

แนวทางการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล (Digital Personal Loan)
REGULATIONS OF DIGITAL PERSONAL LOAN

นางสาวศศิธร แซ่อึ้ง

เอกัตศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2565

หัวข้อเอกัตศึกษา	แนวทางการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล (Digital Personal Loan)
โดย	นางสาวศศิธร แซ่อึ้ง
รหัสประจำตัว	648 02440 34
หลักสูตร	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
หมวดวิชา	กฎหมายธุรกิจทั่วไป
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.พัฒนาพร โกวพัฒน์กิจ
ปีการศึกษา	2565

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้เอกัตศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ

ลงชื่อ..........อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.พัฒนาพร โกวพัฒน์กิจ)

บทคัดย่อ

สินเชื่อมีผลต่อเสถียรภาพระบบการเงินของประเทศ ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้มีอำนาจตามกฎหมายในการกำกับดูแลระบบการเงินและความมั่นคงของสถาบันการเงิน ในการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ตลาดการเงินดิจิทัลนั้น ได้สนับสนุนให้นำเทคโนโลยีมาใช้ในผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินอย่างแพร่หลายตามแผนยุทธศาสตร์รพท. ฉบับพ.ศ.2563-2565 โดยธนาคารแห่งประเทศไทยได้อนุมัติให้ผู้ประกอบธุรกิจให้สินเชื่อสามารถปล่อยสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล (Digital Personal Loan) พร้อมทั้งออกประกาศฉบับที่ ธพท.ฝกส.(01) ว.977/2563 เรื่องหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลไปยังสถาบันการเงินและผู้ประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับที่มีใช้สถาบันการเงิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้ผู้บริโภคเข้าถึงบริการทางการเงินได้มากขึ้นและลดการพึ่งพาหนี้นอกระบบ อีกทั้งช่วยลดต้นทุนและความเสี่ยงในการประกอบธุรกิจให้แก่ผู้ให้ประกอบธุรกิจ

การศึกษาวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นศึกษาการควบคุมความเสี่ยงในตลาดสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลของประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับที่ 977/2563 จากการศึกษาพบว่าประกาศฉบับดังกล่าวมีการควบคุมความเสี่ยงในการปล่อยสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลที่ไม่เพียงพอ ส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคทางการเงินที่ใช้บริการสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล เนื่องจากมีการผ่อนปรนหลักเกณฑ์ที่มากเกินไปในส่วนของการประเมินความน่าเชื่อถือของผู้ขอสินเชื่อและเรื่องข้อกำหนดให้ใช้เฉพาะข้อมูลทางเลือก (Alternative Data)

ดังนั้น เพื่อให้ผู้บริโภคทางการเงินที่ใช้บริการสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลได้รับความคุ้มครองมากขึ้น จึงควรมีการแก้ไขเนื้อหาของประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับที่ 977/2563 ในส่วนที่มีการผ่อนปรนหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อและการต้องใช้เฉพาะข้อมูลทางเลือก ให้มีการบริหารความเสี่ยงที่เข้มขันขึ้นเพื่อให้ผู้บริโภคก่อนนี้เกินตัว โดยกำหนดให้การให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภคนบนพื้นฐานของการบริหารความเสี่ยงตามหลักการพิจารณาให้สินเชื่อที่คำนึงถึงสถานะทางการเงิน ภาระหนี้สิน หรือความสามารถในการชำระหนี้ของผู้บริโภคเป็นหลักร่วมกับการใช้ข้อมูลทางเลือก อีกทั้งควรเพิ่มแนวทางการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินจากการถูกฉ้อโกงหรือหลอกลวงจากผู้ประกอบการสินเชื่อดิจิทัลนอกระบบด้วย

กิตติกรรมประกาศ

รองศาสตราจารย์ ดร.พัฒนาพร โกวพัฒน์กิจ อาจารย์ที่ปรึกษาที่คอยชี้แนะ คอยตักเตือน ตลอดจนสละเวลาในการให้ความเห็นแก้ไขจุดบกพร่องทั้งหลาย รวมถึงคอยสอนในเรื่องต่างๆ อันเป็น ประโยชน์แก่การนำมาปรับปรุงและขัดเกลาเนื้อหาของเอกัตศึกษาเล่มนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี อย่างภาคภูมิใจ นับเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ เป็นอย่างสูง

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณในกำลังใจจากครอบครัวของผู้เขียนและเพื่อนทุกคนใน หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ รุ่นที่ 24 ที่คอยสนับสนุนและช่วยเหลือ กันเสมอมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
บทที่ 1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.2 สมมติฐานของการวิจัย	6
1.3 ขอบเขตและวิธีวิจัย	6
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 หลักการวิเคราะห์ 5P’s Credit.....	9
2.2 หลักการวิเคราะห์ 5C’s Credit	11
2.3 ข้อมูลทางเลือก (alternative data)	16
2.4 แนวคิดการธนาคารเพื่อความยั่งยืน (ESG)	20
2.5 นโยบายการให้สินเชื่อรายย่อยอย่างเหมาะสม (Responsible Lending Directive).....	22
2.6 แนวทางการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินในยุคดิจิทัล โดยองค์การสหประชาชาติ	23
2.7 นโยบายการกำกับดูแลและการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) และกลุ่ม G20.....	26
บทที่ 3 การประกอบธุรกิจให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลและการกำกับดูแล	28
3.1 นิยามของหนี้สินและสินเชื่อ	28
3.2 ประเภทของหนี้และรูปแบบของสินเชื่อเงินกู้ในปัจจุบัน.....	29
3.3 สินเชื่อส่วนบุคคล	30
3.3.1 สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับของธนาคารแห่งประเทศไทย	31
3.3.2 การกำกับดูแลสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับของธนาคารแห่งประเทศไทย	33
3.3.3 หลักการและเกณฑ์การพิจารณาให้สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับของธนาคารแห่งประเทศไทย	33
3.4 สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล.....	34

3.4.1	สินเชื่อบุคคลดิจิทัลในต่างประเทศ.....	36
3.4.1.1	สินเชื่อดิจิทัลในประเทศเคนยา	36
	(1) หลักการและเหตุผลในการกำกับดูแลสินเชื่อดิจิทัล	39
	(2) การขอสินเชื่อดิจิทัล.....	41
3.4.1.2	สินเชื่อดิจิทัลในประเทศอินเดีย	43
	(1) หลักการและเหตุผลในการกำกับดูแลสินเชื่อดิจิทัล	44
	(2) การขอสินเชื่อดิจิทัล.....	48
3.4.2	สินเชื่อบุคคลดิจิทัลในประเทศไทย.....	49
3.4.2.1	หลักการและเหตุผลในการกำกับดูแล.....	49
3.4.2.2	การขอสินเชื่อบุคคลดิจิทัล	50
3.4.2.3	สภาพปัญหาของหลักเกณฑ์ในการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อบุคคล ดิจิทัล	51
	(1) ปัญหาการกำหนดให้ใช้เฉพาะข้อมูลทางเลือก (alternative data).....	51
	(2) ปัญหาการผ่อนผันหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อบุคคลดิจิทัล	54
	(3) ปัญหามาตรการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินที่ไม่เพียงพอ	56
บทที่ 4	แนวทางเพิ่มมาตรการควบคุมความเสี่ยง	59
4.1	การใช้ข้อมูลทางเลือก (alternative data).....	59
4.2	การผ่อนผันหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อบุคคลดิจิทัล	60
4.3	มาตรการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน	63
บทที่ 5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	66
	บรรณานุกรม	

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	เปรียบเทียบการบริหารความเสี่ยงระหว่างหลักวิเคราะห์ความเสี่ยง 5C's Credit กับเกณฑ์การผ่อนผันตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563.....	55
ตารางที่ 2	เปรียบเทียบรูปแบบการให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลในระบบกับนอกระบบ.....	56
ตารางที่ 3	แสดงจำนวนครัวเรือนในประเทศไทยที่เป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบ.....	61

บทที่ 1

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นับแต่เกิดวิกฤตโควิด-19 ในปี พ.ศ. 2562¹ เกิดสงครามระหว่างประเทศรัสเซียและประเทศยูเครนเมื่อต้นปี พ.ศ.2565² รวมถึงราคาพลังงานที่เพิ่มสูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นน้ำมันเชื้อเพลิง พลังงานไฟฟ้า และการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ล้วนส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในหลายประเทศรวมถึงประเทศไทย ประชาชนบางส่วนถูกเลิกจ้างทำให้ขาดรายได้หรือรายได้ลดลงในขณะที่อัตราเงินเฟ้อและค่าครองชีพพุ่งสูงขึ้น ภาครัฐของแต่ละประเทศจึงเข้าช่วยเหลือเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนและแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของประชาชน สำหรับประเทศไทย นอกจากโครงการช่วยเหลือในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น โครงการคนละครึ่ง โครงการเราชนะ และโครงการพักชำระหนี้แล้ว ประชาชนยังต้องหาทางช่วยเหลือตนเองอีกทางหนึ่ง นั่นคือการพึ่งพาสินเชื่อจากสถาบันการเงินและผู้ประกอบธุรกิจให้สินเชื่อเพื่ออุปโภคบริโภคเพื่อเพิ่มสภาพคล่องในสภาวะวิกฤตเศรษฐกิจเช่นนี้

ในทุกๆครั้งที่เกิดวิกฤต มักจะมีการปรับปรุงแก้ไขมาตรการต่างๆตามมาเสมอ ยกตัวอย่างเช่น วิกฤตการณ์ต้มยำกุ้งในปีพ.ศ. 2540³ ที่ประเทศไทยเกิดทั้งวิกฤตค่าเงินและสถาบันการเงิน หน่วยงานภาครัฐที่ดูแลนโยบายและเสถียรภาพระบบการเงินอย่างธนาคารแห่งประเทศไทย หน่วยงานที่ดูแลระบบเศรษฐกิจอย่างกระทรวงการคลัง ต้องออกมาตรการต่างๆเพื่อมาแก้ไขปัญหาและป้องกันความเสียหายที่เกิดขึ้นและคุ้มครองเงินฝากของประชาชน หรือวิกฤตการเงินโลกครั้งล่าสุดในประเทศสหรัฐอเมริกาปีพ.ศ. 2551 (Subprime Mortgage Crisis)⁴ มีการทบทวนแนวคิดการกำกับดูแลระบบการเงิน รวมถึงหลักเกณฑ์ Basel III⁵ ที่เป็นการปรับปรุงมาตรการการกำกับดูแลเงินกองทุนและการ

¹ World Health Organization, Data Information[ออนไลน์], 12 ธันวาคม 2565. แหล่งที่มา <https://covid19.who.int/data>

² BBC News, Ukraine war[ออนไลน์], 20 กันยายน 2565. แหล่งที่มา <https://www.bbc.com/news/explainers-62902029>

³ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, วิกฤตต้มยำกุ้ง [ออนไลน์], 12 ธันวาคม 2565. แหล่งที่มา <https://www.it.kmitl.ac.th/~it61070034/project/Tomyumkung.html>

⁴ Federal Reserve History, Subprime Mortgage Crisis [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.federalreservehistory.org/essays/subprime-mortgage-crisis>

⁵ ธนาคารแห่งประเทศไทย, Basel III หลักเกณฑ์การกำกับดูแลสถาบันการเงินภายหลังวิกฤตการเงินโลก [ออนไลน์], 15 มิถุนายน 2554. แหล่งที่มา

บริหารความเสี่ยงด้านสภาพคล่องของสถาบันการเงินให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อลดโอกาสการเกิดวิกฤตการเงินในอนาคตซ้ำอีก ในครั้งนี้ก็เช่นกันวิกฤตโควิด-19 ทางหน่วยงานต่างๆ ที่ดูแลทั้งด้านเศรษฐกิจ ระบบการเงิน ระบบสาธารณสุข และภาคอุตสาหกรรมได้มีมาตรการที่ยืดหยุ่นและรองรับการเปลี่ยนแปลงออกมาเป็นระยะๆ รวมถึงสถาบันการเงินอย่างธนาคารพาณิชย์ ก็มีการปรับตัวเพื่อประคองรายได้ต่างๆของทางสถาบันการเงิน ถึงแม้ว่าจะเป็นโอกาสดีในการเพิ่มยอดบริการ เพราะประชาชนให้ความสนใจในการขอสินเชื่อเพิ่มมากขึ้น แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดของสถาบันการเงินคือการบริหารความเสี่ยง⁶ ดังนั้นในช่วงที่เศรษฐกิจชะลอตัวเช่นนี้ การระมัดระวังในการปล่อยสินเชื่อจึงเป็นสิ่งจำเป็น จากรายงานผลการสำรวจภาวะและแนวโน้มสินเชื่อ (Senior Loan Officer Survey) ของธนาคารแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2563⁷ และปี พ.ศ. 2564⁸ พบว่าสถาบันการเงินได้ปรับเพิ่มความเข้มงวดในมาตรฐานการให้สินเชื่อภาคครัวเรือน ตามภาวะเศรษฐกิจและความน่าเชื่อถือของผู้กู้ที่ลดลง หรือในต่างประเทศอย่างเช่นประเทศโปแลนด์ ก็มีอัตราการอนุมัติสินเชื่อรายย่อยระยะสั้นที่ปรับตัวลดลงเช่นกัน⁹

ในการช่วยเหลือให้ผู้บริโภคได้เข้าถึงบริการทางการเงินได้มากขึ้นนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเรื่องการยกระดับการเข้าถึงสินเชื่อ (Digital

https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/Highlights/Basel3Article/Basel_III_Paper_15_Jun_2011.pdf

⁶ ธนาคารแห่งประเทศไทย, Financial Soundness Indicators [ออนไลน์], ตุลาคม 2558. แหล่งที่มา https://www.bot.or.th/Thai/Statistics/Articles/Doc_Lib_statisticsHorizon/FSIs.pdf

⁷ ธนาคารแห่งประเทศไทย, รายงานผลการสำรวจภาวะและแนวโน้มสินเชื่อ ไตรมาสที่ 1 ปี 2563 [ออนไลน์], 30 เมษายน 2563. แหล่งที่มา

https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconomicConditions/CreditCondition/LoanSurvey_TH_Q1_2020_cbkhkip.pdf

⁸ ธนาคารแห่งประเทศไทย, รายงานผลการสำรวจภาวะและแนวโน้มสินเชื่อ ไตรมาสที่ 1 ปี 2564 [ออนไลน์], 30 เมษายน 2564. แหล่งที่มา

https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconomicConditions/CreditCondition/LoanSurveyTH_Q1_2021_perw6c9q.pdf

⁹ World Bank Group, “Lending during the recovery and beyond,” ใน World Development Report 2022, (The World Bank, 2565), หน้า 174-175.

Transformation)¹⁰ ด้วยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการให้บริการ ตั้งแต่การสมัครขอสินเชื่อ การประเมินความเสี่ยงและความสามารถในการชำระหนี้ โดยการใช้ประโยชน์จาก ข้อมูลทางเลือก (alternative data)¹¹ เช่น ข้อมูลประวัติการซื้อขายสินค้าออนไลน์ ประวัติการชำระค่าโทรศัพท์มือถือและสาธารณูปโภค หรือข้อมูลประเภทอื่นๆที่แสดงถึงพฤติกรรมและวินัยทางการเงินของผู้กู้ในการพิจารณาสินเชื่อร่วมกับเครื่องมือและกระบวนการทางเทคโนโลยีสารสนเทศ (Artificial Intelligence, Machine Learning) แทนการใช้เอกสารหลักฐานรายได้หรือหลักทรัพย์ค้ำประกันแบบเดิม

ในขณะที่ความเสี่ยงทางด้านเครดิตของผู้กู้ได้รับการแก้ไขด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลดังกล่าว แต่การแพร่กระจายและการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในการรับเอาเทคโนโลยีนี้ไปใช้ยังก่อให้เกิดความเสี่ยงแบบใหม่ขึ้นมาเช่นกัน เช่น ความเสี่ยงด้านข้อมูลส่วนบุคคล การฉ้อโกง การหลอกลวง การขาดความรู้และทักษะทางการเงินของผู้บริโภค การคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน เป็นต้น นอกจากนี้ トラบไคที่ประชาชนผู้ที่ขาดสภาพคล่องทางการเงินยังไม่สามารถประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ได้ โอกาสที่จะไม่สามารถชำระหนี้คืนหรือกลายเป็นหนี้เสียยังคงมีอยู่ หรือหากมีการปล่อยสินเชื่ออย่างไม่มี ความรับผิดชอบ (irresponsible lending)¹² ก็อาจทำให้ผู้บริโภคก่อหนี้สินเกินตัวขึ้นได้ ดังนั้น หลักเกณฑ์การกำกับดูแลที่เหมาะสมจึงเป็นส่วนสำคัญในการรักษาเสถียรภาพของตลาดสินเชื่อและการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน

สินเชื่อมีผลต่อเสถียรภาพระบบการเงินของประเทศ โดยผู้ที่มีหน้าที่และบทบาทสำคัญในการกำกับดูแลคือธนาคารกลาง ประเทศไทยมีธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นธนาคารกลาง (Bank of Thailand) หรือ ธปท. และเป็นผู้มีอำนาจตามกฎหมายในการกำกับดูแลระบบการเงินและความมั่นคงของสถาบันการเงิน ในการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ตลาดการเงินดิจิทัลนั้น ธปท.ได้สนับสนุนให้นำเทคโนโลยีมาใช้ในผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินอย่างแพร่หลายตามแผนยุทธศาสตร์ธปท. ฉบับ

¹⁰ธนาคารแห่งประเทศไทย, Digital Transformation ในระบบการเงินไทย [ออนไลน์], 12 ธันวาคม 2565. แหล่งที่มา <https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256404Executive'sTalk.aspx>

¹¹ World Bank Group, "Lending during the recovery and beyond," ใน World Development Report 2022, (The World Bank, 2565), หน้า 162

¹² World Bank Group, "Consumer Risks in Fintech," ใน Finance, Competitiveness & Innovation Global Practice, (The World Bank, 2564), หน้า 1, 59, 68

พ.ศ. 2563-2565¹³ ทั้งด้านธุรกิจ e-Commerce e-Payment e-Banking และธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ รวมถึงบริการการปล่อยสินเชื่อ โดยเมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2563 ธนาคารแห่งประเทศไทยได้อนุมัติให้ผู้ประกอบธุรกิจให้สินเชื่อสามารถปล่อยสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล (Digital Personal Loan) พร้อมทั้งออกประกาศฉบับที่ ธพท.ฝกส.(01)ว.977/2563 เรื่องหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล¹⁴ (ต่อไปในงานวิจัยนี้จะเรียกว่า “ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563”) ไปยังสถาบันการเงินและผู้ประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับที่มีใช้สถาบันการเงินทั้งหมดจำนวน 9 ราย ให้ถือปฏิบัติและดำเนินการให้เป็นไปตามเงื่อนไขโดยทั่วกัน

จากผลประกอบการของผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลในประเทศไทยพบว่า ตลาดสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลมียอดคงค้างที่ไม่สูงมากนักเพียงร้อยละ 1 ของยอดคงค้างของสินเชื่อส่วนบุคคลทั้งระบบ (ณ ธันวาคม 2564)¹⁵ และหนึ่งในผู้ประกอบธุรกิจคือ บริษัท ซีมันนี่ (แคปปิตอล) จำกัด หรือ Shopee ที่มีผลประกอบการที่เป็นบวกในส่วนของ Digital Financial Services (รวมถึง Digital Personal Loan) ใน Southeast Asia¹⁶ แสดงให้เห็นว่าประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563 ฉบับดังกล่าวสามารถช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงบริการทางการเงินโดยช่องทางดิจิทัลได้มากขึ้น

อย่างไรก็ตาม พบว่ามีเนื้อหาบางส่วนในประกาศที่ 977/2563 ที่ยังไม่สอดคล้องและไม่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของ ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับที่ สนส. 12/2563 เรื่องการกำหนด หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ ที่ได้

¹³ ธนาคารแห่งประเทศไทย, แผนยุทธศาสตร์ธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2563-2565 [ออนไลน์], ธันวาคม 2562. แหล่งที่มา https://www.bot.or.th/Thai/AboutBOT/RolesAndHistory/DocLib_StrategicPlan/BOT-StrategicPlan2020to2022.pdf

¹⁴ ธนาคารแห่งประเทศไทย, ประกาศฉบับที่ ธพท.ฝกส.(01)ว.977/2563 [ออนไลน์], 15 กันยายน 2563. แหล่งที่มา <https://www.bot.or.th/Thai/FIPCS/Documents/FPG/2563/ThaiPDF/25630236.pdf>

¹⁵ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล การเรียนรู้และปรับตัว [ออนไลน์], 13 กันยายน 2565. แหล่งที่มา https://portal.settrade.com/brokerpage/IPO/Research/upload/2000000445885/3343_p.pdf

¹⁶ Sea Limited, Annual Report 2022 [ออนไลน์], 22 เมษายน 2565. แหล่งที่มา <https://cdn.sea.com/webmain/static/resource/seagroup/pressrelease/2021AR/9OnCqBAnsNMu6SWhHzoP/2022-04-22%20-%20Form%2020-F.pdf>

ประกาศออกมาในปีเดียวกันคือเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2563¹⁷ (ต่อไปในงานวิจัยนี้จะเรียกว่า “ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 12/2563”) ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อมิให้ผู้บริโภคก่อนเห็นตัวและสนับสนุนให้ผู้บริโภคลดการกู้เงินนอกระบบ รวมถึงเน้นให้สินเชื่อส่วนบุคคลแก่ผู้บริโภคบนพื้นฐานของการบริหารความเสี่ยงตามหลักการพิจารณาให้สินเชื่อที่คำนึงถึงสถานะทางการเงินและความสามารถในการชำระหนี้ของผู้บริโภคเป็นหลัก

ดังนั้นในการศึกษาวิจัยนี้ จึงมุ่งเน้นศึกษาปัญหาหลักเกณฑ์การกำกับดูแลในประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563 ในเรื่องหลักเกณฑ์การประเมินความน่าเชื่อถือของผู้ขอสินเชื่อ เรื่องมาตรฐานการใช้ข้อมูลทางเลือก (alternative data) และเรื่องของแนวทางการเพิ่มมาตรการควบคุมความเสี่ยงเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน โดยจะทำการศึกษาเปรียบเทียบมาตรการการกำกับดูแลสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศเคนยา และประเทศอินเดีย เนื่องจากทั้ง 2 ประเทศเป็นประเทศที่มีการใช้บริการสินเชื่อดิจิทัลเป็นจำนวนมากประมาณร้อยละ 80 ของชาวเคนยาทั้งประเทศ และประเทศอินเดียเป็นหนึ่งในตลาดทางการเงินดิจิทัลที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก การได้ศึกษาภาพรวมของตลาดสินเชื่อดิจิทัลในกลุ่มประเทศเหล่านี้อาจมีบางประเด็นที่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยได้ โดยทั้งธนาคารกลางแห่งเคนยา (Bank of Kenya) และธนาคารกลางแห่งอินเดีย (Reserve Bank of India) ได้ออกประกาศหลักเกณฑ์และแนวทางการกำกับดูแลสินเชื่อดิจิทัลอย่างเป็นทางการออกมาในปี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวทางการให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล
- 2) เพื่อศึกษาแนวทางการกำกับดูแลการให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลของประเทศไทย
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลในต่างประเทศ
- 4) เพื่อวิเคราะห์ถึงผลกระทบของการผ่อนผันหลักเกณฑ์การกำกับดูแลการให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล และเสนอแนวทางที่รัดกุมเหมาะสมสำหรับผู้บริโภคทางการเงินในประเทศไทย

¹⁷ ธนาคารแห่งประเทศไทย, ประกาศฉบับที่ ฝนส.(01)ว.24/2563 [ออนไลน์], 31 กรกฎาคม 2563. แหล่งที่มา https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/PruReg_HB/Doc_Form/Docs_Manual/ประกาศธปท_สนส_12_2563_สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ.pdf

สมมติฐานของการวิจัย

ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยว่าด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล (Digital Personal Loan) มีการผ่อนผันหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อและจำกัดการใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์ความเสี่ยงทางด้านเครดิตในการให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลมากเกินไป ส่งผลให้ผู้บริโภคทางการเงินได้รับความเสี่ยงในการใช้บริการสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล จึงควรมีการแก้ไขปรับปรุงเพื่อควบคุมความเสี่ยงและคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน

ขอบเขตและวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาและวิเคราะห์แนวทางกำกับดูแลการพิจารณาการให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลที่เหมาะสม รัดกุม และเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน ยึดเอาประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย ฉบับที่ ธพท.ฝกส.(01)ว.977/2563 มาศึกษาเนื้อหารายละเอียดในส่วนของการกำหนดให้ใช้เฉพาะข้อมูลทางเลือก (alternative data) ในการพิจารณาให้สินเชื่อแก่ผู้กู้ ส่วนที่เป็นการผ่อนผันหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ และพิจารณาเพิ่มมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินที่ถูกเอาเปรียบจากผู้ให้บริการนอกระบบ โดยศึกษาเปรียบเทียบกับแนวทางการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศเคนยา และประเทศอินเดีย

ในส่วนของวิธีวิจัยจะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารรายงานการวิจัย บทความ กฎหมาย รายงานทางสถิติ รวมถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เกี่ยวกับมาตรการการกำกับดูแล/หลักเกณฑ์/เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องที่มีอยู่ในปัจจุบันของประเทศไทยและของต่างประเทศสำหรับกำกับดูแลการพิจารณาให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อหามาตรการการกำกับดูแลที่เหมาะสมและสามารถเพิ่มการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินในประเทศไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้เข้าใจถึงความสำคัญในการพัฒนามาตรการทางกฎหมายหรือแนวทางการกำกับดูแลที่เหมาะสมและรัดกุมของการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล
- 2) ทำให้ทราบถึงที่มาและความสำคัญของแนวทางการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลของประเทศไทยในปัจจุบัน

- 3) เพื่อเข้าใจถึงหลักการและเหตุผลของประกาศหลักเกณฑ์การพิจารณาอนุมัติการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลในต่างประเทศ
- 4) ทำให้ทราบถึงความเสี่ยงและผลกระทบจากการผ่อนปรนมาตรการการกำกับดูแลต่อการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน

บทที่ 2

หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ระบบการเงินเป็นกลไกสำคัญในการจัดสรรทรัพยากรระหว่างภาคเศรษฐกิจจากผู้ที่มีเงินออมไปยังผู้ที่ต้องการเงินทุน ก่อให้เกิดการผลิต การลงทุน และการจ้างงานตามมา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นแรงขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตและมีเสถียรภาพ¹⁸ ดังนั้นระบบสถาบันการเงินที่มีประสิทธิภาพ จะช่วยส่งเสริมหน้าที่ของระบบการเงินให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ผู้ที่มีเงินออมหรือผู้ให้กู้ หมายถึง ภาคครัวเรือนหรือธุรกิจเอกชนที่มีเงินส่วนเกินหรือมีสภาพคล่องส่วนเกินเป็นบางช่วงเวลา มีความต้องการฝากเงินหรือนำไปลงทุนเพื่อความปลอดภัยและเพื่อให้ได้ผลตอบแทน เพราะหากถือเงินสดไว้เฉยๆ แม้มีสภาพคล่องที่ดี แต่จะไม่มีผลตอบแทนงอกเงยขึ้นมา อีกกลุ่มหนึ่งคือผู้กู้หรือผู้ที่ต้องการใช้เงิน จะสามารถระดมทุนได้ทั้งทางตรง (direct financing) และทางอ้อม (indirect financing)¹⁹

การระดมทุนทางตรง (direct financing) คือการระดมทุนและจัดสรรเงินทุนโดยไม่ผ่านตัวกลางทางการเงิน ผู้มีเงินออมหรือผู้ให้กู้สามารถปล่อยกู้หรือลงทุนได้โดยตรงในตลาดการเงิน (financial market) โดยการซื้อหลักทรัพย์หรือตราสารที่ออกโดยผู้กู้หรือผู้ที่ต้องการเงินทุน ความเสี่ยงของผู้ให้กู้คือการไม่ได้รับชำระเงินคืนหรืออาจจะขาดทุนจากการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าหลักทรัพย์หรือตราสาร เป็นต้น

การระดมทุนทางอ้อม (indirect financing) คือการระดมทุนและจัดสรรเงินทุนโดยผ่านตัวกลางทางการเงิน (financial intermediaries) โดยสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารพาณิชย์ ผู้ประกอบธุรกิจที่มีใช้สถาบันการเงิน (non-bank) เป็นต้น เป็นตัวกลางสำคัญที่นำเงินออมจากประชาชนหรือเงินทุนจากธุรกิจไปปล่อยสินเชื่อให้แก่ผู้กู้ ซึ่งในการปล่อยสินเชื่อที่สถาบันการเงินจะทำหน้าที่ประเมินความเสี่ยงของการปล่อยสินเชื่อ และหากไม่ได้รับชำระเงินคืนเต็มจำนวนพร้อมดอกเบี้ยตามที่ตกลงกัน สถาบันการเงินจะรับความเสียหายแทนผู้ฝากเงิน แต่หากสถาบันการเงินเกิดวิกฤตได้รับความเสียหาย จะส่งผลให้ไม่สามารถจ่ายเงินคืนแก่ผู้ฝากเงินได้ ในส่วนของผู้ประกอบธุรกิจให้สินเชื่อที่มีใช้สถาบันการเงิน (non-bank) อาจได้รับผลขาดทุนและไม่ได้รับชำระเงินคืนจากผู้กู้

¹⁸ คำรงค์ศักดิ์ ฤชนอง, “กฎหมายเกี่ยวกับการเงินธุรกิจ,” ใน รายวิชา 3400773 (2565), หน้า 8.

¹⁹ ธนาคารแห่งประเทศไทย, บทบาท ธุรกิจ และความเสี่ยงของธนาคารพาณิชย์ [ออนไลน์], 12 ธันวาคม 2565. แหล่งที่มา https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/Highlights/Base3_VDO/printA1.pdf

ดังนั้นการระดมทุนทั้งทางตรงและทางอ้อม ย่อมต้องมีการบริหารความเสี่ยงในการปล่อยสินเชื่อย่างระมัดระวัง เพราะหากเกิดปัญหาการให้สินเชื่อคุณภาพต่ำ เนื่องจากขาดการคัดกรองความสามารถในการชำระหนี้ของผู้กู้เพียงพอและเหมาะสม ทำให้กลายเป็นหนี้เสีย (NPLs) ซึ่งในครั้งที่ประเทศไทยเกิดวิกฤตปี 2540 นั้น ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินทั้งระบบมีหนี้แบบนี้ไม่ก่อให้เกิดรายได้หรือหนี้เสียอยู่เป็นจำนวนมาก²⁰ ทำให้นอกจากจะกระทบตัวผู้ฝากเงิน เจ้าหนี้ลูกหนี้ของธนาคาร รวมถึงผู้ลงทุนในธุรกิจให้สินเชื่อที่มีใช้สถาบันการเงินแล้ว ยังกระทบต่อเศรษฐกิจในระดับประเทศด้วย เพราะระบบการเงินตั้งอยู่บนความเชื่อมั่นว่าจะต้องมีความมั่นคง ฉะนั้นคุณภาพของสินเชื่อและคุณภาพของการลงทุนจึงเป็นหนึ่งในเรื่องที่สำคัญต่อความมั่นคงของระบบการเงิน²¹ โดยแนวทางที่ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินจะสามารถป้องกันและลดความเสี่ยงดังกล่าวให้น้อยลง คือการพิจารณาคุณสมบัติและความสามารถในการชำระหนี้ของผู้ขอสินเชื่อตามหลักการวิเคราะห์ 5P's Credit และ 5C's Credit²² ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ (ในงานวิจัยเล่มนี้จะกล่าวถึงการให้สินเชื่อเฉพาะประเภทสินเชื่อส่วนบุคคลและสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล) ดังนี้

2.1 หลักการวิเคราะห์ 5P's Credit

ในขั้นตอนของการวิเคราะห์เพื่อให้สินเชื่อ นั้น ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับตัวผู้ขอสินเชื่อเป็นสิ่งจำเป็นในการนำมาวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคและหลักการต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงคุณภาพทางเครดิตของผู้ขอสินเชื่อ เนื่องจากความเสี่ยงนั้นเกิดขึ้นตั้งแต่ผู้ให้กู้เริ่มให้สินเชื่อแก่ผู้กู้ไปจนกว่าผู้กู้จะชำระหนี้หมด ทั้งนี้ผู้กู้ที่มีความเสี่ยงน้อยไม่ได้หมายความว่า จะไม่มีความเสี่ยงเพิ่มขึ้นในอนาคต อัตราเสี่ยงอาจจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงได้ ผู้ให้กู้แต่ละรายจึงมีอัตราความเสี่ยงที่ยอมรับได้ไม่เท่ากัน ทั้งนี้สามารถใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ความเสี่ยง 5P's Credit ประกอบการพิจารณาร่วมกับเครื่องมืออื่นๆ

(1) ผู้ขอสินเชื่อ (People) คือการพิจารณาคุณสมบัติของผู้ขอสินเชื่อ ซึ่งสอดคล้องกับ “อุปนิสัยของผู้ขอสินเชื่อ (Character)” ในหลักการวิเคราะห์ 5C's Credit ที่จะกล่าวในหัวข้อ 2.2 ต่อไป หลักข้อนี้เป็นการพิจารณาถึงความตั้งใจจริงและความสามารถในการชำระหนี้ของผู้ขอสินเชื่อ

²⁰ ชนิษฐ์ พิทยาวิธิ, การบริหารสินเชื่อสถาบันการเงินครบวงจร (กรุงเทพฯ: อักษรโสภณ, 2547). หน้า คำนำ.

²¹ ธนาคารแห่งประเทศไทย, Financial Soundness Indicators [ออนไลน์], ตุลาคม 2558. แหล่งที่มา https://www.bot.or.th/Thai/Statistics/Articles/Doc_Lib_statisticsHorizon/FSIs.pdf

²² ชนิษฐ์ พิทยาวิธิ, การบริหารสินเชื่อสถาบันการเงินครบวงจร (กรุงเทพฯ: อักษรโสภณ, 2547). หน้า 9-15.

ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้จากรายงานการเคลื่อนไหวทางบัญชีเงินฝาก (Bank Statement) ที่แสดงข้อมูลยอดเงินคงเหลือ การเบิกถอนเงิน หรือการนำเช็ค (cheque) ของคนอื่นเข้าบัญชี เหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่บ่งบอกนิสัยของผู้ขอสินเชื่อได้ในระดับหนึ่ง

(2) วัตถุประสงค์ในการขอสินเชื่อ (Purpose)²³ ในกรณีของบุคคลทั่วไปอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อการอุปโภคบริโภค เพื่อซื้อบ้านที่อยู่อาศัยและที่ดิน ต่อเติมที่อยู่อาศัย หรือนำไปชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้รายอื่น เป็นต้น โดยผู้ให้สินเชื่อสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเมื่อผู้ขอสินเชื่อได้เงินไปใช้จ่ายแล้ว เงินนั้นจะเกิดประโยชน์แก่ผู้ขอสินเชื่อไม่ว่าจะในระยะสั้นหรือระยะยาวหรือไม่ เช่น ผู้ขอสินเชื่ออาจนำไปลงทุนเพื่อก่อให้เกิดรายได้ เพื่อประกอบอาชีพ หรือเพื่อบริหารสภาพคล่อง เป็นต้น และส่วนใหญ่วัตถุประสงค์นั้นควรที่จะสามารถตอบสนองต่อเจ้าหนี้ได้ นั่นคือเจ้าหนี้ได้รับการชำระหนี้คืนรวมทั้งดอกเบี้ย

(3) การชำระเงิน (Payment) คือการชำระหนี้คืน ในกรณีสินเชื่อส่วนบุคคลนั้น ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอาจเรียกหรือไม่เรียกหลักประกันก็ได้ ขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้ให้บริการสินเชื่อแต่ละแห่ง การที่ผู้กู้จะสามารถชำระหนี้รวมทั้งดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้ได้นั้น ความสามารถในการหารายได้หรือความสามารถในการทำกำไรจึงเป็นจุดสำคัญที่จะลดความเสี่ยงให้น้อยลง ดังนั้นการวิเคราะห์จึงพิจารณาจากพฤติกรรมในอดีต ว่ามีความน่าจะเป็นในความสามารถที่จะชำระหนี้ได้ตรงตามกำหนดเวลาหรือไม่ หรือมีสามารถชำระหนี้ภายใต้ภาวะวิกฤตการณ์ต่างๆหรือไม่

(4) หลักประกัน (Protection)²⁴ คือการป้องกันความเสี่ยงที่สำคัญมากหากเป็นสินเชื่อเพื่อการประกอบธุรกิจขนาดกลางและขนาดใหญ่ แต่สำหรับสินเชื่อส่วนบุคคลนั้น หากต้องมีการให้หลักประกัน อาจเป็นกรณีผู้ขอสินเชื่อที่มีความเสี่ยงสูง เช่น มีภาระหนี้สูง ไม่มีรายได้ หรือไม่ได้ประกอบอาชีพ ซึ่งอาจไม่ได้รับการอนุมัติสินเชื่อ เนื่องจากหากผู้ขอสินเชื่อไม่สามารถแสดงถึงความสามารถที่จะชำระหนี้คืนได้ ผู้ขอสินเชื่อจะสามารถหาเงินจากแหล่งอื่นใดมาชำระหนี้ ดังนั้นในการวิเคราะห์จะแบ่งพิจารณาทั้งปัจจัยภายใน คือปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากตัวผู้กู้เอง และปัจจัยภายนอก เช่นการพิจารณาจากสภาพเศรษฐกิจการเมือง สภาวะแวดล้อมในสังคม เหล่านี้เป็นปัจจัยที่ผู้ให้กู้อาจพิจารณาเรียกหรือไม่เรียกหลักประกันเพื่อป้องกันความเสี่ยงได้

²³ ชนิษฐ์ พิทยาวิจิตร, การบริหารสินเชื่อสถาบันการเงินครบวงจร (กรุงเทพฯ: อักษรโสภณ, 2547). หน้า 6.

²⁴ Sharif Abukarch, Methods of Evaluating Credit Risk Used by Commercial Banks in Palestine [ออนไลน์]. แหล่งที่มา file:///C:/Users/User/Downloads/3.Evaluation-Strategies-of-Credit-Risk.pdf

(5) ความเจริญก้าวหน้า (Prospective) ข้อนี้อาจมีความสำคัญเช่นเดียวกันกับ “เงื่อนไขหรือสถานการณ์ (Condition)” ในหลักการวิเคราะห์ 5C’s Credit คือการพิจารณาจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ที่อาจมีผลกระทบต่อผู้กู้ในการนำเงินไปใช้และความสามารถในการชำระหนี้คืนในอนาคต ผู้ให้กู้จะวิเคราะห์จากผลได้ผลเสียและอัตราความเสี่ยงอื่นๆมาประกอบกันว่าหากให้สินเชื่อแก่ผู้กู้ไป จะมีความคุ้มค่าหรือไม่

ทั้งนี้ หลักการวิเคราะห์ 5P’s Credit เป็นหนึ่งในเครื่องมือที่ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินเลือกใช้ในการวิเคราะห์สินเชื่อ และเนื่องจากไม่มีกฎหมายกำหนดให้ต้องทำตามหลักการใด หลักการหนึ่งในการวิเคราะห์ความเสี่ยงของการให้สินเชื่อเป็นการเฉพาะ นอกจากหลักการวิเคราะห์ 5P’s Credit แล้ว ยังมีเครื่องมืออื่นอีก เช่น การพิจารณาสินเชื่อที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPL ratio) อัตราการผิดนัดชำระหนี้ (Default rate) หรือแบบจำลองกระบวนการทางสถิติ (Credit scoring) เป็นต้น²⁵ นอกจากนี้ ในงานวิจัยหนึ่งที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการประเมินความเสี่ยงด้านสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ในประเทศปาเลสไตน์ที่นิยมใช้มากที่สุด พบว่าสามอันดับแรกได้แก่²⁶ หลักการวิเคราะห์ 5C’s Credit, หลักการ LAPP Method (วิธีนี้ใช้สำหรับผู้ขอสินเชื่อที่เป็นธุรกิจ), หลัก Previous Experience (ข้อมูลภาระหนี้และการชำระหนี้ในอดีต) และหลักการ 5P’s Credit ซึ่งเป็นที่นิยมน้อยกว่าหลักการวิเคราะห์อื่น เนื่องจากมีความคล้ายคลึงกับหลัก 5C’s Credit และหลัก Previous Experience โดยธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินจะเลือกใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์แยกตามประเภทและขนาดของสินเชื่อตามความเหมาะสม

2.2 หลักการวิเคราะห์ 5C’s Credit

ในส่วนของผู้ขอสินเชื่อส่วนบุคคลนั้น ยังมีอีกหลักการหนึ่งที่นิยมนำมาใช้คือ หลัก 5C’s Credit ที่นิยมถือเป็นแนวปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในการคาดการณ์ความน่าจะเป็นที่ผู้ขอสินเชื่อจะผิดนัดชำระหนี้ ซึ่งผู้ให้กู้จะประเมินความเสี่ยงในแต่ละข้อแตกต่างกันไปทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

(1) อุปนิสัยของผู้ขอสินเชื่อ (Character) เป็นการพิจารณาทางด้านคุณภาพจิตใจและพฤติกรรมของผู้ขอสินเชื่อ โดยผู้ให้กู้แต่ละรายต้องใช้ประสบการณ์และวิธีการเฉพาะของตนในการ

²⁵ ธนาคารแห่งประเทศไทย, Credit Scoring Model [ออนไลน์], 20 สิงหาคม 2561. แหล่งที่มา https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/ArticleAndResearch/FAQ/FAQ_132.pdf

²⁶ Sharif Abukarch, Methods of Evaluating Credit Risk Used by Commercial Banks in Palestine [ออนไลน์]. แหล่งที่มา file:///C:/Users/User/Downloads/3.Evaluation-Strategies-of-Credit-Risk.pdf

ประเมินลักษณะนิสัย ตลอดจนความน่าเชื่อถือของผู้ขอสินเชื่อ ซึ่งแสดงออกถึงความตั้งใจที่จะชำระหนี้

อุปนิสัยที่บ่งบอกพฤติกรรมที่ดีได้แก่ ความรับผิดชอบ ความมั่นคง ความซื่อสัตย์สุจริต ความตรงต่อเวลา และความเสมอต้นเสมอปลาย โดยพิจารณาจากข้อมูลดังต่อไปนี้ ประวัติการชำระหนี้ ประวัติการถูกฟ้องร้อง การล้มละลาย ความมั่นคงของที่อยู่อาศัย ลักษณะของงานที่ทำ ฐานะทางสมรส ฐานะทางสังคม การมีส่วนร่วมในบริการสาธารณะ หรือความเห็นของเพื่อนบ้านและผู้ใกล้ชิด นอกจากนี้ผู้ให้กู้อาจขอประวัติการศึกษา ประวัติการทำงาน หรือโทรหาบุคคลอ้างอิงของผู้ขอสินเชื่อ เพื่อเป็นข้อมูลเพิ่มเติม และอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์ส่วนตัว หรือหาข้อมูลจากเจ้าหน้าที่รายอื่นร่วมด้วย เพราะหากมีการวิเคราะห์ได้ว่า ผู้ขอสินเชื่อมีคุณสมบัติดีแล้ว อัตราเสี่ยงทางด้านหนี้สูญก็จะลดลง

ในการสังเกตคุณสมบัติของผู้ขอสินเชื่อได้อีกทางหนึ่ง คือการสังเกตจากพฤติกรรมในการเป็นลูกหนี้ หากผู้ขอสินเชื่อมีภาระหนี้สินอยู่กับผู้ให้กู้อยู่ก่อนแล้ว ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีการชำระหนี้อย่างสม่ำเสมอ แต่พิจารณาว่าในช่วงใดที่เศรษฐกิจมีปัญหาหรือตัวลูกหนี้มีปัญหาแล้วได้เข้าไปเจรจากับผู้ให้กู้โดยตรงไปตรงมาเพื่อหาทางออกร่วมกัน ลักษณะนี้เป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบและซื่อสัตย์ของผู้ขอสินเชื่อ²⁷

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การวิเคราะห์อุปนิสัยของผู้ขอสินเชื่อจะเป็นสิ่งสำคัญเป็นอันดับต้นๆของการพิจารณาอนุมัติสินเชื่อ แต่มีข้อสังเกตสำหรับผู้ให้กู้ยู่ที่ว่า ลักษณะอุปนิสัยที่วิเคราะห์ว่าดีนั้นไม่ควรเป็นเหตุผลหลักในการอนุมัติสินเชื่อ แต่ลักษณะที่ไม่ดีต่างหากที่ควรเป็นตัวชี้วัดหลักที่จะไม่อนุมัติสินเชื่อ และการประเมินโดยวิเคราะห์จากพฤติกรรมนั้น เป็นการวัดผลที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่สินเชื่อ ฉะนั้นในกรณีที่ผู้ขอสินเชื่อไม่มีประวัติการเป็นหนี้มาก่อน จึงไม่ได้หมายความว่าเขาจะเต็มใจและสามารถชำระหนี้ได้ในอนาคต ดังนั้นการวิเคราะห์อย่างเป็นกลางและมองต่างมุมรวมถึงพิจารณาประกอบกับหลักการข้ออื่นๆจะสามารถช่วยเพิ่มความระมัดระวังได้มากขึ้น²⁸

(2) ความสามารถในการชำระหนี้ (Capacity to pay or Ability to pay) ข้อนี้ถือว่าสำคัญที่สุดข้อหนึ่งในการพิจารณาอนุมัติสินเชื่อ²⁹ นั่นคือผู้ให้กู้ต้องแน่ใจว่าผู้ขอสินเชื่อมีความสามารถในการ

²⁷ ชนินทร์ พิทยาวิธ, การบริหารสินเชื่อสถาบันการเงินครบวงจร (กรุงเทพฯ: อักษรโสภณ, 2547). หน้า 9.

²⁸ John E. Baiden, The 5C's of Credit in the Lending Industry [ออนไลน์], 26 มิถุนายน 2554. แหล่งที่มา https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1872804

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14-19

ชำระเงินกู้ได้ตามจำนวนและตามเงื่อนไข เพราะนั่นคือวัตถุประสงค์ในการประกอบธุรกิจของธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงิน หลักข้อนี้เป็นคุณสมบัติของผู้ขอสินเชื่อด้านความสามารถในการหารายได้ที่เพียงพอในการชำระหนี้และในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งในเรื่องของรายได้นั้นจะสัมพันธ์กับเรื่องรายจ่าย จึงต้องพิจารณาด้วยว่าผู้ขอสินเชื่อมีภาระต้องใช้จ่ายมากน้อยเพียงใด หากมีรายได้มากและรายจ่ายสูง ทำให้อาจพิจารณาได้ว่ามีความสามารถเพียงแคชำระหนี้ที่มีอยู่เท่านั้น แปลว่าหากในอนาคตผู้ขอสินเชื่อมีหนี้เพิ่มก็อาจมีปัญหาในการชำระหนี้ได้

โดยในการวิเคราะห์หนี้ ผู้ขอสินเชื่อต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ อาจเป็นเงินเดือนและรายได้อื่นๆ ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ รวมถึงภาระหนี้ทั้งหมดที่มีอยู่ในปัจจุบันด้วย เพื่อให้ผู้ให้กู้สามารถนำไปเปรียบเทียบกับรายได้ที่ได้รับในแต่ละเดือน หากผู้ให้กู้เห็นว่าอัตราส่วนหนี้สินต่อรายได้ของผู้ขอสินเชื่อมีอัตราที่สูง แปลว่ามีความเสี่ยงสูง ซึ่งอาจส่งผลให้วงเงินสินเชื่อหรือเงื่อนไขในการกู้มีการเปลี่ยนแปลงหรืออาจถูกปฏิเสธการให้สินเชื่อได้ และจากข้อมูลที่นำมาใช้ในการพิจารณายังสามารถวิเคราะห์ถึงลักษณะของงานที่ทำ พื้นฐานความรู้และความสามารถในการหารายได้ สุขภาพ ความมั่นคงของสถานที่ทำงาน ความคิดก้าวหน้าในการทำงาน ลักษณะหนี้ที่มี ความสามารถในการบริหารจัดการเงิน ฐานะการสมรสและขนาดของครอบครัว และระดับการครองชีพ จะเห็นได้ว่าหลักข้อนี้มีการวิเคราะห์ที่ละเอียดกว่าข้อ “อุปนิสัย (Character)” เนื่องจากในทางปฏิบัตินั้นมีผู้กู้ที่เต็มใจชำระหนี้แต่ไม่มีความสามารถในการหาเงินมาชำระหนี้ได้

(3) เงินทุน (Capital)³⁰ คือทรัพยากรทางการเงินของผู้ขอสินเชื่อ ไม่ว่าจะเป็ยยอดเงินคงเหลือในบัญชีเงินฝากหรือการลงทุน เนื่องจากผู้ให้กู้มองว่าทุนเป็นทางเลือกสำรองในการชำระหนี้ หากรายได้ของผู้กู้หยุดชะงักลงในขณะที่ยังผ่อนชำระหนี้ไม่หมด หรือในกรณีที่คุณสมบัติของผู้ขอสินเชื่อในด้านอุปนิสัย(Character) และความสามารถ(Capacity) ต่ำลงหรือล้มเหลว ผู้ให้กู้จะยังมีทางเลือกสำรองในการเรียกให้ชำระหนี้ได้อยู่ โดยเงินทุนในที่นี้หมายถึงฐานะความมั่นคงของบุคคลประกอบไปด้วยมูลค่าของสินทรัพย์ทั้งหมดหักด้วยหนี้สินต่างๆ ซึ่งการประเมินอัตราเสี่ยงของหนี้สูญนั้นเงินทุนมีส่วนช่วยได้มาก ข้อสังเกตในข้อนี้คือผู้ขอสินเชื่อที่เป็นสินเชื่อส่วนบุคคล (Customer Credit) จะมีส่วนทุนอยู่แล้วและน้อยกว่าผู้กู้ที่เป็นผู้ประกอบการค้า (Commercial Credit)

³⁰ ชนิรินทร์ พิทยาวิจิตร, การบริหารสินเชื่อสถาบันการเงินครบวงจร (กรุงเทพฯ: อักษรโสภณ, 2547). หน้า 13.

(4) หลักประกัน (Collaterals)³¹ ข้อนี้เป็นการสนับสนุนทั้งด้านอุปนิสัย(Character) ความสามารถ(Capacity) และ เงินทุน(Capital) โดยช่วยให้ความมั่นใจแก่ผู้ให้กู้ในการปล่อยสินเชื่อ หากผู้ขอสินเชื่อมีหลักประกันในการชำระหนี้ในอนาคตและเป็นการป้องกันความเสี่ยงต่อหนี้สูญได้ ตัวอย่างหลักประกันเช่น บ้าน รถยนต์ เงินออม หรือผู้ค้ำประกันสิทธิการเช่า (ที่เจ้าของรับรู้ในเรื่อง การโอนสิทธิ) เอกสารสิทธิต่างๆ หุ่นและหุ่นกู้ของบริษัทที่มีฐานะการเงินมั่นคง พันธบัตรรัฐบาล เป็นต้น หลักประกันแต่ละประเภทจะมีสภาพคล่องในตัวเองแตกต่างกันไป สภาพคล่องในที่นี้คือการ เปลี่ยนเป็นเงินสด โดยผู้ให้กู้จะพิจารณาตามความเหมาะสมของวงเงินที่กู้และระยะเวลาในการกู้ให้ สอดคล้องกับมูลค่าของหลักประกัน ทั้งนี้บทบาทของหลักประกันจะเด่นชัดเมื่อผู้กู้มีปัญหาในการ ชำระคืนสินเชื่อ และบางครั้งการให้สินเชื่อแก่ผู้กู้บางรายผู้ให้กู้อาจไม่พิจารณาหลักประกันหากผู้ขอ สินเชื่อรายนั้นมีความเข้มแข็งทางการเงิน ซึ่งส่วนมากเป็นธุรกิจใหญ่ หรือกรณีสินเชื่อส่วนบุคคลที่ มีวงเงินไม่สูงมากนัก ผู้ให้กู้จึงไม่เรียกเอาหลักประกัน³²

(5) เงื่อนไขหรือสถานการณ์ (Condition) คือเงื่อนไขของสินเชื่อและสถานการณ์ทาง เศรษฐกิจใดๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อฐานะของผู้ขอสินเชื่อในทางที่ดีขึ้นหรือแย่ลง โดยมีปัจจัยที่ พิจารณา เช่น สภาพทางเศรษฐกิจ (Economic Condition) เช่น ภาวะเงินเฟ้อ เงินฝืด ตลาดเงิน เปลี่ยนแปลงทำให้แหล่งเงินทุนในตลาดมีมากขึ้นหรือน้อยลง การเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ย การปรับ นโยบายการเงินและการคลังของรัฐบาล เป็นต้น ดังนั้นเจ้าหน้าที่วิเคราะห์สินเชื่อไม่เพียงแต่จะมี ความรู้ด้านการวิเคราะห์ฐานะการเงินและการดำเนินงานของธุรกิจเท่านั้น แต่ควรมีความรู้ทั่วไป เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจด้วย เพราะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่ไม่สามารถ ควบคุมได้ จึงอาจกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ของผู้กู้

นอกจากนี้ยังมีสถานการณ์ทางการเมือง (Political Condition) เช่น การปฏิบัติ รัฐบาล ประหาร การจลาจล สถานการณ์ในประเทศเพื่อนบ้านและชายแดน ซึ่งอาจมีผลกระทบทำให้รัฐบาลขาด เสถียรภาพ หรือการออกกฎระเบียบและนโยบายบางอย่างของรัฐบาลที่จำกัดหรือส่งเสริมให้เกิดการ ลงทุน นโยบายช่วยเหลือเกษตรกร เป็นต้น หรืออาจเป็นเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวผู้ขอสินเชื่อเอง ทั้งนี้ เงื่อนไขต่างๆดังกล่าวเป็นสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ จึงอาจมีผลกระทบต่อ อุปนิสัย(Character) ความสามารถ

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

(Capacity) และ เงินทุน(Capital) ของผู้ขอสินเชื่อให้เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นในการพิจารณาให้สินเชื่อจึงต้องคำนึงถึงเรื่องนี้ประกอบกัน โดยเฉพาะการให้สินเชื่อในระยะยาว³³

จากหลักการวิเคราะห์ทั้ง 5P's Credit และ 5C's Credit จะเห็นว่าในการพิจารณาให้สินเชื่อเพื่อลดความเสี่ยงนั้น ไม่ควรใช้เครื่องมือเพียงประเภทเดียวในการบริหารความเสี่ยง เนื่องจากมีเหตุและปัจจัยหลายอย่างทั้งผู้ให้กู้และผู้กู้ไม่สามารถควบคุมได้ สันเกิดจากความรัดกุมในการกำกับดูแลสถาบันการเงินของธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ที่ใช้กฎหมายอย่างน้อย 3 ฉบับ³⁴ ได้แก่ พระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2485 พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติสถาบันคุ้มครองเงินฝาก พ.ศ. 2551 รวมถึงเครื่องมือที่ธปท.ใช้ในการประเมินความมั่นคงและบริหารความเสี่ยงของสถาบันการเงินและระบบการเงินนั้นมีหลายประเภทด้วยกัน เช่น หลัก CAMELS (Capital adequacy, Asset quality, Management, Earnings, Liquidity, Sensitivity to risks) เกณฑ์ Basel III หรือเครื่องชี้วัดความเสี่ยง FSIs (Financial Soundness Indicators)³⁵ เป็นต้น และในการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี 2540 ของไทยและปี 2551 (Subprime Mortgage Crisis) ของสหรัฐอเมริกา ล้วนแล้วแต่มีต้นเหตุมาจากการให้กู้ยืมอย่างหละหลวมและการไม่ระมัดระวังในการปล่อยสินเชื่อจนเกิดสินเชื่อต่อคุณภาพเป็นจำนวนมาก³⁶

เพราะฉะนั้นการใช้หลักเกณฑ์การพิจารณาเพื่อประเมินความเสี่ยงในการปล่อยสินเชื่อที่เพียงพอและเหมาะสมจึงเป็นเรื่องสำคัญ ถึงแม้เป็นสินเชื่อส่วนบุคคลที่มีการอนุมัติวงเงินไม่มากและส่วนใหญ่เป็นสินเชื่อระยะสั้น แต่หากอนุมัติให้แก่ผู้ขอสินเชื่อที่ไม่มีความสามารถ(Capacity) ในการชำระหนี้คืนแล้ว อาจทำให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมาทั้งด้านคดีความที่ต้องมีการไกล่เกลี่ยจัดการหนี้สินระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ นอกจากนี้ในทางเศรษฐศาสตร์ยังถือว่าเป็นการใช้ทรัพยากรที่ไม่มีประสิทธิภาพอีกด้วย³⁷

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

³⁴ ดำรงค์ศักดิ์ ธีระนง, “กฎหมายเกี่ยวกับการเงินธุรกิจ,” ใน รายวิชา 3400773 (2565), หน้า 54.

³⁵ ธนาคารแห่งประเทศไทย, Financial Soundness Indicators [ออนไลน์], ตุลาคม 2558. แหล่งที่มา https://www.bot.or.th/Thai/Statistics/Articles/Doc_Lib_statisticsHorizon/FSIs.pdf

³⁶ UNCTAD, Consumer Credit and Banking[ออนไลน์], 21 ธันวาคม 2558. แหล่งที่มา <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/01/Consumer-Credit-Banking-Module.pdf>

³⁷ โสมรัตน์ จันทรัตน์, เศรษฐศาสตร์ในโลก Big Data [ออนไลน์], 13 มิถุนายน 2562. แหล่งที่มา <https://www.moj.go.th/view/31895>

หากย้อนไปในช่วงก่อนเกิดวิกฤตการเงินปี 2540 และปี 2551 การให้สินเชื่อในช่วงนั้นเป็นการพิจารณาโดยเน้นที่หลักประกัน (Collateral-based lending) แต่เมื่อเกิดวิกฤตกลับพบว่าหลักประกันนั้นหากมีมูลค่าที่ลดลงก็สามารถก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้ให้กู้ได้ ภายหลังจากเกิดวิกฤตดังกล่าว จึงเปลี่ยนเป็นหลัก Cash flow-based lending คือการดูกระแสเงินที่รับเข้า-ออก ว่าผู้ขอสินเชื่อมีความสามารถในการชำระหนี้หรือไม่ ใช้เป็นหลักในการอนุมัติสินเชื่อ ต่อมาในปัจจุบันใช้หลัก Information-based lending และ Alternative Data เป็นยุคของการใช้ข้อมูลที่หลากหลายในการประเมินความเสี่ยงของการให้สินเชื่อ สมัยก่อนนั้นข้อมูลของผู้ขอสินเชื่อยังไม่สามารถส่งต่อกันได้ระหว่างผู้ให้กู้ หากลูกหนี้มีหนี้เสียอยู่กับสถาบันการเงินแห่งหนึ่ง แล้วไปขอกู้กับสถาบันการเงินอีกแห่งหนึ่งและปกปิดประวัติการชำระหนี้ของตนเอาไว้ ทำให้สถาบันการเงินแห่งใหม่ไม่สามารถตรวจสอบประวัติหนี้ของลูกหนี้คนนี้ได้ ภายหลังจากจึงมีกฎหมายเครดิตบูโร (พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิต พ.ศ. 2545) ทำให้ประวัติการชำระหนี้กลายเป็นหัวใจสำคัญของการปล่อยสินเชื่อ แต่ในยุคดิจิทัลปัจจุบัน ข้อมูลประวัติการชำระหนี้ไม่เพียงพอ ผู้ให้กู้ต้องพิจารณาประกอบกับข้อมูลอื่นๆ ที่เรียกว่า ข้อมูลทางเลือก (alternative data) เช่น ข้อมูลการชำระค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา สามารถนำมาใช้วิเคราะห์พฤติกรรมหรือวินัยทางการเงินของผู้ขอสินเชื่อได้ครบถ้วนขึ้น³⁸

2.3 ข้อมูลทางเลือก (alternative data)

ตัวกลางทางการเงินที่เพิ่มเข้ามาในการระดมทุนทางอ้อมที่นอกจากธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินแล้ว ในยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาด้านการเงินหรือเรียกว่า เทคโนโลยีการเงิน (Financial Technology, FinTech)³⁹ ทำให้มีการประกอบธุรกิจรูปแบบใหม่เกิดขึ้นคือ ตัวกลางให้สินเชื่อ เป็นแพลตฟอร์มระหว่างผู้ที่มีเงินกับผู้ที่ต้องการเงินมาพบกัน โดยตัวแพลตฟอร์ม (Portal) จะทำหน้าที่เป็นผู้วิเคราะห์สินเชื่อและจับคู่ (match maker) เช่น P2P lending ที่ถูกกำกับดูแลโดยธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นแพลตฟอร์มที่เหมาะสมสำหรับผู้ประกอบการใหม่ (ธุรกิจ Startup) ที่ยังไม่มีประวัติการเดินบัญชีจึงทำให้ยากต่อการได้รับอนุมัติสินเชื่อจากธนาคารพาณิชย์ ดังนั้นการหันมาพึ่งพาแพลตฟอร์มให้สินเชื่อลักษณะนี้จึงเป็นทางเลือก

³⁸ ดำรงค์ศักดิ์ ธีระนง, “กฎหมายเกี่ยวกับการเงินธุรกิจ,” ใน รายวิชา 3400773 (2565), หน้า 179.

³⁹ World Bank Group, “Lending during the recovery and beyond,” ใน World Development Report 2022, (The World Bank, 2565), หน้า 184-188.

ที่สะดวกและมีโอกาสกู้ผ่านได้ง่ายกว่า อีกลักษณะหนึ่งคือการระดมทุนคราวด์ฟันดิง (Crowdfunding) ถูกกำกับโดยสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) เป็นเรื่องของการระดมทุนจากบุคคลทั่วไปหรือนักลงทุนรายย่อยแล้วนำมาให้สินเชื่อเงินกู้ผ่านแพลตฟอร์ม ซึ่งผู้ใช้บริการขอสินเชื่อส่วนใหญ่จากแพลตฟอร์มลักษณะนี้ ยังคงเป็นผู้ประกอบการที่เป็นธุรกิจสตาร์ทอัพ (Startup) เช่นกัน โดยเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์คุณภาพของผู้ขอสินเชื่อเพื่อประเมินความเสี่ยงนั้นคือการใช้ข้อมูลทางเลือก (alternative data) เป็นการปรับตัวเข้าสู่ยุคตลาดสินเชื่อแบบดิจิทัล ทำให้ธุรกิจการให้สินเชื่อมีความคล่องตัวมากขึ้นและส่งเสริมให้ผู้ขอสินเชื่อที่ไม่มีโอกาสหรือไม่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ในการให้สินเชื่อแบบเดิมได้มีช่องทางในการเข้าถึงบริการทางการเงินเพิ่มขึ้นด้วย

ข้อมูลทางเลือก หรือ alternative data หมายถึงข้อมูลที่ไม่รวมอยู่ในข้อมูลเครดิตแบบดั้งเดิม (เช่น หลักการวิเคราะห์ 5P's Credit หรือ 5C's Credit) แต่เป็นการเชื่อมโยงข้อมูลกันระหว่างผู้ให้บริการทางการเงิน ผู้ให้บริการเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ ผู้ให้บริการสาธารณสุขูปโภคอื่นๆ หรือผู้ให้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์ โดยข้อมูลที่ได้ ยกตัวอย่างเช่น การฝากและถอนเงินผ่านธนาคารแบบออนไลน์ การใช้เงินผ่านมือถือ การชำระค่าสาธารณสุขูปโภค ใบแจ้งหนี้ ใบเสร็จรับเงิน ข้อมูลที่ไม่เกี่ยวกับข้อมูลทางการเงิน เช่น การใช้โซเชียลมีเดีย (Social media footprints) พฤติกรรมออนไลน์ การใช้งานเครือข่ายโทรคมนาคม รูปแบบการเติมเงินโทรศัพท์และการโทรรายชื้อติดต่อ และข้อมูลตำแหน่งที่อยู่ (GPS) เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เรียกว่า Big Data คือข้อมูลจำนวนมากที่ได้จากช่องทางดิจิทัลทั้งหมดและถือว่าสามารถนำมาใช้ประกอบกับข้อมูลตัวเลขที่เป็นข้อมูลจากการทำธุรกรรม⁴⁰ เพื่อนำมาใช้ในการคาดการณ์ลักษณะและพฤติกรรมของบุคคลได้เทียบเท่าหรือดีกว่าข้อมูลจากเครดิตบูโร⁴¹

โดยมีงานวิจัยในหลายประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับประโยชน์ในการนำข้อมูลทางเลือกมาใช้ในการประเมินเครดิตและความเสี่ยงในการให้สินเชื่อ เช่น ในประเทศเยอรมันนี้ พบว่าการใช้ข้อมูลพฤติกรรมต่างๆของบุคคลบนโลกดิจิทัล (Digital footprints) ในการให้คะแนนเครดิตนั้นมีความ

⁴⁰ World Bank Group, “Disruptive Technologies in the Credit Information Sharing Industry: Development and Implications,” ใน *Fintech Note No.3*, (The World Bank, 2562), หน้า 29-30.

⁴¹ World Bank Group, “Lending during the recovery and beyond,” ใน *World Development Report 2022*, (The World Bank, 2565), หน้า 162.

น่าเชื่อถือมากกว่าการใช้คะแนนจากเครดิตบูโร⁴² หรือในการศึกษาของผู้ให้กู้ในประเทศอินเดียซึ่งเป็นบริษัท FinTech รายใหญ่ พบว่าการใช้ข้อมูลจากพฤติกรรมการใช้มือถือและการมีสังคมบนโลกออนไลน์ (Mobile and social footprints) สามารถประเมินความเสี่ยงของบุคคลที่ไม่มีข้อมูลหรือคะแนนเครดิตบูโรได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁴³ หรืองานวิจัยของอเมริกาใต้ที่ได้ผลลัพธ์คล้ายกันกับของประเทศอินเดียคือสามารถใช้ข้อมูลจากบันทึกข้อมูลการโทรของผู้ที่ไม่มีประวัติสินเชื่อ นำมาคาดการณ์ผลการชำระหนี้ของบุคคลได้⁴⁴ ส่วนในสหรัฐอเมริกาพบว่า แทนที่จะปฏิเสธผู้ขอสินเชื่อที่มีคุณสมบัติไม่ผ่านเกณฑ์หรือกำหนดดอกเบี้ยให้สูงขึ้นสำหรับผู้ขอสินเชื่อที่มีความเสี่ยงสูง ก็สามารถใช้อัลกอริทึมการทำธุรกรรมผ่านมือถือของบุคคลในการประเมินความเสี่ยงที่เหมาะสมได้⁴⁵ นอกจากนี้ในประเทศจีน พบว่าการนำข้อมูลปริมาณมาก (Big data) มาใช้ในการประเมินความน่าจะเป็นในการผิดนัดชำระหนี้ของบุคคล ทำให้สามารถเพิ่มการเข้าถึงบริการสินเชื่อได้มากขึ้นสำหรับผู้ขอสินเชื่อที่มีข้อจำกัดเช่น ผู้ที่ไม่มีบัญชีธนาคาร หรือจำเป็นต้องมีการค้ำประกันในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน⁴⁶

อย่างไรก็ตาม การใช้ข้อมูลทั้งสองแบบควบคู่กันไปจะให้ผลลัพธ์ที่เหมาะสมที่สุด และในการใช้ข้อมูลทางเลือกนั้น เนื่องจากข้อมูลมีจำนวนมาก หน่วยงานที่กำกับดูแลจึงควรกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องการปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบเทคโนโลยีและอัลกอริทึมที่ใช้ในการวิเคราะห์

⁴² Federal Deposit Insurance Corporation and Center for Financial Research, On the rise of the Fintechs – Credit scoring using Digital Footprints [ออนไลน์], กันยายน 2561. แหล่งที่มา <https://www.fdic.gov/analysis/cfr/2018/wp2018/cfr-wp2018-04.pdf>

⁴³ Indian School of Business, Financial Inclusion and Alternate Credit Scoring: Role of Big Data and Machine Learning in FinTech[ออนไลน์], 14 มกราคม 2563. แหล่งที่มา https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3507827

⁴⁴ The World Bank Economic Review, Behavior revealed in mobile phone usage predicts credit repayment[ออนไลน์], 12 พฤศจิกายน 2562. แหล่งที่มา <https://academic.oup.com/wber/article-abstract/34/3/618/5622690?redirectedFrom=fulltext>

⁴⁵ Jagtiani and Lemieux, do fintech lender penetrate areas that are underserved by traditional banks[ออนไลน์], 3 เมษายน 2561. แหล่งที่มา <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0148619518300390>

⁴⁶ BIS Working Papers No 877, Fintech and Big tech credit: a new database[ออนไลน์], กันยายน 2563. แหล่งที่มา <https://www.bis.org/publ/work887.pdf>

ประเมินความเสี่ยงของเครดิต⁴⁷ รวมถึงเรื่องของการพิจารณาเลือกใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่มีความถูกต้องที่เป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน เพราะฉะนั้นผู้ให้กู้นำข้อมูลทางเลือกมาใช้ จำเป็นต้องคำนึงถึงข้อมูลที่เชื่อถือได้และมีความถูกต้องแม่นยำ ซึ่งข้อมูลบางอย่างอาจอยู่ในความครอบครองของหน่วยงานต่างๆ จึงจำเป็นต้องได้รับอนุญาตในการเข้าถึงข้อมูลของคุณ เช่น ธนาคารพาณิชย์มีข้อมูลธุรกรรมต่างๆของลูกค้า ผู้ให้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่มีการจัดเก็บข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์ของคุณเอาไว้ หรือผู้ให้บริการสาธารณสุขมีบันทึกการเรียกเก็บเงินและการชำระเงินของคุณ เป็นต้น หรือในการที่ผู้ให้กู้อาจรวบรวมข้อมูลโดยตรงจากโทรศัพท์ของผู้ขอสินเชื่อ ก็ต้องคำนึงถึงเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ดังนั้นการจะได้มาซึ่งข้อมูลทางเลือก จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่กำกับดูแลด้วยอีกทางหนึ่ง ให้สามารถเข้าถึงข้อมูลบางอย่างที่จะเป็นประโยชน์ต่อทั้งผู้ให้กู้และผู้ขอสินเชื่อ

ยกตัวอย่างเช่น ในสหรัฐอเมริกา มีหน่วยงานเครดิตบูโรจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ Equifax, Experian, และ Transunion ได้ร่วมมือกับผู้ให้บริการที่เก็บรวบรวมข้อมูลของผู้บริโภคเอาไว้ และเป็นข้อมูลที่ผู้บริโภคอนุญาตให้มีการนำไปใช้ได้ เพื่อสนับสนุนการนำข้อมูลไปใช้ในการประเมินเครดิต⁴⁸ เช่น ในเดือนมีนาคม ปีพ.ศ. 2564 มีผู้บริโภคเกือบ 7 ล้านคนในสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรที่ทำการเชื่อมต่อกับบริการ Experian Boost ซึ่งเป็นบริการที่อนุญาตให้ Experian สามารถเข้าถึงข้อมูลการชำระเงินของลูกค้าได้ตลอดเวลาจากผู้ให้บริการสาธารณสุข โทคมกราคม และการสตรีมมิ่งของลูกค้า ผลลัพธ์ที่ได้คือ ลูกค้าจำนวนร้อยละ 22 ที่อนุญาตให้มีการเข้าถึงข้อมูลของพวกเขา ได้รับการปรับปรุงคะแนนเครดิตจาก “ไม่ดี” เป็น “พอใช้”⁴⁹ ส่งผลให้เมื่อลูกค้ากลุ่มนี้ต้องการขอสินเชื่อ ความน่าจะเป็นที่จะได้รับการอนุมัติสินเชื่อจะสูงขึ้นเนื่องจากคะแนนเครดิตที่ได้รับ

⁴⁷ The Alan Turing Institute, AI in financial service[ออนไลน์], มิถุนายน 2564. แหล่งที่มา https://www.turing.ac.uk/sites/default/files/2021-06/ati_ai_in_financial_services_lores.pdf

⁴⁸ FinRegLab, Data diversification in credit underwriting[ออนไลน์], ตุลาคม 2563. แหล่งที่มา <https://finreglab.org/data-diversification-in-credit-underwriting/>

⁴⁹ BIS Working Papers No 834, How do machine learning and non-traditional data affect credit scoring? New evidence from a Chinese fintech firm[ออนไลน์], 19 ธันวาคม 2562. แหล่งที่มา https://www.unibas.ch/fileadmin/user_upload/wwz/00_Forschungsseminar/2019_HS_Gambacorta_et_all_WP834.pdf

การปรับปรุงนั่นเอง ดังนั้นหน่วยงานที่กำกับดูแลจึงมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญทั้งการออกหลักเกณฑ์ เพื่อป้องกันความเสี่ยงและการสนับสนุนให้มีการพัฒนาในระบบการเงิน

แม้จะมีการคิดค้นพัฒนาเครื่องมือต่างๆออกมามากมาย แต่เรื่องการผัดนัดชำระหนี้ยังคงเป็นหนึ่งในความเสี่ยงที่พบบ่อยที่สุดทั้งในระดับธุรกิจบริษัทและระดับบุคคล ผู้ให้กู้เข้าใจดีว่า การประกอบธุรกิจให้สินเชื่อนั้น ถึงแม้จะมีการวิเคราะห์อย่างดีและครบถ้วน แต่โอกาสที่ลูกหนี้อาจจะไม่สามารถชำระหนี้คืนได้ยังคงมีอยู่ ดังนั้นสิ่งที่ผู้ให้กู้ทำได้คือการลดความเสี่ยงให้ได้มากที่สุดในขณะที่ยังสามารถสร้างผลตอบแทนได้ตามที่มุ่งหวัง รวมถึงการส่งเสริมและร่วมมือปฏิบัติตามนโยบายกับทางภาครัฐก็เป็นอีกทางหนึ่งในการดำเนินธุรกิจได้อย่างราบรื่น เนื่องจากในการประกอบธุรกิจ นอกจากจะคำนึงถึงผลกำไรของธุรกิจแล้ว ยังควรต้องคำนึงถึงภาคส่วนอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริโภคซึ่งเป็นภาคครัวเรือน ด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยธนาคารแห่งประเทศไทยได้มีแนวนโยบายเรื่องการธนาคารเพื่อความยั่งยืน (ESG) และนโยบายการให้สินเชื่อรายย่อยอย่างเหมาะสม เพื่อดูแลปัญหาหนี้เกินตัวของภาคครัวเรือนในประเทศไทย (Responsible lending directive)

2.4 แนวคิดการธนาคารเพื่อความยั่งยืน (ESG)

ด้วยผลกระทบที่เกิดขึ้นทั่วโลกจากเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งสงคราม ไวรัสระบาด การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ภาวะโลกร้อน ภาคส่วนต่างๆรวมถึงภาคการเงินจำเป็นต้องร่วมกันแก้ปัญหาและฟื้นฟูทั้งด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental) เช่นการให้สินเชื่อแก่ผู้ขอสินเชื่อที่มีวัตถุประสงค์ในการขอสินเชื่อที่ไม่เป็นการสร้างความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม ด้านสังคม (Social) เช่น การให้สินเชื่ออย่างมีความรับผิดชอบโดยไม่ส่งเสริมการก่อหนี้เกินตัวให้แก่ภาคครัวเรือน และด้านธรรมาภิบาล (Governance) คือการประกอบธุรกิจอย่างสุจริตทั้งภายในและภายนอกองค์กร เนื่องจากผู้จัดสรรทุนให้แก่ระบบเศรษฐกิจคือธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงิน ดังนั้นผู้ให้กูเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจและสังคมได้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ (Sustainable development)

นโยบายการธนาคารเพื่อความยั่งยืนนี้ (Sustainable Banking) ในระดับสากลได้มีการจัดตั้ง Sustainable Banking Network (SBN) ขึ้น เป็นการรวมตัวกันของผู้กำกับดูแลและสมาคมธนาคารในกลุ่มประเทศเศรษฐกิจเกิดใหม่ (Emerging Economies) และได้รับการสนับสนุนจาก

International Finance Company (IFC)⁵⁰ เพื่อส่งเสริมให้ภาคการเงินมีการบริหารความเสี่ยงและให้สินเชื่อโดยคำนึงถึงนโยบาย ESG มากขึ้น ตัวอย่างหนึ่งในภูมิภาคอาเซียนคือ ประเทศสิงคโปร์ โดยสมาคมธนาคารในประเทศสิงคโปร์ได้ร่วมกันกำหนดแนวทางการเงินที่ยั่งยืน (Guidelines on Responsible Financing) เมื่อปีพ.ศ. 2559⁵¹ เน้นให้ผู้บริหารระดับสูงมีความมุ่งมั่นเรื่องการให้สินเชื่ออย่างรับผิดชอบ ในประเทศไทย เมื่อปีพ.ศ. 2562 สมาชิกสมาคมธนาคารไทยได้ทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันด้านการธนาคารเพื่อความยั่งยืน (Sustainable Banking Guidelines)⁵² เรื่องการให้สินเชื่อด้วยความรับผิดชอบ (Responsible Lending) ต่อปัจจัย ESG ซึ่งมีธนาคารแห่งประเทศไทยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย รวมถึงสมาคมธนาคารไทย ในการออกนโยบายและมาตรการสนับสนุนการธนาคารเพื่อความยั่งยืน (Sustainable Banking) โดยเน้นด้านสังคม (Social) และหลักธรรมาภิบาล (Governance) ทั้งนี้หนึ่งในนโยบายหลักคือ เรื่องการแก้ไขปัญหาหนี้ครัวเรือน ให้มีการปรับปรุงหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อ บัตรเครดิตและสินเชื่อส่วนบุคคลให้รัดกุมและเข้มข้นมากขึ้น และให้จัดตั้งโครงการคลินิกแก้หนี้เพื่อแก้ปัญหาหนี้้อย่างครบวงจรรวมถึงให้ความรู้เกี่ยวกับวินัยการเงินที่ดีแก่ลูกหนี้ด้วย นอกจากนี้ยังมีนโยบายอื่นๆ เช่น การส่งเสริมการเข้าถึงบริการทางการเงิน การใช้บริการทางการเงินอิเล็กทรอนิกส์ การคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน การยกระดับหลักเกณฑ์ธรรมาภิบาลของผู้บริหารของสถาบันการเงิน เป็นต้น⁵³

⁵⁰ International Finance Corporation, Sustainable Banking Networking[ออนไลน์], พฤษภาคม 2564. แหล่งที่มา https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/98ed795e-559a-496c-b76d-b89ddb8c2716/SBN_Brief+20210511.pdf?MOD=AJPERES&CVID=nBpj8ZX

⁵¹ Rajah and Tann, ABS Guidelines on Responsible Financing[ออนไลน์], ตุลาคม 2558. แหล่งที่มา https://eoasis.rajahtann.com/eoasis/dl/ABS_Guidelines.pdf

⁵² สมาคมธนาคารไทย, Sustainable Banking Guidelines: Responsible Lending[ออนไลน์], 13 สิงหาคม 2562. แหล่งที่มา <https://www.tba.or.th/wp-content/uploads/2019/08/Guidelines-ResponsibleLending.pdf>

⁵³ ธนาคารแห่งประเทศไทย, ทิศทางการผลักดันการธนาคารที่ยั่งยืน[ออนไลน์], 2562. แหล่งที่มา <https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256204Cover.aspx>

2.5 นโยบายการให้สินเชื่อรายย่อยอย่างเหมาะสม (Responsible Lending Directive)

เนื่องจากสถานการณ์หนี้ครัวเรือนไทยเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน พบว่าคนไทยเป็นหนี้เร็วขึ้น มากขึ้นและนานขึ้น⁵⁴ ส่งผลกระทบต่อตัวลูกหนี้เองที่เป็นผู้บริโภคตลอดจนภาคธุรกิจและระบบเศรษฐกิจที่มีการชะลอตัวอย่างรุนแรง ธนาคารแห่งประเทศไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินดำเนินการตามแนวคิดการธนาคารที่ยั่งยืน (Sustainable Banking) ในการแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือน โดยมีนโยบายในการแก้ไขปัญหาหนี้ครัวเรือนทั้งสำหรับคนที่ยังไม่เป็นหนี้ ที่จัดให้มีความรู้ทางการเงิน(Financial Literacy) เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงิน สำหรับคนที่เริ่มเป็นหนี้ จัดให้ผู้ประกอบธุรกิจมีการให้สินเชื่ออย่างรับผิดชอบ (Responsible Lending) โดยมีหลักในการพิจารณาสินเชื่อจากมุมมองของผู้ขอสินเชื่อที่เรียกว่าหลักการ 3IN⁵⁵ คือ INcome ต้องคำนึงถึงสถานะทางการเงินของผู้บริโภคและความสามารถในการชำระหนี้ INdividual ต้องตรงกับความต้องการของลูกค้า และ INfinity ต้องไม่ซ้เขวหรือเสนอขายผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ทำให้ผู้บริโภคเป็นหนี้มากขึ้นเกินความจำเป็น และสุดท้ายสำหรับคนที่มีหนี้สินส่วนตัว สามารถขอความช่วยเหลือในการปรับโครงสร้างหนี้ได้ (Debt Restructuring) กับโครงการคลินิกแก้หนี้

นอกจากนี้ยังมีแนวนโยบายการให้สินเชื่อสินเชื่อรายย่อยอย่างเหมาะสมเป็นหลักปฏิบัติเพิ่มเติมสำหรับผู้ประกอบธุรกิจให้สินเชื่อ ได้แก่ การปลูกฝังวัฒนธรรมขององค์กรให้คำนึงถึงผลกระทบต่อผู้บริโภค การพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับผู้บริโภค การเสนอขายผลิตภัณฑ์โดยแจ้งรายละเอียดอย่างชัดเจนและไม่กระตุ้นให้มีการก่อหนี้เกินจำเป็น การอนุมัติสินเชื่อโดยคำนึงถึงความสามารถของผู้บริโภค โดยให้ผู้บริโภคยังมีเงินเหลือเพื่อการดำรงชีวิตได้ และการกำหนดเงื่อนไขในสัญญาที่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค

แนวทางปฏิบัติเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการให้ความสำคัญในการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินมีการยกระดับให้มีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องการสหประชาชาติตระหนักถึงและมีการเสนอแนวปฏิบัติออกมาเช่นกัน รวมถึงนโยบายขององค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา

⁵⁴ ธนาคารแห่งประเทศไทย, ธนาคารแห่งประเทศไทยกับการแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือน[ออนไลน์], 2561. แหล่งที่มา https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/Report/Pages/AnnualReport2018_box04.aspx

⁵⁵ ธนาคารแห่งประเทศไทย, Responsible Lending Guidelines[ออนไลน์], 13 สิงหาคม 2562. แหล่งที่มา <https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256204Knowledge02.aspx>

(OECD) และกลุ่มประเทศ G20 ที่มีความสอดคล้องกับหลักปฏิบัติขององค์การสหประชาชาติในเรื่อง การให้ความคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน

2.6 แนวทางการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินในยุคดิจิทัล โดยองค์การสหประชาชาติ

หนึ่งในหัวข้อของการประชุม UNCTAD ที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อวันที่ 18 และ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2565 คือแนวทางการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน การให้ความรู้และทักษะทางการเงิน (United Nation Conference on Trade and Development, UNCTAD. 2022)

ในเรื่องการเข้าถึงบริการทางการเงินนั้น พบว่าตั้งแต่ปี ค.ศ. 2010 เป็นต้นมา มีมากกว่า 50 ประเทศสมาชิกที่ได้พัฒนากลยุทธ์และเพิ่มช่องทางให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินได้มากขึ้น⁵⁶ โดยเฉพาะในระบบเศรษฐกิจดิจิทัลในปัจจุบัน ดังนั้นประเด็นสำคัญคือการให้ความรู้ และการส่งเสริมทักษะทางการเงินให้แก่ผู้บริโภคในการใช้บริการทางการเงินรูปแบบใหม่ เนื่องจากการให้ความรู้แก่ผู้บริโภคนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของนโยบายคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มผู้บริโภคที่มีความเปราะบาง คนยากจน ผู้หญิง เด็ก เยาวชนที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ และผู้สูงอายุ เช่น ประเทศอาร์เจนตินา มีการเปิดหลักสูตรออนไลน์สอนความรู้ทางการเงินสำหรับผู้หญิง⁵⁷ หรือในประเทศอินเดียมีการทำภาพยนตร์สำหรับผู้สูงอายุ ให้เรียนรู้วิธีการและช่องทางต่างๆในการได้รับบริการทางการเงินที่ถูกต้องและปลอดภัย⁵⁸ เป็นต้น

หรือในบางประเทศมีการออกมาตรการทางกฎหมาย ให้ผู้ให้บริการทางการเงินจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้ความรู้และทักษะทางการเงินแก่ผู้บริโภค เช่น รัฐพหุชนชาติแห่งโบลิเวีย มีกฎหมายเลขที่ 393 ว่าด้วยเรื่องบริการทางการเงิน กำหนดให้หน่วยงานทางการเงินต้องออกแบบและ

⁵⁶ UNCTAD, Financial Consumer Protection, including Financial Education and Literacy[ออนไลน์], 6 เมษายน 2565. แหล่งที่มา https://unctad.org/system/files/official-document/cicplpd29_en.pdf

⁵⁷ OECD, Supporting financial resilience and transformation through digital financial literacy[ออนไลน์], 27 ตุลาคม 2564. แหล่งที่มา <https://www.oecd.org/finance/financial-education/supporting-financial-resilience-and-transformationthrough-digital-financial-literacy.htm>

⁵⁸ UNCTAD, Financial Consumer Protection, including Financial Education and Literacy[ออนไลน์], 6 เมษายน 2565. แหล่งที่มา https://unctad.org/system/files/official-document/cicplpd29_en.pdf

จัดให้มีโปรแกรมการศึกษาทางการเงินสำหรับผู้บริโภค⁵⁹ หรือในประเทศโคลัมเบีย ที่สถาบันการเงินและสมาคมอุตสาหกรรมการเงิน ต้องจัดให้มีโปรแกรมการศึกษาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินที่เสนอแก่ผู้บริโภค⁶⁰ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในสภาวะที่เศรษฐกิจถดถอย แม้แต่ผู้บริโภคที่มีความรู้ด้านการเงินพอสมควรยังได้รับความเสี่ยงที่อาจประสบกับปัญหาในการต้องบริหารหนี้ที่เพิ่มมากขึ้นได้

ประเด็นปัญหาการมีหนี้สินล้นพ้นตัวนั้น โดยปกติแล้วหลังเกิดวิกฤตการณ์ต่างๆ ภาครัฐมักกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยการขยายการเข้าถึงสินเชื่อรายย่อยมากขึ้นเพื่อเพิ่มอัตราการบริโภคของภาคเอกชน เช่น ประเทศเคนยาและสหสาธารณรัฐแทนซาเนีย พบว่ามีผู้บริโภคจำนวนมากที่ไม่สามารถชำระหนี้คืนได้ เนื่องจากการให้สินเชื่อที่ขาดความรับผิดชอบของผู้ให้บริการ⁶¹ ทั้งนี้แนวทางที่จะทำให้ไม่ตกอยู่ในสถานการณ์หนี้สินล้นพ้นตัวนั้น นอกจากผู้ให้กู้ต้องให้สินเชื่ออย่างมีความรับผิดชอบแล้ว ผู้บริโภคเองยังจำเป็นต้องบริหารจัดการทรัพยากรหรือทรัพย์สินของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยพิจารณาเลือกใช้บริการสินเชื่อที่ตนเองสามารถรับผิดชอบได้ ซึ่งเป็นการย้ำถึงความสำคัญในการมีความรู้และทักษะทางการเงินอย่างเพียงพอเพื่อที่จะสามารถบริหารจัดการสถานการณ์ทางการเงินของตนเองไม่ให้ติดกับดักหนี้ และสามารถคาดการณ์ความเสี่ยงในอนาคต รวมถึงค่าใช้จ่ายที่ไม่อาจคาดคิดได้ ยกตัวอย่างเช่น ในประเทศอาร์เจนติน่า มีการใช้สื่อโซเชียลมีเดียเพื่อรณรงค์สร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการฉ้อโกง การหลอกลวง และการดำเนินธุรกิจที่ไม่เป็นธรรมของผู้ประกอบธุรกิจให้สินเชื่อ เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้บริโภคหลงเชื่อและก่อหนี้เกินตัว⁶² หรือในประเทศบราซิล ปี ค.ศ. 2021 รัฐบาลกลางได้ออกกฎหมายลำดับที่ 14.181/21 ว่าด้วยเรื่องหนี้สินเกินตัวของ

⁵⁹AFI Library, Financial education in Latin America and the Caribbean[ออนไลน์], 16 พฤศจิกายน 2563. แหล่งที่มา <https://www.afi-global.org/publications/financial-education-in-latin-america-and-the-caribbean/>

⁶⁰ Pilar and Melisa and Diego, challenging in assessing the effectiveness of financial education program: The Colombian case[ออนไลน์], 2560. แหล่งที่มา https://revistas.javeriana.edu.co/index.php/cuadernos_admon/article/view/14374.

⁶¹ World Bank Group, “Consumer Risks in Fintech,” ใน Finance, Competitiveness & Innovation Global Practice, (The World Bank, 2564), หน้า 59-68.

⁶² UNCTAD, Response to UNCTAD questionnaire[ออนไลน์], มิถุนายน 2565. แหล่งที่มา https://unctad.org/system/files/non-official-document/ccpb_IGECON2022_Report_WG_e-commerce_final_5b_en.pdf

ประชาชน ให้มีการปล่อยสินเชื่ออย่างรับผิดชอบและเปิดเผยข้อมูลอย่างเพียงพอให้แก่ผู้บริโภคก่อน การทำสัญญากู้ยืม ควบคุมการโฆษณาสินเชื่อและต่อต้านการคุกคามผู้บริโภคโดยเฉพาะผู้บริโภค กลุ่มที่เปราะบางเช่น ผู้สูงอายุ ผู้ที่ไม่รู้หนังสือ เป็นต้น⁶³ ดังนั้นการเปลี่ยนเข้าสู่ตลาดการเงินดิจิทัล อย่างเต็มตัวทำให้มาตรการต่างๆ จำเป็นต้องมีการปรับปรุงให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

ในระบบการเงินยุคดิจิทัล ถึงแม้เทคโนโลยีจะเข้ามาช่วยให้เกิดประโยชน์ในภาคการเงินใน หลายด้าน แต่การเปลี่ยนแปลงนี้ก็มีภัยความเสี่ยงต่อผู้บริโภคแฝงอยู่เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการฉ้อโกง รูปแบบใหม่หรือการรักษาความปลอดภัยในข้อมูลส่วนตัว ในประเทศแคนาดา อิตาลี เคนยา และ แชมเบีย ผู้บริโภคประสบกับปัญหาถูกลอกหลวงและโดนฉ้อโกงในตลาดเงินดิจิทัลเป็นจำนวนมาก ส่วนในประเทศโปแลนด์ผู้บริโภคเผชิญกับปัญหาอีกรูปแบบหนึ่ง คือปัญหาความซับซ้อนของ ผลิตภัณฑ์ดิจิทัลทางการเงินที่กระจายอยู่บนอินเทอร์เน็ต⁶⁴

นอกจากนี้การเปลี่ยนเข้าสู่ระบบการเงินดิจิทัลก็อาจก่อให้เกิดการกีดกันทางการเงินรูปแบบ ใหม่ เช่น ผู้สูงอายุอาจไม่เข้าใจรายละเอียดและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์และบริการทาง การเงินดิจิทัลได้ดีเท่ากับวัยรุ่น⁶⁵ หรือปัจจัยด้านพื้นที่ระหว่างชนบทกับในเมือง ปัจจัยระหว่างผู้หญิง และผู้ชาย โดยธนาคารกลางของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้ให้ความเห็นว่าเครื่องมือ ทางการเงินดิจิทัลจะมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์กับผู้บริโภคที่รับเทคโนโลยีดังกล่าวมาใช้เท่านั้น ผู้ที่ไม่รับมาใช้ก็ขาดโอกาสที่จะได้รับประโยชน์นั้นไป เป็นการชี้ให้เห็นถึงช่องว่างที่เกิดขึ้นในกลุ่ม

⁶³ Baker McKenzie, Response to UNCTAD questionnaire from Brazil[ออนไลน์], 6 กรกฎาคม 2564.

แหล่งที่มา <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=fc8b9aa8-5672-4167-8768-69b810c15c7b>.

⁶⁴ UNCTAD, Financial Consumer Protection, including Financial Education and Literacy[ออนไลน์], 6 เมษายน 2565. แหล่งที่มา https://unctad.org/system/files/official-document/cicplpd29_en.pdf

⁶⁵ OECD, Financial consumer protection and aging population[ออนไลน์], 2563. แหล่งที่มา <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/Financial-Consumer-Protection-and-AgeingPopulations.pdf>

ผู้บริโภค⁶⁶ ในรายงานเศรษฐกิจดิจิทัลของ UNCTAD ปี ค.ศ. 2021 ระบุว่าร้อยละ 20 ของประเทศที่มีการพัฒนาล่าช้าจะมีการใช้อินเทอร์เน็ตซึ่งมีความเร็วในการดาวน์โหลดต่ำในราคาที่สูง⁶⁷

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงทั้งความเสี่ยงแบบใหม่ที่แฝงตัวมากับนวัตกรรมทางการเงินดิจิทัลและในบางพื้นที่เกิดความเหลื่อมล้ำในการได้รับประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นเพื่อที่จะได้รับประโยชน์จากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างปลอดภัย ประเทศต่างๆ ควรจัดสรรทรัพยากรในการกระจายความรู้ทางการเงินดิจิทัล โดยมุ่งเน้นที่กลุ่มผู้บริโภคที่เปราะบาง ผู้สูงอายุ ผู้หญิง คนพิการ ทั้งนี้ต้องมีการกำกับดูแลควบคู่ไปในการคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะและข้อดีที่จะได้รับกับภาระและความเสี่ยงที่ประชาชนต้องแบกรับ⁶⁸

2.7 นโยบายการกำกับดูแลและการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินขององค์การเพื่อความ
ร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) และกลุ่ม G20

เมื่อวันที่ 28 มกราคม - 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2565 ได้มีการหารือเกี่ยวกับนโยบายการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินของ OECD และกลุ่มประเทศ G20 โดยให้การคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินเป็นส่วนสำคัญในการกำกับดูแลทางกฎหมาย เพื่อปกป้องผู้บริโภคจากการถูกฉ้อโกงทางการเงิน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ตลาดการเงินดิจิทัลที่มีทั้งผลกระทบด้านบวกและลบ มีโอกาสทางธุรกิจ รวมถึงความเสี่ยงรูปแบบใหม่ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริโภคทางการเงิน นอกจากนี้ยังหารือครอบคลุมถึงเรื่องของความยั่งยืนทางการเงิน เนื่องจากมีผู้ให้บริการทางการเงินเกิดขึ้นใหม่เป็นจำนวนมาก ในการดำเนินงานของผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคที่เพิ่มขึ้นจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและธรรมาภิบาล (ESG) โดยแนวนโยบายที่มีการเสนอเพิ่มเติม มีดังนี้

⁶⁶ OECD, Financial consumer protection and financial literacy in Asia in response to Covid-19[ออนไลน์], 2 กรกฎาคม 2564. แหล่งที่มา <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/Financial-consumer-protection-and-financial-literacy-in-asia-in-response-to-covid-19.pdf>.

⁶⁷ UNCTAD, Digital Economy Report 2021: Cross-Border Data Flows and Development – For Whom the Data Flow[ออนไลน์], 2564. แหล่งที่มา https://unctad.org/system/files/official-document/der2021_en.pdf

⁶⁸ UNCTAD, Financial Consumer Protection, including Financial Education and Literacy[ออนไลน์], 6 เมษายน 2565. แหล่งที่มา https://unctad.org/system/files/official-document/cicplpd29_en.pdf

(1) การตระหนักรู้และความรู้ทางการเงิน (Financial literacy and awareness) โดยผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีส่วนได้เสียควรพัฒนาโลกที่เหมาะสมเพื่อช่วยให้ผู้บริโภคมีการพัฒนาความรู้ทักษะ พฤติกรรมและทัศนคติ ให้ตระหนักและเข้าใจถึงทั้งโอกาสและความเสี่ยงในการใช้บริการทางการเงินรูปแบบใหม่ๆ และช่วยให้มีการตัดสินใจด้วยข้อมูลที่เพียงพอเพื่อความรอบคอบและเพิ่มความคล่องตัวในการวางแผนการเงิน รวมถึงรู้ว่าหากเกิดปัญหาขึ้นจะสามารถขอความช่วยเหลือจากใครและอย่างไร นอกจากนี้กลไกการส่งเสริมความรู้ทางการเงินเหล่านั้น ควรให้ผู้บริโภคทุกคนสามารถทำความเข้าใจและเข้าถึงได้ง่ายในทุกช่วงอายุ โดยนำเสนอผ่านช่องทางที่หลากหลายและเหมาะสม รวมถึงมีการประเมินเพื่อปรับปรุงเพิ่มประสิทธิภาพของการศึกษาความรู้ทางการเงินอยู่ตลอดเวลา

(2) การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม รวมถึงผู้ที่อาจอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มที่เปราะบาง (Equitable and fair treatment of consumers, including those who may be vulnerable) หลักคือการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการให้บริการหรือใช้ในกระบวนการตัดสินใจของผู้ให้บริการทางการเงินนั้นไม่ควรทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติและไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภค หากต้องให้ความใส่ใจกับผู้บริโภคกลุ่มใดเป็นพิเศษ ควรให้กับผู้บริโภคกลุ่มที่เปราะบางหรือมีความยากลำบากทางการเงิน ซึ่งจำเป็นต้องพิจารณาทั้งลักษณะส่วนบุคคล สถานการณ์ของแต่ละบุคคล สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ และสถานะตลาดร่วมกัน

(3) การคุ้มครองทรัพย์สินและข้อมูลของผู้บริโภคจากการฉ้อโกง หลอกหลวง หรือการถูกเอาไปใช้ในทางที่ผิด (Protection of consumer assets against fraud, scams, and misuse) โดยผู้ให้บริการควรปรับปรุงกลไกการป้องกันแบบเดิมให้สอดคล้องกับวิธีการทางการเงินที่ใช้เทคโนโลยีแบบใหม่ที่อาจก่อให้เกิดการหลอกหลวง การฉ้อโกงในรูปแบบใหม่ตามไปด้วย

หลักการ แนวปฏิบัติ และนโยบายทั้งหมดในบทนี้ แสดงให้เห็นว่านอกจากการบริหารความเสี่ยงด้วยการวิเคราะห์สินเชื่ออย่างรอบคอบและระมัดระวังแล้ว ยังมีเรื่องสำคัญที่องค์กรระดับโลกต่างให้ความสำคัญนั่นคือ การคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินในระบบการเงินดิจิทัล ดังนั้นจึงเน้นเรื่องของมาตรการกำกับดูแลที่ต้องปรับตัวให้ทันกับโลกธุรกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไปอย่างรวดเร็ว

บทที่ 3

การประกอบธุรกิจให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลและการกำกับดูแล

แนวปฏิบัติของการให้ยืมเงินมีจุดเริ่มต้นเมื่อหลายพันปีก่อนตั้งแต่อารยธรรมแรกของโลกในดินแดนเมโสโปเตเมียประมาณช่วง 3,000 ปีก่อนคริสตกาล⁶⁹ ชาวสุเมเรียนเป็นชนชาติแรกที่มีแนวคิดเรื่องหนี้สิน โดยเกษตรกรอาจใช้เมล็ดพืชและธัญพืชของตนในการชำระหนี้แทนเงินซึ่งสมัยนั้นใช้เงินตราคือเหรียญเงินในการให้กู้ยืมหรือบางที่เป็นผลผลิตของปศุสัตว์ที่ยืมมาจากเจ้าหนี้ ในประมวลกฎหมายฮัมมูราบี (The Code of Hammurabi) ซึ่งออกโดยกษัตริย์บาบิโลนที่ 6 ได้กำหนดมูลค่าของเหรียญเงินและควบคุมดอกเบี้ยที่เรียกเก็บจากเงินที่ให้กู้ยืมรวมถึงบทลงโทษลูกหนี้ที่ไม่ชำระหนี้ด้วย โดยหนี้สินในเมโสโปเตเมียแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ ภาษีที่จ่ายให้กับรัฐบาล เงินสำหรับบริจจาคีให้นักบวชและศาสนสถาน และหนี้ส่วนบุคคล⁷⁰

3.1 นิยามของหนี้สินและสินเชื่อ

หนี้สิน (debt) คือภาระผูกพันในปัจจุบันที่เกิดขึ้นเมื่อเจ้าหนี้ (creditor) ตกลงให้ลูกหนี้ (debtor) ยืมเงินจำนวนหนึ่ง ภายใต้เงื่อนไขต่างๆ ที่กำหนดตกลงกันไว้ เช่น การชำระคืนทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยตามระยะเวลาที่กำหนด เงื่อนไขค่าปรับ ค่าธรรมเนียม เป็นต้น การก่อหนี้เป็นการนำเงินในอนาคตมาใช้ในปัจจุบัน เป็นการสูญเสียประโยชน์ในอนาคตในเชิงเศรษฐศาสตร์ เนื่องจากมีภาระในการชำระหนี้คืน⁷¹ ส่วนการให้สินเชื่อนั้น ตามพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 หมายความว่า การให้กู้ยืมเงิน หรือซื้อ ซื้อลด รับช่วงซื้อลดตัวเงิน เป็นเจ้าหนี้เนื่องจากได้จ่ายหรือสั่งให้จ่ายเงินเพื่อประโยชน์ของผู้เคຍค้ำ หรือเป็นเจ้าหนี้เนื่องจากได้จ่ายเงินตามภาระผูกพันตามเล็ดเตอร์ออฟเครดิตหรือภาระผูกพันอื่น⁷²

⁶⁹ Annabelle Amery, A brief history of loans: Business lending through the ages[ออนไลน์], 23 ตุลาคม 2561. แหล่งที่มา <https://www.become.co/blog/a-brief-history-of-loans-business-lending-through-the-ages/>

⁷⁰ Moneybuffalo, คนโบราณทวงหนี้กันอย่างไร[ออนไลน์], 22 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา <https://www.moneybuffalo.in.th/history/ทวงหนี้-เมโสโปเตเมีย>

⁷¹ กลางใจ แสงวิจิตร และ พเนิน อินทระ และ ภูมิ ชีเจริญ, “Fintech กับบทบาทในการจัดการหนี้ครัวเรือนนอกระบบ เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน,” (โครงการวิจัยได้รับทุนอุดหนุน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2562).

⁷² พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551

ดังนั้นสินเชื่อเงินกู้ คือการตกลงให้ยืมเงินกันระหว่างผู้ให้กู้(เจ้าหนี้)และผู้กู้(ลูกหนี้) ก่อเกิดภาระผูกพันขึ้นภายใต้เงื่อนไขในการปฏิบัติการชำระหนี้คืนของลูกหนี้ และมีทั้งแบบระบุวัตถุประสงค์และไม่ระบุวัตถุประสงค์

3.2 ประเภทของหนี้และรูปแบบของสินเชื่อเงินกู้ในปัจจุบัน

ประเภทของหนี้โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ในการก่อหนี้ มี 2 ประเภทคือ

(1) หนี้ดีหรือหนี้ที่ก่อให้เกิดรายได้⁷³ คือหนี้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตและสร้างรายได้ในอนาคต หรือเพื่อความมั่นคงในระยะยาว หรือเพื่อการประกอบอาชีพของลูกหนี้ เช่น การกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา เพื่อซื้อที่อยู่อาศัย เพื่อซื้ออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ เป็นต้น ซึ่งนอกจากเป็นประโยชน์ต่อตัวลูกหนี้แล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ให้กู้ที่ได้รับการชำระหนี้คืนตามเงื่อนไขที่กำหนดพร้อมดอกเบี้ย และส่งผลให้เศรษฐกิจมีการเติบโตอีกด้วย

(2) หนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้หรือหนี้ฟุ้งระว้าง คือการกู้ยืมเงินเพื่อการอุปโภคบริโภค เพื่อความสบายโดยไม่มีเหตุผลที่จำเป็นในการกู้ยืม เป็นการไปแล้วหมดไป เช่น การเปลี่ยนรถยนต์บ่อยๆโดยไม่จำเป็นในการประกอบอาชีพ การซื้อสินค้าออนไลน์ด้วยบัตรเครดิตในวันที่มีโปรโมชั่นต่างๆในขณะที่มีสิ่งของเหล่านั้นอยู่แล้ว เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อความมั่นคงทางการเงินหากสัดส่วนในการชำระหนี้ในแต่ละเดือนเกิน 1 ใน 3 ของรายได้ต่อเดือน⁷⁴

ประเภทของหนี้โดยแบ่งตามแหล่งที่มาของหนี้ มี 2 ประเภท คือ

(1) หนี้ในระบบ คือการกู้ยืมเงินผ่านธนาคารหรือสถาบันการเงินภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย มีกฎหมายคุ้มครอง มีการแสดงอัตราดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมที่ชัดเจนตามที่กฎหมายกำหนด มีสัญญาที่เป็นธรรม สามารถเจรจาประนอมหนี้ได้หากลูกหนี้ประสบปัญหาในการชำระหนี้คืน รวมถึงมีการรักษาข้อมูลส่วนตัวของลูกหนี้อย่างเคร่งครัดตามกฎหมาย

(2) หนี้นอกระบบ คือการกู้ยืมเงินผ่านเจ้าหนี้ที่เป็นผู้ประกอบการหรือประชาชนทั่วไปที่ไม่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย เช่น สินเชื่อเงินด่วน การยืมเงินจากญาติ เพื่อนบ้าน คนรู้จัก การเล่นแชร์ เป็นต้น หนี้ประเภทนี้ไม่มีกฎหมายคุ้มครอง ไม่มีการแสดงอัตราดอกเบี้ย

⁷³ คลินิกแก้หนี้, ความรู้ทางการเงิน[ออนไลน์], 8 ธันวาคม 2564. แหล่งที่มา

<https://www.debtclinicbysam.com/หนี้ดี-คืออะไร-หนี้พ/>

⁷⁴ ศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน, การบริหารหนี้สิน[ออนไลน์], 12 ธันวาคม 2565. แหล่งที่มา

<https://www.1213.or.th/th/moneymgt/debtmgt/Pages/debtmgt.aspx>

และค่าธรรมเนียมที่ชัดเจนและส่วนใหญ่เจ้าหนี้จะกำหนดในอัตราที่สูงมากกว่าอัตราตามที่กฎหมายกำหนด เจ้าหนี้จะเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขในสัญญากู้ยืมเงินซึ่งอาจไม่เป็นธรรมและเอาเปรียบลูกหนี้ และหากลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้คืนตามงวดชำระที่กำหนด อาจไม่สามารถประนอมหนี้ได้ เสี่ยงต่อการได้รับอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินจากการทวงหนี้ของเจ้าหนี้ รวมถึงไม่มีระบบการรักษาข้อมูลส่วนตัวของลูกหนี้⁷⁵

ในส่วนของรูปแบบของสินเชื่อเงินกู้ยืม โดยปกติจะมี 2 รูปแบบคือ เงินกู้ที่มีหลักประกันและไม่มีหลักประกัน⁷⁶ ถ้าเป็นเงินกู้ที่มีหลักประกัน ผู้กู้ต้องเสนอหลักประกันบางอย่างแก่ผู้ให้กู้ อาจจะเป็น รถยนต์ บ้าน หรือทรัพย์สินมีค่าอื่นๆ เพื่อแลกกับเงินกู้ ซึ่งเป็นหลักประกันว่าผู้กู้จะชำระคืนเงินกู้นั้นให้แก่ผู้ให้กู้ แต่หากผู้กู้ผิดนัดไม่ชำระเงินกู้คือล้มเหลวในการปฏิบัติตามสัญญาเงินกู้แล้ว ผู้ให้กู้มีสิทธิที่จะเข้าครอบครองหลักประกันที่ผู้กู้ให้ไว้ได้ตามกฎหมาย ในทางกลับกันเงินกู้ที่ไม่มีหลักประกันคือการทำผู้กู้ไม่ต้องวางหลักประกันในการกู้เงินแต่อย่างใด ซึ่งสินเชื่อส่วนบุคคลในประเทศไทยจะเป็นสินเชื่อที่ไม่มีหลักประกัน จึงต้องแลกมากับการต้องจ่ายดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมที่สูง เป็นการบริหารความเสี่ยงของผู้ให้กู้และเพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้กู้จะชำระคืนเงินกู้ ฉะนั้นสินเชื่อส่วนบุคคลบางครั้งจึงเป็นการรับรองด้วยการลงนามในสัญญากู้ยืมเงิน ด้วยชื่อเสียงหรือเครดิตของตัวผู้กู้ และถือเป็นสินเชื่อโดยสุจริตคือเชื่อในความสุจริตว่าจะชำระเงินกู้คืน แปลว่าไม่ใช่ทุกคนจะสามารถขอสินเชื่อส่วนบุคคลแบบไม่มีหลักประกันได้

3.3 สินเชื่อส่วนบุคคล

ในอดีต นับเป็นเรื่องยากสำหรับบุคคลทั่วไปในสหรัฐอเมริกาที่จะขอสินเชื่อส่วนบุคคลแบบไม่มีหลักประกัน เนื่องจากธนาคารมักพิจารณาให้สินเชื่อส่วนบุคคลที่ไม่มีหลักประกันเฉพาะผู้กู้ที่พิสูจน์ได้ว่ามีประวัติการชำระหนี้ที่ดีเท่านั้น ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่สามารถขอสินเชื่อประเภทนี้ได้ ทำให้ต้องหันไปพึ่งเงินกู้นอกระบบ (Loan Sharks) ซึ่งเรียกเก็บดอกเบี้ยสูงมากและผิดกฎหมาย

⁷⁵ธนาคารกรุงศรีอยุธยา, ความแตกต่างระหว่างหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบ[ออนไลน์], 2565. แหล่งที่มา <https://www.krungsri.com/th/krungsri-the-coach/loan/borrowing/difference-between-debt-informal-debt>

⁷⁶ธนาคารแห่งประเทศไทย, สินเชื่อแบบมีหลักประกันและสินเชื่อแบบไม่มีหลักประกัน[ออนไลน์], 13 กรกฎาคม 2561. แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/bankofthailandofficial/photos/สินเชื่อแบบไม่มีหลักประกัน-และ-สินเชื่อแบบมีหลักประกัน-แตกต่างกันอย่างไร-สินเชื่อ/867791546903607/>

ในช่วงต้นทศวรรษ 1900 แนวทางการให้กู้ยืมเงินเชื่อส่วนบุคคลในสหรัฐอเมริกาเริ่มเปลี่ยนแปลงไป⁷⁷ หนึ่งในผู้ริเริ่มตลาดสินเชื่อส่วนบุคคลสมัยใหม่คือนักกฎหมายชาวเวอร์จิเนียชื่อ Arthur J. Morris (ปีค.ศ.1881-1973) เขาก่อตั้งธนาคารแห่งแรกของตัวเองในปีค.ศ. 1910 ชื่อว่า Morris Plan Bank และมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มเครดิตให้กับผู้มีรายได้น้อยถึงปานกลางให้สามารถกู้เงินไปเพิ่มคุณภาพชีวิตของพวกเขา เช่น มีบ้าน มีรถยนต์ อีกทั้งยังใช้เป็นความมั่นคงทางการเงินในกรณีฉุกเฉินได้ ต่อมาธนาคารอื่นๆ ก่อตั้งขึ้นและมีแนวปฏิบัติเดียวกับธนาคารของมอร์ริส ในปี ค.ศ. 1923 มีธนาคารเพียง 6 แห่งที่เสนอเงินกู้ส่วนบุคคลโดยไม่มีหลักประกันในสหรัฐอเมริกา ต่อมาในปี ค.ศ. 1929 จำนวนธนาคารได้เพิ่มขึ้นเป็น 208 แห่ง และในปีค.ศ. 1931 ธนาคารมอร์ริสได้ขยายสาขาไปเมืองต่างๆมากกว่า 100 เมืองและให้การกู้ยืมเงินเชื่อส่วนบุคคลที่ไม่มีหลักประกันเป็นจำนวนเงินถึง 220 ล้านดอลลาร์ต่อปี

ในปัจจุบันลักษณะของสินเชื่อส่วนบุคคลที่ไม่มีหลักประกันนั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก หลักคือให้แก่บุคคลธรรมดาโดยไม่ระบุวัตถุประสงค์ในการใช้เงิน⁷⁸ แต่กระบวนการให้กู้ยืมและการพิจารณาให้สินเชื่อได้ถูกพัฒนามาเรื่อย ๆ จนกลายเป็นระบบที่ทันสมัยและคล่องตัวในยุคดิจิทัลในปัจจุบัน

3.3.1 สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับของธนาคารแห่งประเทศไทย

“สินเชื่อส่วนบุคคล” ตามประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ สนส.12/2563 ให้ความหมายว่า เป็นการให้กู้ยืมเงินแก่บุคคลธรรมดาโดยมิได้ระบุวัตถุประสงค์หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการ และให้รวมถึงสินเชื่อที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ⁷⁹ ดังนั้น สินเชื่อส่วนบุคคลคือเงินที่บุคคลหนึ่งยืมมาจากสถาบันการเงินหรือผู้ให้กู้เพื่อ

⁷⁷ Encyclopedia, Personal Loan[ออนไลน์], 29 พฤศจิกายน 2565. แหล่งที่มา

<https://www.encyclopedia.com/finance/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/personal-loan#:~:text=Personal%20loans%20have%20probably%20existed,at%20a%20set%20interest%20rate.>

⁷⁸ ศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน, สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ[ออนไลน์], 12 ธันวาคม 2565.

แหล่งที่มา <https://www.1213.or.th/th/serviceunderbot/loans/loans/Pages/personalloan.aspx>

⁷⁹ ธนาคารแห่งประเทศไทย, ประกาศฉบับที่ ฝนส.(01)ว.24/2563 [ออนไลน์], 31 กรกฎาคม 2563. แหล่งที่มา

https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/PruReg_HB/Doc_Form/Docs_Manual/ประกาศรปท_สนส_12_2563_สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ.pdf

จุดประสงค์ในการใช้จ่ายส่วนตัว โดยวงเงินของสินเชื่อส่วนบุคคลจะน้อยกว่าสินเชื่อที่มีการผ่อนชำระในระยะยาว เช่น สินเชื่อที่อยู่อาศัย หรือสินเชื่อเช่าซื้อรถยนต์ และโดยทั่วไปแล้วสินเชื่อส่วนบุคคลจะใช้เพื่อการใช้จ่ายแบบครั้งเดียว เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าซ่อมแซมบ้าน การมีเงินสดสำรองกรณีฉุกเฉิน เป็นต้น แต่ผู้ขอสินเชื่อไม่จำเป็นต้องเปิดเผยวัตถุประสงค์ในการใช้จ่ายเงินแก่ผู้ให้กู้⁸⁰

“สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ” หมายความว่า สินเชื่อส่วนบุคคลเฉพาะที่ไม่มีทรัพย์สินหรือทรัพย์สินเป็นหลักประกัน และให้รวมถึงสินเชื่อที่เกิดจากการให้เช่าซื้อและการให้เช่าแบบลีสซิ่ง (Leasing) ในสินค้าที่ผู้ประกอบการได้จำหน่ายเป็นทางการค้าปกติ ยกเว้นในสินค้าประเภทรถและเครื่องจักร และสินค้าที่มีทะเบียนรถเป็นประกัน⁸¹ โดยตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย ฉบับที่ 977/2563 กำหนดให้ “สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล” เป็นสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ

การประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลในประเทศไทยนั้น มีธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้ออกแนวนโยบายใช้อำนาจตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 และประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 58 เรื่อง กิจการที่ต้องขออนุญาตตามข้อ 5 “สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ” ซึ่งในปัจจุบันมีประกาศที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อส่วนบุคคลทั้งหมด 3 เรื่อง ดังนี้

(1) การกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ เลขที่ สนส.12/2563

(2) การส่งรายงานข้อมูลสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับต่อธนาคารแห่งประเทศไทย เลขที่ ผนส.(01)ว.29/2563

(3) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล เลขที่ ผกส.(01)ว. 977/2563

⁸⁰ Encyclopedia, Personal Loan[ออนไลน์], 29 พฤศจิกายน 2565. แหล่งที่มา

<https://www.encyclopedia.com/finance/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/personal-loan#:~:text=Personal%20loans%20have%20probably%20existed,at%20a%20set%20interest%20rate.>

⁸¹ “ทั้งนี้ ไม่รวมถึงสินเชื่อเพื่อการศึกษา สินเชื่อเพื่อการเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ สินเชื่อเพื่อรักษาพยาบาล สินเชื่อเพื่อสวัสดิการพนักงาน สินเชื่อที่จัดให้มีการนำเอกสารแสดงสิทธิ์ในที่ดิน หรือสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง หรือทรัพย์สินหรือทรัพย์สินอื่น เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ สินเชื่อที่ผู้ประกอบการให้แก่บุคคลธรรมดาในต่างประเทศ” ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ สนส.ที่ 12/2563 เรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2563

โดยผู้เขียนจะกล่าวถึงเฉพาะประกาศที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยเป็นหลักคือเรื่อง (1) การกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ เลขที่ สนส.12/2563 และเรื่อง (3) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล เลขที่ ผกส.(01)ว. 977/2563

3.3.2 การกำกับดูแลสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับของธนาคารแห่งประเทศไทย

ในสถานการณ์ที่ประชาชนขาดสภาพคล่องชั่วคราวที่จำเป็นต้องการดำรงชีพหรือการประกอบอาชีพ ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงมีนโยบายส่งเสริมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบแทนการพึ่งพาหนี้นอกระบบ รวมถึงเพื่อดูแลหนี้ครัวเรือนให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและไม่ส่งเสริมให้ประชาชนก่อหนี้เกินตัว ตลอดจนคุ้มครองผู้บริโภคจากการถูกเรียกเก็บดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมที่ไม่เป็นธรรม รวมทั้งให้ผู้ประกอบธุรกิจทั้งสถาบันการเงิน (bank) และที่มิใช่สถาบันการเงิน (non-bank) อยู่ภายใต้มาตรฐานการกำกับดูแลเดียวกัน

โดยมีกระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทย ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับตลอดมา ภายใต้พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 และประกาศกระทรวงการคลังว่าด้วยกิจการที่ต้องขออนุญาตตามข้อ 5 แห่งประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 (เรื่อง สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ) กำหนดให้ธนาคารแห่งประเทศไทยมีอำนาจออกข้อกำหนดหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องได้ตามความเหมาะสมของสภาวะเศรษฐกิจ

3.3.3 หลักการและเกณฑ์การพิจารณาให้สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับของธนาคารแห่งประเทศไทย

ผู้ประกอบธุรกิจควรพิจารณาให้สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับแก่ผู้บริโภครที่มีแหล่งรายได้หรือมีความสามารถเพียงพอในการชำระหนี้ ไม่กระตุนการก่อหนี้ที่ไม่จำเป็น คำนึงถึงความสามารถในการดำรงชีพของผู้บริโภคภายหลังการอนุมัติสินเชื่อ และเรียกเก็บดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมที่เป็นธรรมตามที่กฎหมายกำหนด (ในที่นี้ผู้เขียนขอยกเอากรณีหลักเกณฑ์ของสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับที่มิใช่สินเชื่อที่มีทะเบียนรถเป็นประกันมากล่าวถึง เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่องกับหลักเกณฑ์การกำกับสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลซึ่งเป็นประเด็นหลักในการศึกษาวิจัยเล่มนี้)

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคุณสมบัติของผู้ขอสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับที่มิใช่สินเชื่อที่มีทะเบียนรถเป็นประกันทั้งที่มีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปประกอบอาชีพและที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปประกอบอาชีพ ตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 12/2563 มีดังนี้

(1) เป็นบุคคลธรรมดา

(2) มีฐานะทางการเงินเพียงพอต่อการชำระหนี้ โดยพิจารณาได้จากแหล่งที่มาของรายได้รวมกัน หรือพิจารณาจากกระแสเงินสดหมุนเวียนในบัญชีเงินฝาก 6 เดือนย้อนหลัง

(3) สามารถนำปัจจัยอื่น (information-based lending) หรือเทคโนโลยีที่นำเชื่อถือที่สะท้อนความสามารถและความเต็มใจ (ability and willingness to repay) ของผู้ขอสินเชื่อมาพิจารณาร่วมได้ โดยต้องมีการทดสอบผลสำเร็จ (key success factor) ของการใช้ปัจจัยอื่นเป็นการภายใน (internal sandbox) เพื่อให้มั่นใจว่าปัจจัยที่ใช้มีความสมเหตุสมผล ถูกต้องแม่นยำในระดับที่ยอมรับได้ และต้องมีการสอบทานความน่าเชื่อถือของปัจจัยที่ใช้เป็นประจำ⁸²

จะเห็นได้ว่าแนวทางในการพิจารณาให้สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับของประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 12/2563 ยังมีความล้าไปกับหลักการวิเคราะห์ 5C's Credit อยู่บ้าง ในส่วนอื่นของประกาศฉบับนี้เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ในการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับไว้อีกหลายประการ เช่น ขอบเขตการบังคับใช้กฎหมาย คำจำกัดความอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง คุณสมบัติของผู้ประกอบธุรกิจและการยื่นคำขออนุญาตการประกอบธุรกิจ การกำหนดวงเงินสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ การเรียกเก็บดอกเบี้ย เบี้ยปรับ ค่าปรับ ค่าบริการ ค่าธรรมเนียมใดๆ การบริหารความเสี่ยงโดยมีระบบการพิจารณาคุณสมบัติของผู้บริโภคตามระดับความสามารถในการชำระหนี้ การดูแลผู้บริโภคโดยถือปฏิบัติตามประกาศแห่งประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการด้านการให้บริการแก่ลูกค้าอย่างเป็นธรรม (Market conduct) การเปิดเผยข้อมูลต่อผู้บริโภค และหลักเกณฑ์อื่นๆที่เกี่ยวข้องในการกำกับดูแล

3.4 สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล

ด้วยงานเอกสารที่มากขึ้นตามความต้องการขอสินเชื่อของผู้บริโภคที่เพิ่มขึ้น การทำธุรกรรมต่างๆในรูปแบบดั้งเดิม (paper-based environment) ทำให้สถาบันการเงินจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรในแต่ละกระบวนการเป็นจำนวนมาก วิวัฒนาการของคอมพิวเตอร์และข้อมูล

⁸² เอกสารแนบ 1 ธนาคารแห่งประเทศไทย แนวทางการใช้ปัจจัยอื่นในการพิจารณาความสามารถในการชำระหนี้ (information based lending)

อิเล็กทรอนิกส์ได้เข้ามาช่วยให้การกู้ยืมเงินได้รับการพัฒนา โดยในปี ค.ศ.1985 รัฐดีทรอยต์⁸³ สหรัฐอเมริกา ได้พัฒนาให้การกู้ยืมเงินมีขั้นตอนที่รวดเร็วมากขึ้น มีขั้นตอนการสมัครขอสินเชื่อและการตรวจสอบข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ ต่อมาในปี ค.ศ. 1999 อุตสาหกรรมธนาคารดิจิทัล (Online Banking) ได้เกิดขึ้นและทำให้ผู้ขอสินเชื่อไม่จำเป็นต้องเดินทางไปที่ธนาคารเพื่อขอสินเชื่ออีกต่อไป การพัฒนามาเป็นการกู้ยืมเงินออนไลน์นี้ช่วยขจัดปัญหาเรื่องของการต้องจัดทำและจัดเก็บเอกสารจำนวนมาก ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายและประหยัดเวลาให้กับทั้งผู้ให้กู้และผู้ขอสินเชื่อ

ในปัจจุบัน วิวัฒนาการทางเทคโนโลยีแบบใหม่ที่นำมาใช้ร่วมกับระบบการเงิน ทำให้ธุรกรรมทางการเงินมีความสะดวกสบาย รวดเร็ว ลดต้นทุน และให้ผู้คนเข้าถึงผลิตภัณฑ์ทางการเงินได้ง่ายกว่าช่วงแรก ๆ เช่น การนำเทคโนโลยีมาใช้กับระบบธนาคาร (Banking Technology) เงินสกุลดิจิทัล (Cryptocurrency) ระบบการใช้จ่ายเงิน (Payment Technology) ซอฟต์แวร์สำหรับองค์กร (Enterprise Financial Software) การจัดการด้านการลงทุน (Investment Management) เทคโนโลยีประกันภัย (Insurtech) และสินเชื่อออนไลน์ (Digital Lending) เป็นต้น⁸⁴

ในส่วนของตลาดสินเชื่อออนไลน์นั้น เกิดผลิตภัณฑ์สินเชื่อรูปแบบใหม่ๆ เช่น สินเชื่อดิจิทัลส่วนบุคคล (Digital Personal Loan) สินเชื่อออนไลน์ระหว่างบุคคล (Peer to Peer Lending) และการให้สินเชื่อผ่านระบบการเงินรูปแบบใหม่ (Decentralized Finance/Defi) เป็นต้น ทั้งนี้ ยังไม่มีการให้คำจำกัดความของคำว่า “Digital Lending” อย่างเป็นทางการในระดับสากล แต่คณะกรรมการดูแลเสถียรภาพทางการเงิน (Financial Stability Board) ได้อธิบายไว้ว่า เป็น “Credit FinTech”⁸⁵ คือกิจกรรมสินเชื่อทั้งหมดที่กระทำผ่านแพลตฟอร์มอิเล็กทรอนิกส์ ให้เป็นลักษณะที่เข้าใจโดยทั่วไปของสินเชื่อดิจิทัลคือการเข้าถึงบริการกู้ยืมเงินผ่านช่องทางดิจิทัล ดังนั้นสิ่งที่ทำให้สินเชื่อดิจิทัลแตกต่างจากการกู้ยืมทั่วไปคือ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลทั้งในขั้นตอนการประเมิน

⁸³ Annabelle Amery, A brief history of loans: Business lending through the ages[ออนไลน์], 23 ตุลาคม 2561. แหล่งที่มา <https://www.become.co/blog/a-brief-history-of-loans-business-lending-through-the-ages/>

⁸⁴ ธนาคารแห่งประเทศไทย, ภาพรวม Fintech กับระบบการเงินของไทย[ออนไลน์], 2565. แหล่งที่มา <https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256203CoverStory.aspx>

⁸⁵ Working Group of the Committee on the Global Financial System (CGFS) and the Financial Stability Board (FSB), FinTech credit: Market structure, business models and financial stability implications[ออนไลน์], 22 พฤษภาคม 2560. แหล่งที่มา <https://www.fsb.org/2017/05/fintech-credit-market-structure-business-models-and-financial-stability-implications/>

สินเชื่อ อนุมัติสินเชื่อ การเบิกจ่ายเงินกู้ การชำระคืนเงินกู้ และการบริการลูกค้า อย่างไรก็ตามการพัฒนาอย่างรวดเร็วของผลิตภัณฑ์ทางการเงินเหล่านี้ นอกจากทั้งผู้ประกอบการธุรกิจและผู้บริโภคจะได้รับประโยชน์แล้ว จำเป็นต้องระมัดระวังเรื่องของความเสี่ยงที่แฝงมากับความสะดวกสบายที่ได้รับด้วย

3.4.1 สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลในต่างประเทศ

แม้ว่าธุรกิจสินเชื่อออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มที่ดำเนินการด้วยเทคโนโลยีร่วมกับข้อมูลทางเลือก (alternative data) จะช่วยให้การเชื่อมต่อกันระหว่างผู้บริโภคและผู้ให้บริการเป็นไปได้เร็วขึ้นและถูกกว่าการไปธนาคารแบบดั้งเดิม และด้วยศักยภาพของการเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้เป็นจำนวนมาก รวมถึงความซับซ้อนของรูปแบบการดำเนินธุรกิจในการปฏิบัติการ แสดงให้เห็นว่าต้องมีการกำกับดูแลที่เท่าทัน ไม่ว่าจะเป็ความเสี่ยงที่ไม่สามารถเห็นได้ชัดเจน ที่อาจก่อให้เกิดการขาดทุนแบบฉับพลัน หรือความเสี่ยงในด้านชื่อเสียงของผู้ประกอบการธุรกิจ หรือเรื่องของการก่อให้เกิดหนี้เกินตัวของผู้บริโภค หน่วยงานภาคการเงินที่เกี่ยวข้องจึงควรสังเกตรองการระวางเรื่องของข้อมูลและการคุ้มครองผู้บริโภคอย่างใกล้ชิด⁸⁶ เนื่องจากไม่ใช่ทุกประเทศที่มีการออกหลักเกณฑ์หรือแนวทางการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลอย่างเป็นทางการ ในการศึกษาครั้งนี้จึงเลือกศึกษาประเทศที่มีการออกหลักเกณฑ์กำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลอย่างเป็นทางการและมีการให้บริการสินเชื่อออนไลน์อย่างแพร่หลายในประเทศแล้ว ได้แก่ ประเทศเคนยา และประเทศอินเดีย

3.4.1.1 สินเชื่อดิจิทัลในประเทศเคนยา

ประเทศเคนยากลายเป็นพื้นที่เพาะพันธุ์การใช้ฟินเทค (Financial Technology) ด้วยการใช้นวัตกรรมที่เข้าถึงง่ายและค่าใช้จ่ายน้อย อีกทั้งบริษัทฟินเทคเองยังมีการกระจายความรู้ทางการเงินเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีฟินเทคไปยังผู้บริโภคอีกด้วย นี่เป็นตัวอย่างที่ประเทศอื่นสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ในด้านการส่งเสริมความรู้และทักษะเทคโนโลยีทางการเงิน⁸⁷

⁸⁶ Cambridge Judge Business School, Alternative finance[ออนไลน์], แหล่งที่มา <https://www.jbs.cam.ac.uk/faculty-research/centres/alternative-finance/research/>

⁸⁷ Harvard Business Review, Kenya is becoming a global hub of fintech innovation[ออนไลน์], 18 กุมภาพันธ์ 2564. แหล่งที่มา <https://hbr.org/2021/02/kenya-is-becoming-a-global-hub-of-fintech-innovation>

ให้แก่ประชาชน โดยอัตราการเข้าถึงบริการทางการเงินของประชาชนในประเทศเคนยาในปีพ.ศ. 2564 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 82.9 จากร้อยละ 26.7 ในปีพ.ศ. 2549 ชาวเคนยาส่วนใหญ่ไม่นิยมใช้บัญชีธนาคารแต่นิยมใช้แพลตฟอร์มทางการเงินผ่านโทรศัพท์มือถือในการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและยังเป็นเครื่องมือหลักในการประกอบอาชีพของเกษตรกร⁸⁸ มีผู้ใช้บริการสินเชื่อดิจิทัลร้อยละ 66 เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองและร้อยละ 34 อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท เฉลี่ยอายุของผู้ใช้สินเชื่ออยู่ระหว่าง 30-34 ปี สาเหตุที่ชาวเคนยาส่วนใหญ่นิยมใช้แพลตฟอร์มสินเชื่อดิจิทัลเนื่องจากมีความสะดวก เข้าถึงง่าย และการอนุมัติที่รวดเร็ว⁸⁹ โดยมีสถาบันการเงินและผู้ประกอบธุรกิจการเงินรวมทั้งหมด 5 ประเภทที่ให้บริการสินเชื่อส่วนบุคคล⁹⁰ ดังนี้

(1) ธนาคารพาณิชย์ เป็นสถาบันการเงินที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการธนาคาร (The Banking Act.) การพิจารณาให้สินเชื่อส่วนบุคคลจะมีความเข้มงวดในลักษณะเดียวกับหลักปฏิบัติทั่วไปคือ หลักการวิเคราะห์ 5C's Credit และส่วนใหญ่เป็นการให้สินเชื่อส่วนบุคคลที่มีหลักประกัน เช่น บ้าน รถ ทรัพย์สินอื่นๆ บุคคลค้ำประกัน เป็นต้น

(2) ธนาคารไมโครไฟแนนซ์ (Microfinance Banks, MFBs) มีความต่างจาก MFIs (Microfinance Institutions, The Societies Act) ตรงที่ต้องได้รับใบอนุญาตและถูกกำกับดูแลโดยตรงจากธนาคารกลางแห่งเคนยา (CBK)

(3) สหกรณ์ออมทรัพย์และเครดิต (Saving and Credit Cooperatives, SACCOs) เป็นสมาคมสหกรณ์ที่ให้เงินกู้ยืมแก่สมาชิก มีข้อกำหนดในการอนุมัติสินเชื่อและอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ

(4) ผู้ประกอบธุรกิจให้สินเชื่อดิจิทัลและสถาบันการเงินที่ไม่รับฝากเงิน (Digital Lenders and Non-deposit taking financial institutions) มีเกณฑ์และเงื่อนไขในการ

⁸⁸FinAccess Report, 2019 Finaccess household survey[ออนไลน์], เมษายน 2562. แหล่งที่มา [https://www.centralbank.go.ke/uploads/financial_inclusion/1035460079_2019%20FinAcces%20Report%20\(web\).pdf](https://www.centralbank.go.ke/uploads/financial_inclusion/1035460079_2019%20FinAcces%20Report%20(web).pdf)

⁸⁹Reelanalytics, state of digital lending in Kenya 2021[ออนไลน์], 2564. แหล่งที่มา <https://www.dlak.co.ke/uploads/1/9/8/3/19835783/2021-reelanalytics-digital-lending-research-report.pdf>

⁹⁰Kelvin Kiogora, Personal loan in Kenya[ออนไลน์], 26 สิงหาคม 2564. แหล่งที่มา <https://www.money254.co.ke/guides/full-guide-all-you-need-to-know-about-personal-loans-in-kenya>

อนุมัติสินเชื่อที่ต่ำที่สุด แต่จะกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงที่สุด เนื่องจากมีความเสี่ยงสูงที่จะถูกผิดนัด และผู้ให้บริการกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ยังไม่ถูกกำกับดูแลจากรัฐบาล

(5) สถาบันไมโครไฟแนนซ์ (Microfinance Institutions, MFIs) ให้บริการคล้ายกับธนาคารพาณิชย์ แต่เป็นแบบเฉพาะกลุ่มลูกค้าและมีเกณฑ์ในการอนุมัติสินเชื่อเข้มงวดน้อยกว่าธนาคาร

ในอดีตการให้กู้ยืมเงินแก่ประชาชนในประเทศเคนยาจำกัดอยู่เฉพาะภายในอุตสาหกรรมธนาคารพาณิชย์ภายใต้การควบคุมของพระราชบัญญัติการธนาคาร บทที่ 488 ตามกฎหมายของเคนยาและพระราชบัญญัติระบบการชำระเงินแห่งชาติ รวมถึงสถาบันการเงินที่สามารถรับฝากเงินได้เช่น ไมโครไฟแนนซ์ (MFIs) และ SACCOS และผู้ให้บริการระบบการชำระเงินอย่าง Safaricom Plc⁹¹ ส่วนผู้ให้บริการทางการเงินอื่นที่ยังไม่ถูกควบคุมภายใต้กฎหมายไมโครไฟแนนซ์ (the Microfinance Act, 2549) ซึ่งหมายถึงยังไม่มีกรควบคุมในแง่ของการออกใบอนุญาต แต่ให้ดำเนินธุรกิจต่อไปได้ตราบใดที่ไม่มีเจตนาตัดค้ำจกธนาคารกลางเคนยาในขณะประกอบธุรกิจได้แก่ ไมโครไฟแนนซ์ประเภทที่ไม่ได้รับฝากเงินและผู้ให้บริการสินเชื่อดิจิทัล โดยการประกอบธุรกิจสินเชื่อดิจิทัลในเคนยาจะไม่รับเงินฝากสาธารณะ แต่เป็นการระดมทุนจากแหล่งเงินทุนส่วนตัวโดยปล่อยสินเชื่อในวงเงินที่ไม่สูงและให้ระยะเวลาการชำระคืนที่สั้น ทั้งนี้ผู้ให้บริการสินเชื่อดิจิทัลจะอาศัยการกำกับดูแลตนเองซึ่งประสานงานผ่านสมาคมผู้ให้กู้ดิจิทัลของเคนยา (The Digital Lenders Association of Kenya, DLAK)⁹²

แม้ว่าอุตสาหกรรมสินเชื่อดิจิทัลในเคนยาจะมีการสนับสนุนในการเข้าถึงบริการทางการเงินเป็นอย่างมาก แต่กลับถูกวิจารณ์ว่าไม่มีมาตรการการปกป้องคุ้มครองผู้บริโภคอย่างเพียงพอ ในมาตรา 46 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งเคนยา พ.ศ. 2553 รับรองสิทธิของผู้บริโภคไว้ว่ามีความสำคัญและควรค่าแก่การคุ้มครอง โดยในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ฉบับที่ 46 พ.ศ. 2555 และในส่วนที่ 6 ของพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2553 ที่กล่าวถึงการคุ้มครองผู้บริโภคนั้น ไม่ได้มีการกล่าวถึงความเสี่ยงด้านการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินที่มีอยู่ในการให้กู้ยืม

⁹¹ DLAK, PWC comparative study on the regulation of digital lending[ออนไลน์], กุมภาพันธ์ 2564. แหล่งที่มา <https://www.dlak.co.ke/comparative-study-on-the-regulation-of-digital-lending.html>

⁹² DLAK, The Digital Lenders Association of Kenya[ออนไลน์], แหล่งที่มา <https://www.dlak.co.ke/>

เงิน (รวมถึงการกู้ยืมรูปแบบดิจิทัล) อย่างครอบคลุม เนื่องจากข้อกำหนดเหล่านี้จะออกมาเพื่อใช้กับสินค้าและบริการโดยทั่วไป⁹³

ต่อมาเมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2565 ธนาคารกลางแห่งประเทศเคนยา (CBK) ได้ออกประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับที่ 45 ประกาศทางกฎหมายฉบับที่ 46 (กฎหมายเพิ่มเติมฉบับที่ 23) ว่าด้วยระเบียบธนาคารกลางแห่งเคนยา เรื่องระเบียบข้อบังคับผู้ให้บริการสินเชื่อดิจิทัล ปี พ.ศ. 2565 ออกตามพระราชบัญญัติธนาคารกลางแห่งเคนยา มาตรา 57(1), 57(3) และ 57(4) สำหรับออกใบอนุญาตและเพื่อกำกับดูแลผู้ให้บริการสินเชื่อดิจิทัล (Digital Credit Providers, DCPs)

(1) หลักการและเหตุผลในการกำกับดูแลสินเชื่อดิจิทัล

ในปีพ.ศ. 2562 พบว่าตลาดสินเชื่อดิจิทัลในประเทศเคนยาเริ่มส่งผลกระทบต่อประชากรชาวเคนยา ด้วยจำนวนผู้ใช้สินเชื่อดิจิทัลที่มากขึ้นและเริ่มมีหนี้สินเกินตัวส่งผลกระทบต่อหนี้ครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะในผู้บริโภครายได้น้อย เนื่องจากสินเชื่อดิจิทัลนั้นเข้าถึงได้ง่ายสามารถหาได้ทั้งธนาคารพาณิชย์และจากผู้ให้บริการที่ไม่ใช่ธนาคาร เช่น Mwanzo, Rewot, My Wage Pay, Flash Credit, Kweli Credit เป็นต้น⁹⁴ มีทั้งสินเชื่อเพื่อประกอบธุรกิจขนาดเล็กและสินเชื่อเพื่ออุปโภคบริโภค มีระยะเวลาในการผ่อนชำระหนี้สั้นและกำหนดดอกเบี้ยสูง จากการสำรวจของ FSD Kenya (Financial Sector Deepening Kenya) ร่วมกับธนาคารกลางแห่งเคนยา (Central Bank of Kenya, CBK) สำนักงานสถิติแห่งชาติเคนยา (Kenya National Bureau of Statistics, KNBS) และ Consultative Group to Assist the Poor (CGAP) พบว่ามีประชากรกว่า

⁹³ DLAK, PWC comparative study on the regulation of digital lending[ออนไลน์], กุมภาพันธ์ 2564. แหล่งที่มา <https://www.dlak.co.ke/comparative-study-on-the-regulation-of-digital-lending.html>

⁹⁴ Otiato Guguyu, Market leaders panic as 10 digital lenders cleared[ออนไลน์], 20 กันยายน 2565. แหล่งที่มา <https://www.businessdailyafrica.com/bd/markets/capital-markets/digital-lending-gets-more-competitive-as-10-cleared-3954370>

800,000 คน (จากประชากรทั้งหมดประมาณ 56 ล้านคน, ปี 2565⁹⁵) ที่แต่ละคนต้องชำระคืนสินเชื่อให้กับผู้ให้กู้จำนวนหลายราย⁹⁶

นอกจากปัญหานี้สินเกินตัวของประชาชนแล้ว ต่อมาในปีพ.ศ. 2563 หน่วยงานกำกับดูแลภาคการเงินของเคนยา ได้เปิดเผยข่าวเกี่ยวกับผู้ขายชาวเคนยาคนหนึ่งได้จบชีวิตตนเองหลังจากโดนละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลและทำให้อับอายโดยแอปพลิเคชันให้สินเชื่อดิจิทัลรายหนึ่ง สาเหตุเกิดจากเมื่อผู้ตายผิดนัดชำระหนี้ เจ้าหนี้รายนี้จะทำการเก็บข้อมูลรายชื่อผู้ติดต่อรวมถึงรูปภาพจากโทรศัพท์ของเขา และเริ่มโทรติดต่อกับบุคคลรอบตัวของผู้ตาย ทั้งส่งข้อความ รูปภาพต่างๆในเชิงข่มขู่และคุกคามให้ชำระหนี้แทน ทำให้ผู้ตายเกิดความอับอายและมีความเครียดสะสม ทำให้ตัดสินใจจบชีวิตตนเองในที่สุด⁹⁷

โดยมากกว่าร้อยละ 80 ของประชากรในเคนยาใช้บริการทางการเงินผ่านโทรศัพท์มือถือ ทำให้บริการสินเชื่อดิจิทัลกลายเป็นช่องทางที่สำคัญสำหรับผู้ที่ต้องการเข้าถึงสินเชื่อแต่ไม่สามารถกู้เงินผ่านผู้ให้สินเชื่อแบบดั้งเดิมเช่นธนาคารได้และชาวเคนยาส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงสิทธิของตนเองและมักจะไม้อ่านเงื่อนไขเงินกู้เมื่อสมัครขอสินเชื่อ⁹⁸ ซึ่งลักษณะของสินเชื่อดิจิทัลจากผู้ให้บริการที่ไม่ได้รับใบอนุญาตคือจะปล่อยกู้ในระยะสั้นและเรียกเก็บดอกเบี้ยแพงมากถึงร้อยละ 520 ต่อปี ทำให้ผู้บริโภคที่มีรายได้ต่ำไม่สามารถชำระหนี้คืนได้หรืออาจต้องเสียเงินส่วนอื่น เช่น ค่าอาหาร ค่ายา ค่าเล่าเรียน เพื่อนำไปชำระหนี้ และหากผู้บริโภคผิดนัดชำระหนี้ก็จะถูกคุกคามและข่มขู่ทำให้อับอาย การปล่อยสินเชื่ออย่างเอาัดเอาเปรียบ (predatory lending) และล่วงละเมิดข้อมูลลักษณะนี้ทำให้ชาวเคนยาเดือดร้อนมาก ทำให้มีการตั้งกลุ่มบน Facebook ชื่อว่า Loan App

⁹⁵ WorldMeter, Kenya population[ออนไลน์], 12 ธันวาคม 2565. แหล่งที่มา <https://www.worldometers.info/world-population/kenya-population/>

⁹⁶ CGAP, Kenya's digital credit revolution five years on[ออนไลน์], 15 มีนาคม 2561. แหล่งที่มา <https://www.cgap.org/blog/kenyas-digital-credit-revolution-five-years>

⁹⁷ Nation, Suicide that jolted CBK: Inside plan to rein in digital lenders[ออนไลน์], 18 กุมภาพันธ์ 2563. แหล่งที่มา <https://nation.africa/lifestyle/smartcompany/Suicide-that-roused-CBK-digital-lenders-law-regulation/1226-5459554-15s5b5o/index.html>

⁹⁸ Otiato Guguyu, Market leaders panic as 10 digital lenders cleared[ออนไลน์], 20 กันยายน 2565. แหล่งที่มา <https://www.businessdailyafrica.com/bd/markets/capital-markets/digital-lending-gets-more-competitive-as-10-cleared-3954370>

Victims Kenya ขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกันเองในบรรดาลูกหนี้ มีสมาชิกประมาณ 3,000 คน⁹⁹ และถึงแม้มีการออกระเบียบข้อบังคับเพื่อกำกับดูแลผู้ให้บริการสินเชื่อดิจิทัลแล้ว แต่ยังคงมีผู้ประกอบการธุรกิจให้สินเชื่อดิจิทัลที่ไม่มีใบอนุญาตและยังไม่ได้รับการตรวจสอบอยู่เป็นจำนวนมาก โดยหลังจากมีการออกประกาศจากธนาคารกลางแห่งเคนยา ผลสำรวจในเดือนกันยายนปีพ.ศ. 2565 ที่ผ่านมา มีผู้ประกอบการธุรกิจเพียง 10 ราย จากทั้งหมดประมาณ 288 ราย ที่ผ่านการรับรองและได้รับใบอนุญาตอย่างถูกกฎหมาย¹⁰⁰

ในส่วนเนื้อหาของประกาศเรื่องระเบียบข้อบังคับผู้ให้บริการสินเชื่อดิจิทัลฉบับปี 2565 นี้ ได้แบ่งออกเป็น 12 ส่วน อาทิเช่น แนวทางการออกใบอนุญาตผู้ประกอบการ การควบรวม การโอนทรัพย์สินหรือหนี้สิน การระงับหรือเพิกถอนใบอนุญาต หลักธรรมาภิบาล หลักการให้สินเชื่อ การคุ้มครองผู้บริโภค การจัดเก็บและใช้ข้อมูลส่วนบุคคล รวมถึงการต่อต้านการฟอกเงิน การต่อต้านการให้เงินสนับสนุนการก่อการร้าย (AML/CFT) ของผู้ให้บริการ¹⁰¹ เป็นต้น โดยเน้นไปที่การคุ้มครองผู้บริโภคเป็นหลักกว่าผู้ขอสินเชื่อจะไม่ถูกคุกคามและทำให้อับอายจากผู้ให้กู้

(2) การขอสินเชื่อดิจิทัล

ในประกาศฉบับนี้มีได้ระบุคุณสมบัติของผู้ขอสินเชื่อไว้เป็นการเฉพาะเพียงแต่กล่าวไว้อย่างกว้าง¹⁰² ระบุให้ผู้ให้สินเชื่อดิจิทัลอาจให้หรือขยายวงเงินสินเชื่อแก่ผู้กู้ตาม

⁹⁹ The guardian, how rogue digital loan apps in Kenya intimidate borrowers[ออนไลน์], 12 ตุลาคม 2565. แหล่งที่มา <https://www.theguardian.com/global-development/2022/oct/12/traumatising-how-rogue-digital-loan-apps-in-kenya-intimidate-borrowers>

¹⁰⁰ Otiato Guguyu, Market leaders panic as 10 digital lenders cleared[ออนไลน์], 20 กันยายน 2565. แหล่งที่มา <https://www.businessdailyafrica.com/bd/markets/capital-markets/digital-lending-gets-more-competitive-as-10-cleared-3954370>

¹⁰¹ Publication of regulations for digital credit providers and commencement of their supervision[ออนไลน์], 21 มีนาคม 2565. แหล่งที่มา https://www.centralbank.go.ke/uploads/press_releases/2119450187_Press%20Release%20-%20Publication%20of%20Regulations%20for%20Digital%20Credit%20Providers%20and%20Commencement%20of%20their%20Supervision.pdf

¹⁰² The Central Bank of Kenya (Digital Credit Providers) Regularions, 2022. แหล่งที่มา <https://www.centralbank.go.ke/wp-content/uploads/2022/03/L-.N.-No.-46-Central-Bank-of-Kenya-Digital-Credit-Providers-Regulations-2022.pdf>

นโยบายการให้สินเชื่อของตนและข้อกำหนดอื่นๆที่ออกโดยธนาคารกลางแห่งเคนยา ทั้งนี้ต้องระบุข้อกำหนดและเงื่อนไขอย่างชัดเจน และผู้ให้สินเชื่ออาจกำหนดเกณฑ์การกำหนดวงเงินสินเชื่อของผู้กู้ได้

โดยทั่วไป สินเชื่อส่วนบุคคลในประเทศเคนยาจะมีระยะเวลาในการชำระหนี้ตั้งแต่ 1 ถึง 60 วัน จนถึงสูงสุด 7 ปี ขึ้นอยู่กับวงเงินที่ได้รับอนุมัติและประเภทของสินเชื่อ ส่วนการได้รับอนุมัติสินเชื่อรวมถึงวงเงินที่จะได้รับมักจะขึ้นอยู่กับรายได้และความน่าเชื่อถือทางเครดิตของผู้ขอสินเชื่อ ตามหลักปฏิบัติทั่วไปในการพิจารณาอนุมัติสินเชื่อจะเปรียบเทียบภาระหนี้กับรายได้ของผู้ขอสินเชื่อร่วมกับคุณสมบัติอื่นๆ เช่น มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ มีเลขบัตรประชาชน หรือมีหมายเลขโทรศัพท์ที่ลงทะเบียน นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลคะแนนเครดิตของผู้ขอสินเชื่อจากประวัติข้อมูลเครดิต (credit score) ประวัติการชำระหนี้หรือชำระบิลคงค้าง (payment history) และหลักฐานการมีรายได้ที่มั่นคง (income) เป็นต้น ทั้งนี้เกณฑ์การให้สินเชื่อจะแตกต่างกันไปในแต่ละผู้ให้บริการ¹⁰³

ประเทศเคนยามีสินเชื่อส่วนบุคคล 2 ประเภทหลักๆ คือ สินเชื่อส่วนบุคคลที่มีหลักประกันและไม่มีหลักประกัน ทั้งนี้ สินเชื่อส่วนบุคคลประเภทที่ไม่มีหลักประกันพิจารณาจากรายได้ของผู้ขอสินเชื่อเป็นหลัก และเรียกเก็บดอกเบี้ยในอัตราที่สูงกว่าสินเชื่อประเภทที่มีหลักประกันตามความเสี่ยงที่ผู้ให้บริการต้องแบกรับมากขึ้น เช่น สินเชื่อระยะสั้นแบบไม่มีหลักประกันให้ระยะเวลาในการชำระคืนสั้นมาก คือ 1 ถึง 60 วันเหมาะสำหรับกรณีฉุกเฉินเช่นระหว่างรอเงินเดือนครั้งถัดไป เป็นสินเชื่อที่เข้าถึงได้ง่ายที่สุด ไม่ต้องใช้เอกสารและอนุมัติเร็ว โดยผู้ให้บริการอาจใช้ข้อมูลเพิ่มเติมจากโทรศัพท์มือถือของผู้ขอสินเชื่อเพื่อประกอบการวิเคราะห์ความเสี่ยงในการพิจารณาให้สินเชื่อ นอกจากนี้ยังมีสินเชื่อแบบเงินกู้ยืมล่วงหน้าเงินเดือน (Salary Advance Loans) เงินกู้หักจากเงินเดือน (Check-Off Loans) เงินกู้ที่ไม่หักจากเงินเดือน (Non Check-Off Loans) เป็นต้น และจากผลสำรวจสินเชื่อดิจิทัลภาคครัวเรือนของ Financial Sector Deepening Kenya ในปี 2563 พบว่า วงเงินเฉลี่ยของสินเชื่อดิจิทัลอยู่ที่ประมาณ 1,450 ถึง 23,200 บาท หรือ 42-62 เปอร์เซ็นต์ของรายรับต่อเดือนของผู้ขอสินเชื่อ¹⁰⁴

¹⁰³ LoanSpot, Qualification for loan in Kenya[ออนไลน์], 25 พฤศจิกายน 2565. แหล่งที่มา <https://loanspot.io/ke/how-can-i-qualify-for-a-loan-in-kenya/>

¹⁰⁴ FSDKenya, Digital credit in Kenya[ออนไลน์], ธันวาคม 2562. แหล่งที่มา https://fsdkenya.org/wp-content/uploads/2020/07/Focus-Note-Digital-Credit-in-Kenya_Updated.pdf

ในการให้สินเชื่อดิจิทัลของประเทศเคนยานั้น จากเหตุการณ์ที่ประชาชนเริ่มมีหนี้สินล้นพ้นตัวจากการให้สินเชื่อออนไลน์อย่างไม่รับผิดชอบรวมถึงมีผู้เสียชีวิตจากการถูกคุกคามจากผู้ให้บริการสินเชื่อออนไลน์นอกระบบ ธนาคารกลางแห่งเคนยาจึงได้ออกระเบียบข้อบังคับให้ผู้ให้บริการสินเชื่อดิจิทัล เพื่อควบคุมความเสี่ยงและคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน ทั้งนี้ในระเบียบข้อบังคับดังกล่าว มีได้ผ่อนปรนหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อหรือกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจเลือกใช้เฉพาะข้อมูลทางเลือก (alternative data) ในการพิจารณาความเสี่ยงเพื่ออนุมัติสินเชื่อเพียงอย่างเดียว แต่ระบุให้ ข้อมูลทางเลือก เป็นตัวเลือกที่ทางผู้ประกอบธุรกิจจะนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์สินเชื่อโดยวิธีปกติด้วยก็ได้

3.4.1.2 สินเชื่อดิจิทัลในประเทศอินเดีย

ด้วยจำนวนประชากรกว่า 1,000 ล้านคน ทำให้ประเทศอินเดียเป็นหนึ่งในประเทศที่มีตลาดสินเชื่อดิจิทัลที่ใหญ่ที่สุดในโลก¹⁰⁵ คณะทำงานของธนาคารกลางแห่งอินเดีย (Working Group on Digital Lending, WGLD) ได้ทำการสำรวจตลาดสินเชื่อดิจิทัลในประเทศอินเดียพบว่าระหว่างปีพ.ศ. 2560-2563 ปริมาณสินเชื่อดิจิทัลมีการเติบโตขึ้นถึง 12 เท่า และจากการวิจัยของ CGAP (Consultative Group to Assist the Poor) เกี่ยวกับความเสี่ยงในบริการทางการเงินดิจิทัลพบว่า ในปี 2564 มีความเสี่ยงที่สามารถระบุได้ชัดเจนต่อผู้บริโภคจำนวน 60 รายการ เทียบกับปี 2558 ที่ระบุได้เพียง 7 รายการ¹⁰⁶

นอกจากจำนวนประชากรแล้ว อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประเทศอินเดียเป็นศูนย์กลางการเติบโตของบริการทางการเงินดิจิทัลคือการได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล โดยในปี 2568 คาดว่าจะมีการลงทุนในตลาดทางการเงินดิจิทัล (Digital Investment Market) ถึง 14.3

¹⁰⁵ PWC, A wider circle: Digital lending and the changing landscape of financial inclusion[ออนไลน์], พฤศจิกายน 2562. แหล่งที่มา

<https://www.pwc.in/assets/pdfs/consulting/financial-services/fintech/publications/a-wider-circle-digital-lending-and-the-changing-landscape-of-financial-inclusion.pdf>

¹⁰⁶ CGAP, The evolving nature and scale of consumer risks in digital finance[ออนไลน์], 19 ตุลาคม 2564. แหล่งที่มา <https://www.cgap.org/blog/evolving-nature-and-scale-consumer-risks-digital-finance#:~:text=These%20risks%20include%20mobile%20app,may%20result%20in%20over%20indebtedness.>

พินล้านเหรียญสหรัฐ¹⁰⁷ แต่การเติบโตก็มาพร้อมกับความเสี่ยงต่อผู้บริโภค เช่น อัตราความล้มเหลวในระบบการชำระเงินดิจิทัล การถูกฉ้อโกงและเอาเปรียบที่อาจไม่ได้รับการชดเชยที่เหมาะสม เป็นต้น ดังนั้นธนาคารกลางแห่งอินเดีย (Reserve Bank of India, RBI) จึงจัดตั้งคณะทำงานด้านสินเชื่อดิจิทัลขึ้นในปี 2564 (WGLD)¹⁰⁸ ทำการสำรวจสถานการณ์สินเชื่อดิจิทัลในประเทศเพื่อออกมาตรการการกำกับดูแล

(1) หลักการและเหตุผลในการกำกับดูแลสินเชื่อดิจิทัล

ความท้าทายในการกำกับดูแลสินเชื่อดิจิทัลของประเทศอินเดียมีอยู่ 3 ด้าน¹⁰⁹ อันดับแรก คือการไม่มีวิธียกครองผู้ให้บริการเข้าสู่ตลาดสินเชื่อดิจิทัล จึงเกิดแอปพลิเคชันให้กู้ยืมเงินขึ้นมาภายในช่วงโรคระบาดโควิด-19 และมีจำนวนมากที่หลอกลวงเอาเปรียบผู้บริโภค อันดับต่อมา เป็นเรื่องของระบอบการปกครองและกฎหมายที่ซับซ้อนของอินเดีย การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ตลาดดิจิทัลทำให้ภาครัฐต้องร่วมมือกับหลายภาคส่วน ทั้งธนาคาร บริษัทเงินทุนที่ไม่ใช่ธนาคาร คอลเซ็นเตอร์ ตัวแทนเรียกเก็บเงิน และอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่ทุกหน่วยงานที่ได้รับการควบคุมโดยตรงจากธนาคารกลางแห่งอินเดีย ทำให้การประสานงานเพื่อดำเนินการมีความซับซ้อน และอันดับสุดท้ายคือ เรื่องการที่ยังไม่มีกฎหมายรองรับการคุ้มครองข้อมูลของผู้บริโภค ซึ่งในการสมัครขอสินเชื่อผ่านแอปพลิเคชันนั้น ผู้ขอสินเชื่อจำเป็นต้องให้ผู้ให้บริการเข้าถึงข้อมูลของพวกเขาหลังจากติดตั้งแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ ทั้งนี้ประเทศอินเดียได้ถอนร่างกฎหมายคุ้มครองข้อมูลผู้บริโภคไปเมื่อต้นเดือนสิงหาคม 2565¹¹⁰ ส่งผลให้ผู้บริโภคโดยเฉพาะผู้หญิงและชนกลุ่มน้อยตกเป็นเป้าหมายในการถูกคุกคามและเอาเปรียบได้ง่าย เนื่องจากการเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการที่ไม่หวังดีใช้ช่องว่างของ

¹⁰⁷ InvestIndia, A global fintech superpower[ออนไลน์], ธันวาคม 65. แหล่งที่มา

<https://www.investindia.gov.in/sector/bfsi-fintech-financial-services#:~:text=The%20digital%20investment%20market%20is,to%20%2410%20tn%20by%202026.>

¹⁰⁸ Reserve Bank of India, Report of working group on digital lending[ออนไลน์], 18 พฤศจิกายน 2564.

แหล่งที่มา <https://www.rbi.org.in/Scripts/PublicationReportDetails.aspx?UrlPage=&ID=1189#S1>

¹⁰⁹ Center of Financial Inclusion, India's new digital lending recommendations[ออนไลน์], 11 สิงหาคม 2565. แหล่งที่มา <https://www.centerforfinancialinclusion.org/it-is-the-best-of-times-and-the-worst-of-times-indias-new-digital-lending-recommendations>

¹¹⁰ Harveen Ahliwalia, India withdraws data protection bill[ออนไลน์], 3 สิงหาคม 2565. แหล่งที่มา

<https://themorningcontext.com/internet/india-withdraws-personal-data-protection-bill?type=short>

ความเหลื่อมล้ำทางเพศที่มีอยู่ในสังคมอินเดียมาเป็นเวลานานและการที่ไม่มีมาตรการทางกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล มาสร้างความกดดันและคุกคามทำให้ผู้บริโภคที่ผิวดำหรือชนชั้นหรือชนชั้นต่ำต้องอับอาย

ดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปี 2563 ที่ประเทศอินเดีย และเป็นเหตุการณ์ลักษณะเดียวกันกับที่เกิดในประเทศเคนยา คือมีผู้เสียชีวิตด้วยการฆ่าตัวตายเพราะไม่สามารถทนแรงกดดันจากเจ้าหนี้สินเชื่อออนไลน์ได้ ชายคนนี้อายุเพียง 23 ปี เป็นคนงานชนชั้นกลาง เขาได้กู้เงินจากแอปพลิเคชันที่ชื่อว่า Rupee Bazaar ในช่วงวิกฤตไวรัสระบาด ภายหลังเขาไม่สามารถชำระหนี้คืนได้ตามกำหนด ทางเจ้าหนี้จึงทวงหนี้ด้วยการคุกคามและกลั่นแกล้งโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากโทรศัพท์มือถือของเขา โทรทักท้วงเพื่อนและครอบครัวของเขาด้วยการข่มขู่และพุดจาไม่สุภาพเพื่อกดดันให้เขาหาเงินไปชำระคืน¹¹¹

อีกกรณีหนึ่งเป็นผู้กู้ อายุ 26 ปี ทำงานในบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งในประเทศอินเดีย เขากู้ยืมเงินผ่านแอปพลิเคชันรายหนึ่ง เขาให้สัมภาษณ์ว่า เพราะขั้นตอนในการสมัครและการกู้ยืมนั้นไม่ยุ่งยาก มีความสะดวกและง่าย เขาพอใจมากเมื่อได้รับอนุมัติเงินกู้ในเวลาอันรวดเร็ว ภายใต้งื่อนไขที่เขาจะต้องชำระหนี้คืนภายใน 7 วัน หลังจากนั้นผู้กู้รายนี้ได้รับการติดต่อจากผู้ชายคนหนึ่งที่อ้างว่าเป็นพนักงานของแอปพลิเคชันที่เขากู้เงิน ได้โทรหาเขา 10 นาทีก่อนถึงเวลาครบกำหนดชำระหนี้ในวันที่ 7 เพื่อข่มขู่ให้ชำระหนี้ นอกจากนั้นเจ้าหนี้รายนี้ยังได้เข้าถึงข้อมูลรายชื่อผู้ติดต่อในโทรศัพท์มือถือของเขาพร้อมทั้งส่งข้อความไปหาบุคคลเหล่านั้นบอกว่าเขาโกงเงินและไม่ยอมจ่าย เขาแก้ปัญหาด้วยการค้นหาแอปพลิเคชันสินเชื่อดิจิทัลรายใหม่เพื่อกู้ยืมอีกครั้งหนึ่งเพื่อมาชำระหนี้รายเดิม ท้ายที่สุดเขาได้ตกเป็นเหยื่อให้แก่แอปพลิเคชันต่อมาอีกเช่นกัน พร้อมกับจำนวนหนี้ที่มากขึ้นกว่าเดิม¹¹²

¹¹¹ The new Indian express, Bullied online by money-lending app company, Chennai man kills self[ออนไลน์], 25 พฤศจิกายน 2563. แหล่งที่มา <https://www.newindianexpress.com/cities/chennai/2020/nov/25/bullied-online-by-money-lending-app-company-chennai-man-kills-self-2227722.html>

¹¹² The new Indian express, Easy online loans land customers in vicious loop[ออนไลน์], 25 พฤศจิกายน 2563. แหล่งที่มา Easy online loans land customers in vicious loop- The New Indian Express

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องของการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายจากผู้ให้กู้สินเชื่อดิจิทัลที่ไม่มีมาตรฐานเดียวกัน เช่นการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการดำเนินการล่วงหน้าจากผู้ขอสินเชื่อไม่ว่าสินเชื่อนั้นจะได้รับอนุมัติหรือไม่ก็ตาม ซึ่งเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค และในส่วนของอัตราการร้องเรียนต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบในกรณีได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมพบว่า มีการร้องเรียนมากถึง 2,562 คำร้อง ตั้งแต่เดือนมกราคมปีพ.ศ. 2563 ถึงเดือนมีนาคมปีพ.ศ. 2564 ธนาคารกลางแห่งอินเดีย (RBI) จึงตั้งหน่วยงานรับข้อร้องเรียนและดำเนินงานแก้ไขปัญหาเรื่องการกู้ยืมเงินออนไลน์ โดยเฉพาะ อีกทั้งยังร่วมมือกับ Google ที่มีระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ในประเทศอินเดียมากถึงร้อยละ 98 โดย Google ได้ทำการลบแอปพลิเคชันให้กู้ยืมเงินที่ถูกร้องเรียนจากผู้บริโภคออกจาก Play Store และดำเนินการปรับปรุงมาตรการให้เข้มงวดขึ้นเพื่อป้องกันการละเมิดต่อผู้บริโภคด้วยอีกทางหนึ่ง¹¹³ ซึ่งจากรายงานของคณะกรรมการธนาคารกลางแห่งอินเดีย (WGDL) พบว่ามีแอปพลิเคชันให้กู้ยืมเงินสำหรับผู้ใช้งานระบบแอนดรอยด์ในประเทศอินเดียประมาณ 1,100 แอปพลิเคชัน (ข้อมูล ณ วันที่ 1 มกราคม ถึง 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564) และในจำนวนนี้เป็นแอปพลิเคชันที่เพิกเฉยและปฏิบัติไม่สอดคล้องกับมาตรการของ Google ที่ระบุให้ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับแอปพลิเคชันของตนประมาณ 600 แอปพลิเคชัน¹¹⁴

จากสถานการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น เมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2565 ธนาคารกลางแห่งอินเดีย (RBI) ได้ออกประกาศหนังสือเวียนเรื่อง แนวปฏิบัติการประกอบธุรกิจสินเชื่อดิจิทัล (Guidelines on Digital Lending)¹¹⁵ โดยให้ธนาคารพาณิชย์ทุกแห่ง ธนาคารสหกรณ์หลัก ธนาคารสหกรณ์ของรัฐ ธนาคารสหกรณ์กลางอำเภอ และบริษัทที่ประกอบธุรกิจทางการเงินที่ไม่ใช่ธนาคาร รวมถึงบริษัทเงินทุนเพื่อการเคหะ ที่มีการดำเนินธุรกิจด้วยแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มที่ให้บริการสินเชื่อ (Digital Lending Apps/Platforms, DLAs) หรือเป็นตัวแทนของหน่วยงานกำกับ

¹¹³TechCrunch, Google cracks down on personal loan apps in India following abuse and outcry[ออนไลน์], 14 มกราคม 2564. แหล่งที่มา Google cracks down on personal loan apps in India following abuse and outcry | TechCrunch

¹¹⁴ Reserve Bank of India, Report of working group on digital lending[ออนไลน์], 18 พฤศจิกายน 2564. แหล่งที่มา <https://www.rbi.org.in/Scripts/PublicationReportDetails.aspx?UrlPage=&ID=1189#S24>

¹¹⁵ Reserve Bank of India, Guidelines on Digital Lending[ออนไลน์], 2 กันยายน 2565. แหล่งที่มา <https://rbidocs.rbi.org.in/rdocs/notification/PDFs/GUIDELINESDIGITALLENDINGD5C35A71D8124A0E92AEB940A7D25BB3.PDF>

ดูแลที่ให้บริการด้านสินเชื่อร่วมกับผู้ประกอบธุรกิจทางการเงิน (Lending Service Provider, LSP) ให้เป็นผู้ที่ถูกกำกับดูแลการให้บริการสินเชื่อดิจิทัลและให้ปฏิบัติตามแนวทางที่ระบุไว้ในหนังสือเวียนฉบับนี้ โดยให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 เป็นต้นไป¹¹⁶

โดยกรอบการกำกับดูแลตั้งอยู่บนหลักของการคุ้มครองผู้บริโภคและการเข้าถึงข้อมูลของผู้บริโภคเป็นสำคัญ แอปพลิเคชันและแพลตฟอร์มให้กู้ยืมเงินต่างๆ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้บริโภคอย่างชัดแจ้งก่อนที่จะรวบรวมข้อมูลใดๆ และคำขอทั้งหมดควรอยู่ภายใต้หลักตามความจำเป็น (need-based) และต้องยุติการเข้าถึงข้อมูลบนโทรศัพท์เช่น ไฟล์ รูปภาพ รายชื่อผู้ติดต่อ บันทึกการโทร เป็นต้น ส่วนการเข้าถึงที่จำเป็นในการระบุตัวตนเช่นตามข้อกำหนด KYC (Know Your Customer) ต้องได้รับความยินยอมอย่างชัดแจ้งเช่นกันและให้เป็นการเข้าถึงแบบครั้งเดียวสำหรับกล้อง ไมโครโฟน ตำแหน่งที่อยู่ หรือฟังก์ชันอื่นๆที่เกี่ยวข้องตามความจำเป็น¹¹⁷ โดยธุรกิจสินเชื่อดิจิทัลที่จะสามารถดำเนินการได้นั้นจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของธนาคารกลางอินเดีย (RBI) หรืออยู่ภายใต้การควบคุมของทบัตถบัญญัติกฎหมายอื่นเท่านั้น ทั้งนี้ มีการแบ่งผู้ประกอบธุรกิจออกเป็น 3 กลุ่ม¹¹⁸ คือ กลุ่มที่ถูกกำกับดูแลโดยธนาคารกลางแห่งอินเดีย (RBI) โดยตรง ที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสินเชื่ออยู่แล้วตามปกติ กลุ่มที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสินเชื่อโดยข้อกำหนดทางกฎหมายหรือข้อบังคับอื่นๆแต่ไม่ได้ถูกกำกับดูแลโดยธนาคารกลางอินเดีย (RBI) และกลุ่มสุดท้าย คือกลุ่มที่ประกอบธุรกิจสินเชื่อนอกเขตอำนาจของทบัตถบัญญัติทางกฎหมายหรือข้อบังคับใดๆ โดยกลุ่มสุดท้ายนี้กำลังอยู่ในการพิจารณาให้รัฐบาลกลางสามารถเข้าแทรกแซงได้ เพื่อจะได้ควบคุมธุรกิจการให้สินเชื่ออย่างครอบคลุม ซึ่งรวมถึงผู้ให้บริการที่มีขอบด้วยกฎหมายที่อาจแฝงอยู่ในกลุ่มนี้ด้วย

¹¹⁶ประกาศฉบับนี้ออกตามมาตรา 21, 35A และ 56 ของพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบการธนาคาร พ.ศ. 2492 มาตรา 45JA, 45L และ 45M แห่งพระราชบัญญัติธนาคารกลางอินเดีย พ.ศ. 2477 มาตรา 30A และ 32 แห่งพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเคหะแห่งชาติ พ.ศ. 2530 มาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมแพคตอริง พ.ศ. 2554 และมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทข้อมูลเครดิต (ระเบียบข้อบังคับ) พ.ศ. 2548

¹¹⁷ TechCrunch, India toughens digital lending rules to provide greater transparency, control to consumers[ออนไลน์], 10 สิงหาคม 2565. แหล่งที่มา India toughens digital lending rules to provide greater transparency, control to consumers | TechCrunch

¹¹⁸Reserve Bank of India, Recommendations of the working group[ออนไลน์], 10 สิงหาคม 2565. แหล่งที่มา https://www.rbi.org.in/Scripts/BS_PressReleaseDisplay.aspx?prid=54187

นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดแนวปฏิบัติในส่วนอื่น ๆ เช่น คำจำกัดความและขอบเขตการบังคับใช้ ข้อกำหนดด้านการคุ้มครองและการปฏิบัติที่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค ข้อกำหนดด้านเทคโนโลยี การเข้าถึงและการดูแลข้อมูลของผู้บริโภค และการรายงานต่อธนาคารกลางอินเดีย (RBI) อย่างไรก็ตาม ไม่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการต้องขอใบอนุญาตปรากฏในประกาศฉบับนี้ เนื่องจากมีการระบุไว้แล้วในวรรคแรกของประกาศเกี่ยวกับผู้ที่ถูกกำกับดูแลว่ามีใครบ้าง ซึ่งครอบคลุมทุกการประกอบธุรกิจที่มีบริการหรือการจัดให้มีการกู้ยืมเงินผ่านช่องทางดิจิทัลทุกช่องทาง

(2) การขอสินเชื่อดิจิทัล

ในการประเมินความน่าเชื่อถือของผู้ขอสินเชื่อ นั้น มีการกำหนดให้ผู้ให้บริการสินเชื่อต้องใช้ข้อมูลของผู้ขอสินเชื่อที่ครอบคลุม เช่น อายุ อาชีพ รายได้ และข้อมูลอื่นๆ ในการพิจารณาอนุมัติขยายเพิ่มวงเงินสินเชื่อ ไม่ว่าจะผ่านแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มของตนเอง (DLAs) และหรือผ่านผู้ให้บริการสินเชื่อที่เข้าร่วม (LSPs) เพื่อให้เป็นการประเมินความสามารถของผู้ขอสินเชื่อโดยวิธีที่ตรวจสอบได้ นอกจากนี้ยังห้ามมิให้ผู้ให้บริการสินเชื่อเพิ่มวงเงินสินเชื่อโดยอัตโนมัติ เว้นแต่ได้รับความยินยอมจากผู้กู้อย่างชัดแจ้งในการขยายวงเงินแต่ละครั้ง

อย่างไรก็ตาม คณะทำงานของธนาคารกลางแห่งอินเดียได้จัดทำรายงานเกี่ยวกับวงจรการให้กู้ยืมสินเชื่อดิจิทัล ที่เริ่มต้นด้วยการที่ผู้บริโภคค้นพบแอปพลิเคชันหรือแหล่งให้สินเชื่อ ดาวนโหลดและติดตั้งแอปพลิเคชัน ลงทะเบียนสมัครสินเชื่อโดยใช้หมายเลขโทรศัพท์มือถือหรืออีเมล โดยผู้ใช้บริการต้องให้สิทธิ์การเข้าถึงข้อมูลบางอย่างกับผู้ให้บริการจึงจะสามารถใช้บริการแอปพลิเคชันได้ จากนั้นเป็นขั้นตอนการพิจารณาใบสมัครสินเชื่อ โดยผู้ขอสินเชื่อกรอกใบสมัครและให้ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง เช่น คะแนนเครดิต ประวัติทางการเงินกับธนาคาร ประวัติการเติมเงิน โทรศัพท์มือถือ และข้อมูลอื่นๆตามที่ผู้ให้บริการกำหนด หลังจากนั้นหากได้รับอนุมัติสินเชื่อและผู้ขอสินเชื่อตรวจสอบวงเงินที่จะได้รับภายใต้เงื่อนไขต่างๆแล้ว ต้องยืนยันตัวเองและลงนามในสัญญาเงินกู้ อิเล็กทรอนิกส์ จำนวนเงินก็จะถูกโอนเข้ากระเป๋าเงินดิจิทัลหรือบัญชีธนาคารของผู้กู้ และจบด้วยการชำระคืนเงินกู้ตามเงื่อนไขที่ได้ตกลงไว้

จะเห็นได้ว่าในประเทศอินเดีย นั้น มีหลักการประเมินและบริหารความเสี่ยงทางด้านเครดิตของผู้ขอสินเชื่อที่นอกจากให้ใช้ข้อมูลทางเลือก (alternative data) แล้ว ทางผู้ให้บริการยังคงต้องใช้ข้อมูลประวัติทางการเงินและข้อมูลรายได้ของผู้ขอสินเชื่อมาประกอบการพิจารณาอนุมัติวงเงินสินเชื่อด้วยเช่นเดียวกับระเบียบปฏิบัติของทางประเทศเคนยา รวมถึงการให้มี

มาตราในการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินด้วยการทำงานร่วมกันกับผู้พัฒนาระบบปฏิบัติการสำหรับอุปกรณ์พกพา (Google) ในการกำจัดผู้ให้บริการสินเชื่อออนไลน์ที่เป็นภัยต่อผู้บริโภค

3.4.2 สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลในประเทศไทย

เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2563 ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ออกประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ ธพท.ฝกส.(01)ว. 977/2563 เรื่องหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล ซึ่งจัดให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลเป็นสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับที่มีใช้สินเชื่อที่มีทะเบียนรถเป็นประกัน มีผู้ประกอบการธุรกิจได้รับการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลอย่างถูกกฎหมายแล้วทั้งหมด 9 ราย¹¹⁹ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเนื่องจากผู้บริโภคมีความต้องการสินเชื่อประเภทนี้มากขึ้นและผู้ให้บริการที่มีทั้งธนาคารพาณิชย์และผู้ประกอบธุรกิจที่มีใช้สถาบันการเงิน (non-bank) ต่างต้องการส่วนแบ่งในตลาดสินเชื่อดิจิทัล

3.4.2.1 หลักการและเหตุผลในการกำกับดูแล

แม้ในตลาดสินเชื่อจะมีผลิตภัณฑ์และบริการสินเชื่อให้ผู้บริโภคได้เลือกใช้หลายประเภท แต่ยังมีประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงสินเชื่อประเภทที่ตนเองสนใจได้ เนื่องจากวิธีการพิจารณาสินเชื่อโดยทั่วไปของสถาบันการเงิน จะเป็นการประเมินคุณสมบัติของผู้ขอสินเชื่อด้วยหลักการวิเคราะห์สินเชื่อแบบดั้งเดิม คือต้องใช้ข้อมูลทางการเงิน ข้อมูลการประกอบอาชีพ แหล่งรายได้ต่างๆ เช่น สลิปเงินเดือน กระแสเงินสดหมุนเวียนในบัญชีเงินฝาก เป็นต้น ทำให้ประชาชนกลุ่มที่ไม่มีรายได้ประจำ หรือไม่สามารถพิสูจน์รายได้ได้ โดนปฏิเสธการให้สินเชื่อจากสถาบันการเงินและผู้ประกอบธุรกิจให้สินเชื่อที่มีใช้สถาบันการเงิน เนื่องจากผู้ให้บริการสินเชื่อดังกล่าวไม่สามารถประเมินความเสี่ยงทางเครดิตและความสามารถในการชำระหนี้ของผู้ขอสินเชื่อได้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือผู้ขอสินเชื่อเหล่านี้เป็นผู้ขอสินเชื่อที่มีความเสี่ยงสูงนั่นเอง ทำให้ผู้บริโภคกลุ่มนี้ต้องหันไปพึ่งพาสินเชื่อนอกระบบที่ไม่มีกฎหมายกำกับดูแล จึงมักจะถูกเอาเปรียบจากผู้ให้กู้นอกระบบ ไม่ว่าจะเป็น การถูกเรียกดอกเบี้ยสูง การทวงถามหนี้ที่ใช้ความรุนแรง เป็นต้น

¹¹⁹ ธนาคารแห่งประเทศไทย, รายชื่อผู้ให้บริการสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล[ออนไลน์], 25 สิงหาคม 2565. แหล่งที่มา https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/Pages/DigitalPloan_ServiceProvider.aspx?fbclid=IwAR3p9mJiXurslMRXBxy2rvEdjwvIZRdmFRMbUTKDVXsuaXe0HX5oMM4IZZk

แต่ในยุคที่มีเทคโนโลยีทางการเงิน (FinTech) มีนวัตกรรมที่ช่วยให้ผู้ให้บริการสินเชื่อสามารถแก้ปัญหาเรื่องการประเมินความเสี่ยงในการผัดขันธ์ชำระหนี้และความเต็มใจที่จะชำระหนี้ของผู้ขอสินเชื่อด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ความสามารถในการเรียนรู้ของคอมพิวเตอร์ (Machine Learning) และด้วยการประมวลผลจากข้อมูลทางเลือก (alternative data) ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจไม่จำเป็นต้องใช้หลักฐานข้อมูลแบบเดิมอีกต่อไป ก็สามารถประเมินความสามารถหรือความเต็มใจในการชำระหนี้ของผู้ขอสินเชื่อได้ (willingness or ability to repay)

โดยประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563 มีหลักการที่มุ่งตอบ โจทย์ผู้ใช้บริการเป็นสำคัญ (customer centric) คือสนับสนุนให้ผู้บริโภคเข้าถึงบริการทางการเงิน ได้มากขึ้นและลดการพึ่งพาหนี้ในระบบ อีกทั้งช่วยลดต้นทุนและความเสี่ยงในการประกอบธุรกิจ ให้แก่ผู้ให้บริการ แต่ยังคงต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านเสถียรภาพการเงิน (financial stability) คือการให้สินเชื่อดิจิทัลของผู้ประกอบธุรกิจจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในระบบสถาบันการเงิน ด้านการส่งเสริมการแข่งขัน (competition) เพื่อไม่ให้เกิดอำนาจผูกขาดในตลาด และด้านการคุ้มครองลูกค้า (market conduct) คือการป้องกันการถูกหลอกลวงและโดนเอาเปรียบจากผู้ให้บริการนอกระบบ ดังนั้นจึงต้องมีการปฏิบัติที่โปร่งใสและเป็นธรรมต่อผู้บริโภค

3.4.2.2 การขอสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล

“สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล” ตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563 ให้ความหมายไว้ว่า สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับที่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเทคโนโลยีดิจิทัลหรือข้อมูลทางเลือก (alternative data) มาใช้ในการให้บริการและอนุมัติสินเชื่อในขั้นตอนการสมัครขอสินเชื่อออนไลน์ การยืนยันตัวตนของผู้ขอสินเชื่อผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-KYC) การประเมินความสามารถหรือความเต็มใจในการชำระหนี้ของผู้ขอสินเชื่อ ตลอดจนการเบิกเงินและการชำระหนี้คืนผ่านบัญชีเงินฝากหรือบัญชีเงินอิเล็กทรอนิกส์ (e-Money) รวมถึงการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ¹²⁰

ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่จำกัดวัตถุประสงค์ในการใช้สินเชื่อ วงเงินสินเชื่อสูงสุดไม่เกิน 20,000 บาทต่อราย มีระยะเวลาชำระคืนไม่เกิน 6 เดือน คิดอัตราดอกเบี้ยไม่

¹²⁰ ธนาคารแห่งประเทศไทย, ประกาศฉบับที่ ธปท.พคส.(01)ว.977/2563 [ออนไลน์], 15 กันยายน 2563. แหล่งที่มา <https://www.bot.or.th/Thai/FIPCS/Documents/FPG/2563/ThaiPDF/25630236.pdf>

เกินร้อยละ 25 ต่อปี และไม่ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมหากชำระคืนเงินกู้คืนก่อนกำหนด นอกจากนี้ยังได้กำหนดถึงหลักเกณฑ์ในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลไว้สำหรับผู้ประกอบธุรกิจอีกหลายประการ เช่น หลักเกณฑ์ในการใช้เทคโนโลยีและข้อมูลทางเลือกในการประกอบธุรกิจ การผ่อนผันหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ การแจ้งความประสงค์ขออนุญาตประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล การรายงานข้อมูลต่อธนาคารแห่งประเทศไทย รวมทั้งการบริหารจัดการความเสี่ยงด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และหลักเกณฑ์อื่นๆที่เกี่ยวข้องในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล

3.4.2.3 สภาพปัญหาของหลักเกณฑ์ในการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล

แม้ว่าประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆที่ใช้ในการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลในประเทศไทย แต่ในรายละเอียดของการขอสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลนั้น พบว่ามีประเด็นปัญหาอยู่ 3 ประการ ดังนี้

(1) ปัญหาการกำหนดให้ใช้เฉพาะข้อมูลทางเลือก (alternative data)

ตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563 กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจ “ต้องใช้” ข้อมูลทางเลือกในการประเมินความสามารถ “หรือ” ความเต็มใจในการชำระหนี้ (ability or willingness to repay) เพื่อประเมินความเสี่ยงที่เหมาะสม (customized risk profile) ของผู้ขอสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล โดยไม่มีการกำหนดประเภทของชุดข้อมูลทางเลือกดังกล่าวไว้ แต่ให้เป็นไปตามดุลพินิจของผู้ประกอบธุรกิจในการเลือกใช้ประเภทของข้อมูลทางเลือกนั้น ทั้งนี้ต้องเป็นข้อมูลที่อ้างอิงจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือและใช้ข้อสมมติที่สมเหตุสมผล ปัญหาจึงอยู่ที่ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางเลือกที่แต่ละผู้ประกอบธุรกิจเลือกใช้ รวมถึงมีข้อสังเกตเรื่องความแตกต่างระหว่างความสามารถในการชำระหนี้กับความเต็มใจในการชำระหนี้ ดังนี้

ประเด็นแรก ความเสี่ยงในการกำหนดให้ใช้เฉพาะข้อมูลทางเลือก (alternative data) ในการประเมินให้สินเชื่อ นั้น ผู้เขียนเห็นว่ายังไม่เพียงพอในการบริหารความเสี่ยงของการประกอบธุรกิจให้สินเชื่อ เนื่องจากการกำหนดให้ใช้เฉพาะข้อมูลทางเลือกมาประเมินความเสี่ยงทางเครดิตจากพฤติกรรมและธุรกรรมผ่านช่องทางดิจิทัลของผู้ขอสินเชื่อโดยไม่มีการกำหนดประเภทหรือชุดข้อมูลที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน แต่ให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้ประกอบธุรกิจ

อาจนำไปสู่การเลือกปฏิบัติต่อผู้บริโภคได้¹²¹ หรืออาจเกิดการกีดกันบริการทางการเงินดิจิทัล (digital redlining) รูปแบบใหม่¹²² กล่าวคือข้อมูลของบุคคลที่อยู่ในสถานที่บางสถานที่ ทำกิจกรรมบางอย่าง หรืออยู่ในสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นพื้นที่เสี่ยง อาจถูกจัดให้เป็นชุดข้อมูลคุณภาพต่ำ (poor data) หรือในกรณีที่ผู้บริโภคไม่มีโทรศัพท์มือถือที่เป็นสมาร์ทโฟน จะไม่สามารถให้ข้อมูลทางเลือกแก่ผู้ให้บริการได้

ถึงแม้หน่วยงานที่กำลังดูแลจะระบุให้ข้อมูลทางเลือกที่ใช้ต้องมีความสมเหตุสมผล เชื่อถือได้ รวมถึงผู้ประกอบการต้องสามารถอธิบายกระบวนการทางเทคโนโลยีอัลกอริธึมที่ใช้ประมวลผลข้อมูลได้ แต่เทคโนโลยีและข้อมูลของผู้ประกอบการแต่ละรายเลือกใช้นั้นมีความซับซ้อนและความสมเหตุสมผลที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น แอปพลิเคชัน Shopee TH เป็นผู้ประกอบการ e-Commerce ซึ่งมีฐานข้อมูลของลูกค้าในการซื้อขายสินค้าผ่านแพลตฟอร์มของตนเองเป็นหลัก กับแอปพลิเคชัน SCB EASY Digital Lending ของธนาคารไทยพาณิชย์ ที่มีฐานข้อมูลอีกชุดหนึ่งในระบบของตนเองเช่นกัน อีกทั้งผู้ให้บริการสินเชื่อส่วนบุคคลทั้งสองรายนี้อาจมีเทคโนโลยีและวิธีการประมวลผลข้อมูลที่ต่างกัน ทำให้ผลการประเมินความเสี่ยงทางเครดิตและความสามารถหรือความเต็มใจในการชำระหนี้ของผู้ขอสินเชื่อออกมาต่างกันได้นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการเลือกปฏิบัติโดยระบบอัลกอริธึมในประเทศปากีสถานและประเทศสหรัฐอเมริกา

งานศึกษาวิจัยในประเทศปากีสถานเกี่ยวกับการสมัครขอสินเชื่อดิจิทัลจำนวน 5,500 คำขอ และทำการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้จากการประเมินสินเชื่อแบบเลือกไม่เปิดเผยข้อมูลทางเพศให้กับเจ้าหน้าที่สินเชื่อและระบบอัลกอริธึมทราบ พบว่าการประเมินด้วยอัลกอริธึมสามารถลดอัตราการผิดนัดชำระหนี้ได้ถึงร้อยละ 21 แต่เมื่อให้ประเมินสินเชื่อด้วยการเปิดเผยข้อมูลทางเพศ ปรากฏว่าอัลกอริธึมอนุมัติสินเชื่อให้แก่ผู้บริโภคเพศหญิงน้อยกว่าการอนุมัติของเจ้าหน้าที่สินเชื่อถึงร้อยละ 21¹²³

อีกกรณีหนึ่งในงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตลาดสินเชื่อที่อยู่อาศัยของสหรัฐอเมริกา โดยการตรวจสอบข้อมูลสินเชื่อกว่า 9 ล้านรายการ พบว่าการใช้เทคโนโลยี machine learning สามารถลดความเสี่ยงในการผิดนัดได้ดีกว่าการประเมินให้สินเชื่อแบบดั้งเดิม

¹²¹ World Bank Group, “Lending during the recovery and beyond,” ใน World Development Report 2022, (The World Bank, 2565), หน้า 165-166.

¹²² LiDA102, Digital redlining[ออนไลน์], 2565. แหล่งที่มา <https://course.oeru.org/lida102/learning-pathways/societal-issues-and-the-internet/digital-redlining/>

¹²³ World Bank Group, “Lending during the recovery and beyond,” ใน World Development Report 2022, (The World Bank, 2565), หน้า 166.

อย่างไรก็ตามนักวิจัยได้สรุปว่า กลุ่มเชื้อชาติที่เข้าถึงสินเชื่อได้คืออยู่แล้วคือ คนเอเชีย (Asian) และคนผิวขาวที่ไม่ได้พูดภาษาสเปน (White non-Hispanic) ที่ได้รับประโยชน์มากกว่ากลุ่มเชื้อชาติที่ด้อยโอกาสคือคนขาวที่พูดภาษาสเปน (White Hispanic) และคนผิวดำ (Black)¹²⁴

ทั้งสองกรณีชี้ให้เห็นว่า ความสามารถในการเรียนรู้และการประเมินความเสี่ยงทางด้านเครดิตของเทคโนโลยีมีประสิทธิภาพมากกว่าการใช้หลักวิเคราะห์ที่เป็นบุคคล แต่ในบางบริบทอาจนำไปสู่การปฏิบัติที่ไม่พึงประสงค์ เช่นในผลการศึกษาของประเทศปาเกิสถานนั้น สอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยการไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งไม่อนุญาตให้การตัดสินใจให้กู้ยืมเงินต้องขึ้นอยู่กับลักษณะส่วนบุคคล ส่วนในสหรัฐอเมริกา ตัวระบบเทคโนโลยีอาจแบ่งกลุ่มเชื้อชาติจากข้อมูลรายได้หรือมูลค่าหลักประกันเองโดยปริยาย ซึ่งในประเด็นนี้ทั้งนักวิชาการด้านกฎหมาย นักเศรษฐศาสตร์ และนักวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ยังคงถกเถียงกันเพื่อหาวิธีปรับเปลี่ยนมาตรการทางกฎหมายให้มีการกู้ยืมที่เป็นธรรมหากอาศัยข้อมูลทางเลือกในการให้สินเชื่อและป้องกันการเลือกปฏิบัติทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา¹²⁵

ดังนั้น เมื่อทั้งการประเมินความเสี่ยงด้านเครดิตแบบดั้งเดิมด้วยเจ้าหน้าที่สินเชื่อซึ่งต้องใช้ข้อมูลด้านรายได้ อาชีพ และประวัติภาระหนี้ประกอบการพิจารณาให้สินเชื่อ กับ การใช้ข้อมูลทางเลือกผ่านกระบวนการทางเทคโนโลยีต่างก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ผู้เขียนจึงเห็นว่าไม่ควรตัดข้อมูลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งออก แต่ควรใช้ความสามารถของเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพมากกว่าในการประเมินความเสี่ยงการผิดนัดชำระหนี้ของผู้กู้ประกอบกับข้อมูลทางเลือกและข้อมูลพื้นฐานในการพิจารณาให้สินเชื่อ ไม่ว่าจะเป็นด้านรายได้ การประกอบอาชีพ หรือข้อมูลภาระหนี้สิน เพื่อจะสามารถควบคุมความเสี่ยงโดยการลดความเสี่ยงให้ได้มากที่สุดและยังเป็นการให้สินเชื่ออย่างมีความรับผิดชอบมากขึ้น รวมถึงเป็นการสร้างความแตกต่างจากเงื่อนไขการให้สินเชื่อระบบด้วยอีกทางหนึ่ง

ประเด็นที่สอง เป็นปัญหาต่อเนื่องจากการกำหนดให้ใช้เฉพาะข้อมูลทางเลือก คือเรื่องความแตกต่างระหว่างความสามารถในการชำระหนี้กับความเต็มใจในการชำระหนี้ในการใช้หลักการวิเคราะห์ 5C's credit เพื่อพิจารณาให้สินเชื่อส่วนบุคคลนั้น เป็นการพิจารณา

¹²⁴ Andreas and Paul and Tarun and Ansgar, The effects of machine learning on credit markets[ออนไลน์], มกราคม 2560. แหล่งที่มา

https://www.researchgate.net/publication/321380410_Predictably_Unequal_The_Effects_of_Machine_Learning_on_Credit_Markets

¹²⁵ Talia and Bryce and Jann, On the Fairness of Machine-Assisted Human Decisions[ออนไลน์], พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา https://ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/law-n-economics/leb-dam/documents/GillisMcLaughlinSpiess_Humachine.pdf

ความสามารถในการชำระหนี้ (Capability) ของผู้ขอสินเชื่อโดยใช้ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ตลอดจนความมั่นคงในการทำงานรวมถึงภาระหนี้ทั้งหมดที่ผู้ขอสินเชื่อมี เพื่อที่ผู้ให้กู้จะสามารถคำนวณอัตราส่วนหนี้สินต่อรายได้ต่อเดือนได้ว่าผู้ขอสินเชื่อจะมีเงินเหลือเพียงพอในการดำรงชีวิตตามปกติหรือไม่ ส่วนความเต็มใจในการชำระหนี้ (Character) ประเมินได้จากประวัติทางการเงินหรือชื่อเสียงของผู้ขอสินเชื่อ โดยผู้ให้กู้แต่ละรายจะใช้ประสบการณ์และวิธีการเฉพาะของตนเองในการประเมินลักษณะนิสัย ความซื่อสัตย์ และความน่าเชื่อถือของผู้ขอสินเชื่อ นอกจากนี้ผู้ให้กู้อาจพิจารณาจากประวัติการศึกษา ประวัติการทำงาน หรือโทรหาบุคคลอ้างอิงที่ผู้ขอสินเชื่อให้ข้อมูลไว้รวมถึงอาจนัดสัมภาษณ์ส่วนตัวเพิ่มเติม ซึ่งการประเมินสินเชื่อแบบดั้งเดิมนี้อาจต้องพิจารณาทั้งความสามารถในการชำระหนี้ (Capability) และความเต็มใจในการชำระหนี้ (Character) ควบคู่กันไป แต่ตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563 กำหนดให้พิจารณาเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งก็ได้

การกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจ “ต้องใช้” ข้อมูลทางเลือกในการประเมินความสามารถ “หรือ” ความเต็มใจในการชำระหนี้ (ability or willingness to repay) หากในกรณีที่ผลการประเมินออกมาว่าผู้ขอสินเชื่อมีความเต็มใจมากกว่าความสามารถในการชำระหนี้ ความเสี่ยงจากผลลัพธ์นี้แตกต่างกัน กล่าวคือความเต็มใจเป็นการที่ผู้กู้ประสงค์ที่จะชำระหนี้คืน ส่วนความสามารถคือการที่ผู้กู้สามารถที่จะสร้างรายได้ที่เพียงพอเพื่อชำระหนี้คืนโดยไม่ต้องลงทะเบียนค่าใช้จ่ายที่จำเป็น เพราะฉะนั้นการที่บุคคลเต็มใจที่จะชำระหนี้คืนไม่ได้หมายความว่าเขาจะมีความสามารถในการชำระหนี้คืนเสมอไป ดังนั้นควรกำหนดให้ต้องใช้ทั้งความสามารถ “และ” ความเต็มใจในการชำระหนี้

(2) ปัญหาการผ่อนผันหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล

ในเรื่องประเด็นการผ่อนผันหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ สำหรับการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลนั้น ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563 ได้กำหนดการผ่อนผันไว้ ดังต่อไปนี้

- ผู้ประกอบธุรกิจไม่จำเป็นต้องพิจารณาฐานะทางการเงินจากรายได้หรือกระแสเงินสดหมุนเวียนในบัญชีเงินฝากของผู้บริโภคสำหรับการพิจารณาให้สินเชื่อ
- ผู้ประกอบธุรกิจไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดวงเงินสินเชื่อตามสัดส่วนรายได้ หรือกระแสเงินสดหมุนเวียนในบัญชีเงินฝากของผู้บริโภค

- ผู้ประกอบธุรกิจไม่จำเป็นต้องนำจำนวนวงเงินสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลนับรวมกับจำนวนวงเงินสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับที่มีสินเชื่อที่มีทะเบียนรถเป็นประกันหรือสินเชื่อระหว่างบุคคลกับบุคคล ที่ผู้ขอสินเชื่อรายดังกล่าวได้รับจากผู้ประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลอื่น ผู้ประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับที่มีสินเชื่อที่มีทะเบียนรถเป็นประกันอื่น ผู้ประกอบธุรกิจระบบหรือเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์สำหรับธุรกรรมระหว่างสินเชื่อส่วนบุคคลกับบุคคลอื่น หรือสถาบันการเงินอื่น และ

- ผู้ประกอบธุรกิจไม่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลกลาง หรือจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเพื่อใช้ข้อมูลร่วมกันในการสอบค้นข้อมูลของผู้บริโภค เช่น วงเงินสินเชื่อที่ได้รับทั้งสิ้น และภาระหนี้สิน ทั้งนี้ ผู้ประกอบธุรกิจยังคงต้องให้ความสำคัญกับความน่าเชื่อถือของข้อมูลนำมาใช้

การผ่อนปรนหลักเกณฑ์เหล่านี้ หากนำมาเปรียบเทียบกับการบริหารความเสี่ยงในการประกอบธุรกิจสินเชื่อโดยใช้หลักวิเคราะห์ 5C's Credit แล้ว จะพบว่าประกาศฉบับนี้มีการผ่อนปรนหลักเกณฑ์ที่มากเกินไป ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบการบริหารความเสี่ยงระหว่างหลักวิเคราะห์ความเสี่ยง 5C's Credit กับเกณฑ์การผ่อนผันตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563

ข้อที่	หลัก 5C's Credit	ข้อมูล	การขอสินเชื่อส่วนบุคคลโดยทั่วไป	การขอสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล
1	Character	ประวัติการชำระหนี้	ใช้	ไม่ใช้
2	Capacity	รายได้หรืออาชีพ	ใช้	ไม่ใช้
3	Capital	ทรัพย์สิน/เงินสด หมุนเวียนในบัญชี	ใช้/ไม่ใช้	ไม่ใช้
4	Collateral	หลักประกัน/ผู้ค้ำฯ	ใช้/ไม่ใช้	ไม่ใช้
5	Conditions	ภาระหนี้สิน	ใช้	ไม่ใช้

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงในการผ่อนปรนหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล ซึ่งไม่ใช่แนวปฏิบัติของการให้สินเชื่อที่เหมาะสม (Responsible lending practices) ที่ผู้ให้กู้จะต้องตรวจสอบให้รอบคอบว่าผู้ขอสินเชื่อมีศักยภาพเพียงพอในการ

ชำระหนี้คืน (Potential borrower) การผ่อนผันหลักเกณฑ์ตามประกาศนี้จึงเป็นการผ่อนผันหลักเกณฑ์ที่ไม่สอดคล้องกับการบริหารความเสี่ยงในธุรกิจให้สินเชื่อที่ให้ความสำคัญในการควบคุมและมุ่งลดความเสี่ยงในการให้สินเชื่อ (credit risk) นอกจากนี้ ยังไม่สอดคล้องกับนโยบายการให้สินเชื่อรายย่อยอย่างรับผิดชอบ (responsible lending) ของธนาคารแห่งประเทศไทยอีกด้วย

(3) ปัญหามาตรการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินที่ไม่เพียงพอ

ในปัจจุบันมีผู้บริโภคที่ได้รับความเดือดร้อนจากการถูกเอาเปรียบจากผู้ประกอบธุรกิจให้กู้ยืมออนไลน์ที่ไม่ได้รับอนุญาต ปัญหาในข้อนี้เป็นผลต่อเนื่องมาจากปัญหาการผ่อนปรนเกณฑ์การให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลที่มากเกินไป กล่าวคือหากผู้ประกอบธุรกิจไม่จำเป็นต้องตรวจสอบหลักฐานการประกอบอาชีพ ไม่จำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลรายได้ และไม่จำเป็นต้องตรวจสอบภาระหนี้สินของผู้ขอสินเชื่อแต่อย่างใด ทำให้ลักษณะการให้สินเชื่อแบบนี้มีความคล้ายคลึงกับลักษณะของคำชี้ชวนของการปล่อยเงินกู้นอกระบบ (loan shark) ดูตารางเปรียบเทียบที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบรูปแบบการให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลในระบบกับนอกระบบ

เงื่อนไขการอนุมัติสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล	ในระบบ	นอกระบบ
ลักษณะ	ปล่อยกู้วงเงินไม่สูงผ่านช่องทางออนไลน์	ปล่อยกู้วงเงินต่ำผ่านช่องทางออนไลน์
วงเงิน	ไม่เกิน 20,000 บาท ขยายวงเงินได้ไม่เกินรายละ 40,000 บาท	5,000 – 50,000 บาท
อัตราดอกเบี้ย	ไม่เกิน 25% ต่อปี	20% ต่อเดือน
งวดการชำระ	ชำระคืนสูงสุด 6 เดือน หรือ 12 เดือนกรณีขยายวงเงิน	เลือกชำระได้ 6/12/18/24 เดือน
แสดงตารางการผ่อนจ่ายในแต่ละงวดชำระ	มี	มี
ไม่ต้องมีหลักทรัพย์/คนค้ำประกัน	ไม่ต้อง	ต้อง/ไม่ต้อง

รายได้ขั้นต่ำ	ไม่ต้อง	ไม่ต้อง
ตรวจสอบภาระหนี้	ไม่ต้อง	ไม่ต้อง
กู้ได้ทุกอาชีพ	ได้	ได้
อนุมัติเร็ว ทุกที่ ทุกเวลา	มี	มี

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563 และที่ผู้เขียนรวบรวม
ลักษณะการโฆษณาปล่อยกู้ออนไลน์นอกระบบ

จากตารางการเปรียบเทียบรูปแบบการให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลของ
ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563 และจากสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลนอกระบบ จะเห็นได้
ว่าทั้งสองแบบมีส่วนที่คล้ายกันอยู่หลายเรื่อง อีกทั้งเมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์การกำกับดูแลสินเชื่อ
ดิจิทัลของต่างประเทศทั้งในประเทศเคนยาและประเทศอินเดีย ไม่ปรากฏว่ามีการกำหนดให้มีการ
ผ่านแผนหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลเพื่อการประกอบธุรกิจสินเชื่อ
ดิจิทัลแต่อย่างใด แต่เป็นการให้ใช้ข้อมูลพื้นฐานตามหลักการวิเคราะห์สินเชื่อแบบดั้งเดิมประกอบกับ
ข้อมูลทางเลือก (alternative data)

แม้ว่าในปัจจุบันจะยังไม่มีกรณีร้องเรียนจากทางผู้ประกอบการในการ
ให้บริการสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล แต่ในด้านของผู้บริโภคได้เกิดปัญหาขึ้นกับผู้บริโภคบางรายที่ถูก
หลอกให้สมัครขอสินเชื่อผ่านแอปพลิเคชันที่แอบอ้างเป็นผู้ให้บริการสินเชื่อที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย
และมีค่าชี้ชวนที่ระบุเกณฑ์การพิจารณาสินเชื่อที่คล้ายกันกับเกณฑ์การให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลของ
ผู้ประกอบการที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายด้วย แต่หากผู้บริโภคได้รับความรู้และมีความ
ระมัดระวังที่ดีจะสามารถสังเกตได้ถึงข้อแตกต่างระหว่างผู้ให้บริการในระบบและผู้ให้กู้นอกระบบ

ข้อสังเกตคือ หากเป็นผู้ให้บริการสินเชื่อระบบแล้ว แอปพลิเคชัน
ประเภทนี้มักจะตั้งเงื่อนไขให้ผู้ขอสินเชื่อโอนเงินค่าธรรมเนียมไปให้ หรืออ้างว่าเป็นค่าใช้จ่ายในการ
ดำเนินการ หรือหากเป็นลูกค้าใหม่จะได้รับแจ้งว่าต้องเสียค่าค้ำประกันวงเงินกู้ก่อนจึงจะได้รับสินเชื่อ
ตามที่วงเงินที่อนุมัติ ซึ่งหลังจากผู้ขอสินเชื่อโอนเงินไปแล้ว แอปพลิเคชันเหล่านี้บางรายจะตัดการ
ติดต่อกับผู้ขอสินเชื่อทุกช่องทางทันที หรือหากมีการอนุมัติให้สินเชื่อจริง การเรียกเก็บ
ค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายดังกล่าวก็เป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภคและขัดต่อมาตรการการ
กำกับดูแลการให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล ทั้งนี้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ยังไม่
เข้าใจหรือรู้ไม่เท่าทันกลโกง หรืออาจจะสับสนและเชื่อว่าเป็นผู้ให้บริการสินเชื่อที่มีใบอนุญาตจริงและ

จะได้รับสินเชื่อจริง ดังนั้นนอกจากการกำกับดูแลที่รัดกุมจากหน่วยงานที่รับผิดชอบแล้ว การได้รับความรู้และทักษะทางการเงิน (financial literacy) เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินใหม่ๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริโภคเป็นอย่างมาก

ในเรื่องของการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลก็มีความสำคัญต่อผู้บริโภคเช่นกัน และเคยเกิดปัญหาขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2563 โดยผู้บริโภคจำนวนหนึ่งได้ใช้บริการแอปพลิเคชัน Shopee TH ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ประกอบการธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลที่ได้รับอนุญาตจากธนาคารแห่งประเทศไทย¹²⁶ และได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย อีกทั้งยังเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ e-Commerce ให้บริการซื้อขายสินค้าออนไลน์โดยมีบริษัท ซีมันนี่ (แคปปิตอล) จำกัด ผู้บริโภคจำนวนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบได้ร้องเรียนว่าแอปพลิเคชัน Shopee TH เข้าถึงรูปภาพในอัลบั้มส่วนตัวของพวกเขาและเคลื่อนย้ายรูปบางรูปโดยไม่มีแจ้งให้ทราบ ผู้บริโภคจึงกังวลว่าข้อมูลส่วนตัวจะไม่ปลอดภัยและเกิดข้อสงสัยถึงเหตุผลในการเข้าถึงข้อมูลเช่นนั้น ในภายหลังทางบริษัทผู้ให้บริการได้ออกมาอธิบายถึงข้อผิดพลาดนั้นว่าเกิดจาก Software bug คือปัญหาที่เกิดขึ้นกับโปรแกรมโดยมีสาเหตุมาจากคำสั่งในโปรแกรมเองซึ่งภายหลังทางบริษัทได้ทำการแก้ไขเรียบร้อยแล้ว รวมถึงได้ยืนยันกับทางผู้บริโภคว่าได้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 อย่างเคร่งครัด¹²⁷

นอกจากนี้ ในรายงานเรื่องร้องเรียนในปีพ.ศ. 2564¹²⁸ พบว่าสถิติการหลอกลวงประชาชนที่แจ้งผ่านช่องทางศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน (ศคง.) เพิ่มขึ้นสูงถึงร้อยละ 163 (1,624 รายการ) เมื่อเทียบกับปี 2563 ส่วนใหญ่เป็นปัญหาถูกหลอกลวงเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สินเชื่อผ่านช่องทางออนไลน์ให้โอนเงินให้ก่อนเพื่อให้ได้สินเชื่อ คิดเป็นร้อยละ 73 ของการหลอกลวงทั้งหมด หรือโดยลักษณะอื่นๆที่มีฉ้อฉลใช้ในการหลอกลวงประชาชน เช่น หลอกเอาข้อมูลส่วนบุคคล/ขโมยข้อมูล หลอกว่าจะให้สินเชื่อออนไลน์ด้วยความเชียวชวนให้กู้เงินผ่านแอปพลิเคชันต่างๆ เช่น Line หรือผ่านทาง SMS หรือทางแพลตฟอร์ม Facebook เป็นต้น ในบางรายยังแอบอ้างเป็นธนาคารแห่งประเทศไทยหรือผู้ให้บริการทางการเงินภายใต้กำกับด้วย ทั้งนี้ยังไม่มีมาตรการที่มารองรับความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้บริโภค ว่าหากร้องเรียนแล้วจะเป็นอย่างไรต่อไปกับผู้กระทำผิดหรือมีมาตรการในการเตือนให้ผู้บริโภครู้เท่าทันและระมัดระวังมากขึ้นหรือไม่

¹²⁶ ธนาคารแห่งประเทศไทย, รายชื่อผู้ให้บริการสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล[ออนไลน์], 25 สิงหาคม 2565. แหล่งที่มา https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/Pages/DigitalPloan_ServiceProvider.aspx?fbclid=IwAR3p9mJiXurslMRXBxy2rvEdjwvIZRdmFRMbUTKDVXsuaXe0HX5oMM4IZZk

¹²⁷ BearTai, Shopee ดึงรูปและบันทึกหน้าจอบนมือถือโดยไม่แจ้งผู้ใช้งาน[ออนไลน์], 1 กันยายน 2563. แหล่งที่มา <https://www.beartai.com/news/it-thai-news/474288>

¹²⁸ ธนาคารแห่งประเทศไทย, รายงานเรื่องร้องเรียนปี 2564[ออนไลน์], 15 มิถุนายน 2565. แหล่งที่มา https://www.1213.or.th/th/Market%20conduct/stats/ComplaintReport_64.pdf

บทที่ 4

แนวทางเพิ่มมาตรการควบคุมความเสี่ยง

การศึกษาถึงแนวทางการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลที่เหมาะสม และรัดกุมรอบคอบเป็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อให้ทราบถึงประเด็นที่ควรพิจารณาแก้ไข จากบทที่ที่แล้วพบประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับการบริหารความเสี่ยงที่ไม่เพียงพอของประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563 เนื่องจากการประกอบธุรกิจให้สินเชื่อ นั่น สำคัญที่สุดคือ การควบคุมความเสี่ยงให้ลดลงในอัตราที่น้อยที่สุดที่ผู้ให้กู้ยอมรับได้ ไม่ว่าจะเป็นธนาคารพาณิชย์ สถาบันการเงิน หรือผู้ประกอบการที่มีใช้สถาบันการเงิน เพราะหากเกิดความเสียหายขึ้น นอกจากจะกระทบตัวลูกหนี้และเจ้าหนี้แล้ว ยังสามารถกระทบต่อความมั่นคงของระบบการเงินทั้งระบบ จึงต้องนำหลักการวิเคราะห์สินเชื่อมาใช้ในการลดความเสี่ยงในการประกอบธุรกิจให้สินเชื่อ อาทิเช่น หลักวิเคราะห์ 5P's Credit และ 5C's Credit รวมถึงแนวปฏิบัติในการให้สินเชื่อส่วนบุคคลหรือสินเชื่อรายย่อยอย่างมีความรับผิดชอบ (Responsible lending) ตามหลักความมั่นคงของสถาบันการเงินและนโยบายการธนาคารเพื่อความยั่งยืน (ESG) ของธนาคารแห่งประเทศไทย หลักปฏิบัติในการให้สินเชื่อเหล่านี้นอกจากจะช่วยในการควบคุมความเสี่ยงให้ระบบการเงินมีความมั่นคงแล้ว ยังสนับสนุนผู้บริโภคไม่ให้ก่อหนี้เกินตัว และเป็นข้อแตกต่างสำหรับผู้บริโภคในการแยกแยะผู้ให้กู้ในระบบกับนอกระบบออกจากกันได้ ดังนั้นในบทนี้จึงเป็นการวิเคราะห์แนวทางในการเพิ่มมาตรการเพื่อควบคุมความเสี่ยงในหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลและการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน

4.1 การใช้ข้อมูลทางเลือก (alternative data)

เมื่อพิจารณาการประเมินความเสี่ยงในการให้สินเชื่อดิจิทัลในประเทศเคนยา ตามประกาศว่าด้วยระเบียบธนาคารกลางแห่งเคนยา เรื่องระเบียบข้อบังคับผู้ให้บริการสินเชื่อดิจิทัล พบว่าในส่วนหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้สินเชื่อดิจิทัลได้มีการกำหนดหรือจำกัดอยู่เพียงว่าต้องใช้ข้อมูลทางเลือกเท่านั้น หรือประเทศอินเดียในประกาศแนวปฏิบัติการให้สินเชื่อดิจิทัลก็มิได้มีการกำหนดให้ต้องใช้เฉพาะข้อมูลทางเลือกเช่นกัน เพียงแต่กำหนดให้การเพิ่มวงเงินสินเชื่อให้แก่ผู้กู้ จะต้องใช้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพและรายได้ประกอบการพิจารณาขยายวงเงิน และจากงานวิจัยของประเทศปากีสถานและสหรัฐอเมริกา ชี้ให้เห็นถึงข้อดีและข้อเสียของทั้งการใช้เทคโนโลยีในการประเมินเครดิตและกระวิเคราะห์เครดิตด้วยเจ้าหน้าที่สินเชื่อ นอกจากนี้เหตุการณ์ตายของผู้เสียชีวิตทั้งสองคนทั้งในประเทศเคนยาและประเทศอินเดียต่างก็เป็นผู้บริโภคที่เต็มใจที่จะชำระหนี้แต่ไม่มีความสามารถ

ที่จะชำระหนี้ได้ตามกำหนด แสดงให้เห็นว่าการขาดความสามารถในการชำระหนี้มีผลกระทบต่อ การชำระหนี้คืนของผู้กู้และมีความเสี่ยงที่สินเชื่อนั้นจะกลายเป็นหนี้สูญ

ในยุคดิจิทัลที่ระบบเศรษฐกิจขับเคลื่อนด้วยข้อมูลจำนวนมาก (information-driven economy) ประเด็นที่ผู้ประกอบการต้องคำนึงถึงในการใช้ข้อมูลทางเลือก คือการตรวจสอบความ มีตัวตนและเข้าใจพฤติกรรมที่แท้จริงของผู้ขอสินเชื่อ เนื่องจากข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลเครดิต ของผู้ขอสินเชื่อรายย่อย โดยเฉพาะผู้ประกอบการที่มีใช้สถาบันการเงินที่อาจไม่มีหรือยังไม่สามารถ เข้าถึงข้อมูลการทำธุรกรรมของผู้ขอสินเชื่อได้ ซึ่งหากไม่มีข้อมูลคุณภาพในจำนวนมากพอ อาจเป็น สาเหตุให้ผู้ประกอบการไม่สามารถตรวจสอบตัวตนหรือเข้าใจพฤติกรรมของผู้ขอสินเชื่อรวมถึงไม่ สามารถวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ประเด็นเรื่องการได้มาซึ่ง ข้อมูลที่ถูกต้องและจำนวนที่เพียงพอแล้ว ผู้ประกอบการยังต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพของ เทคโนโลยีดิจิทัลและบุคลากรที่เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์ฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Data Analytics)

ดังนั้น ตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563 ที่กำหนดให้ผู้ประกอบการ “ต้องใช้” ข้อมูลทางเลือกในการประเมินความสามารถ “หรือ” ความเต็มใจในการชำระหนี้ (ability or willingness to repay) เพื่อประเมินความเสี่ยงที่เหมาะสม (customized risk profile) ของผู้ ขอสินเชื่อ นั้น อาจพิจารณาได้ว่ายังไม่เป็นการควบคุมความเสี่ยงที่เพียงพอ การส่งเสริมการใช้ เทคโนโลยีดิจิทัลให้มีการพัฒนาเพื่อประยุกต์ใช้กับบริการทางการเงินอย่างสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลได้ อย่างยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องสามารถควบคุมความเสี่ยงได้นั้น ควรพิจารณาให้มีการแก้ไข เนื้อหาในส่วนนี้ของประกาศ เป็นการกำหนดให้ ผู้ประกอบการใช้ข้อมูลทางเลือก “ประกอบ” หลักการวิเคราะห์สินเชื่อ 5C’s Credit หรือหลักการวิเคราะห์สินเชื่อรูปแบบอื่น ในการประเมิน ความสามารถ “และ” ความเต็มใจในการชำระหนี้ (ability or willingness to repay) เพื่อประเมิน ความเสี่ยงที่เหมาะสม (customized risk profile) ของผู้ขอสินเชื่อ โดยอาจเลือกใช้เฉพาะหลักข้อที่ สำคัญเช่นความสามารถ(Capacity) และอุปนิสัย(Character)

4.2 การผ่อนผันหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล

เมื่อพิจารณาถึงเหตุและผลในการผ่อนผันหลักเกณฑ์การพิจารณาให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล ตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ 977/2563 หากจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้บริโภครวมกลุ่มที่ไม่ สามารถเข้าถึงสินเชื่อส่วนบุคคลได้ให้สามารถเข้าถึงบริการทางการเงิน จากผลประกอบการของผู้ ประกอบธุรกิจที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคล เช่น ธนาคารกสิกรไทย (LINE BK)

และบริษัท ซีมันนี่ (แคปปิตอล) จำกัด (SEasyCash) ต่างรายงานผลประกอบการที่น่าพึงพอใจ¹²⁹ แปลว่าการผ่อนผันหลักเกณฑ์ตามประกาศฉบับนี้บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ต้องการส่งเสริมให้ผู้บริโภคเข้าถึงบริการทางการเงินได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในเรื่องของประเด็นความเสี่ยงของการผ่อนผันที่ควรพิจารณา ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของหนี้ในระบบ (ตามตารางที่ 3 แสดงจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้) และการให้สินเชื่ออย่างไม่รับผิดชอบ (irresponsible lending) ที่มีลักษณะคล้ายกับการให้กู้เงินนอกระบบ เป็นสาเหตุให้ผู้บริโภคถูกหลอก หรือเป็นการส่งเสริมให้ผู้บริโภคบางรายสร้างหนี้สินเกินตัว

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนครัวเรือนในประเทศไทยที่เป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบ

วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมและประเภทของหนี้	จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. 2562	จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. 2564
หนี้ในระบบ		
ใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่น ๆ ในครัวเรือน	6,523,375	7,685,761
หนี้นอกระบบ		
ใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่น ๆ ในครัวเรือน	649,115	741,613
ประเภทหนี้สิน		
มีหนี้ในระบบอย่างเดียว	9,069,668	10,671,051
มีหนี้นอกระบบอย่างเดียว	466,511	565,163
มีหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ	344,164	413,056

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2562, 2564 ทัวราชอาณาจักรสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

จากตารางที่ 3 จะเห็นได้ว่าจำนวนครัวเรือนเป็นหนี้เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ถึงปี 2564 ซึ่งเป็นการพิสูจน์ว่า การช่วยเหลือให้ประชาชนได้เข้าถึงบริการทางการเงินได้มากขึ้นด้วยการผ่อนผันหลักเกณฑ์การพิจารณาให้สินเชื่อ นั้น ประสบความสำเร็จเป็นบางส่วน เนื่องจากจำนวนครัวเรือนที่

¹²⁹ Sea Limited, Annual Report 2022 [ออนไลน์], 22 เมษายน 2565. แหล่งที่มา

<https://cdn.sea.com/webmain/static/resource/seagroup/pressrelease/2021AR/9OnCqBAnsNMu6SWHHzoP/2022-04-22%20-%20Form%2020-F.pdf>

สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินได้นั้น มีการเพิ่มขึ้นทั้งหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบ ซึ่งไม่บรรลุนิติประสงค์ของการผ่อนปรนที่ต้องการให้จำนวนประชากรที่ไปพึ่งพาดังนอกระบบนั้นลดลง

อย่างไรก็ตาม เรื่องของการเพิ่มขึ้นของจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้นอกระบบนั้น ไม่สามารถสืบหาในรายละเอียดได้ว่าเป็นสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลนอกระบบจำนวนเท่าไร เพียงแต่นำมาพิจารณาในเชิงเหตุและปัจจัยในความเหมาะสมและความคุ้มค่าของการผ่อนปรนหลักเกณฑ์การพิจารณาให้สินเชื่อ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่ามันไม่คุ้มค่าในระยะยาวกับการที่ประชาชนกลุ่มที่ไม่มีความรู้และทักษะทางการเงินที่มากพอต้องมาแบกรับความเสี่ยง คือเสี่ยงต่อการถูกเอาเปรียบจากผู้ให้กู้ออนไลน์นอกระบบ และเสี่ยงต่อการก่อหนี้สินเกินตัว

นอกจากนี้หลักเกณฑ์การผ่อนผันดังกล่าวยังไม่สอดคล้องกับนโยบายการธนาคารที่ยั่งยืน (ESG) ซึ่งเป็นการให้สินเชื่อรายย่อยอย่างเหมาะสม (Responsible Lending Directive) เพื่อดูแลปัญหาหนี้เกินตัวของภาคครัวเรือนของธนาคารแห่งประเทศไทย อาทิเช่น *หลักเกณฑ์ข้อที่ผ่อนผันให้ผู้ประกอบธุรกิจไม่ต้องตรวจสอบภาระหนี้สินของผู้บริโภค และข้อที่ผ่อนผันให้ผู้ประกอบธุรกิจไม่จำเป็นต้องพิจารณาฐานะทางการเงินจากรายได้หรือกระแสเงินสดหมุนเวียนในบัญชีเงินฝากของผู้บริโภคสำหรับการพิจารณาให้สินเชื่อ* การผ่อนผันทั้งสองข้อนี้ ส่งผลทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจไม่สามารถทราบอัตราส่วนระหว่างหนี้สินต่อรายได้ต่อเดือนของผู้บริโภคได้ จึงเป็นการยากที่จะประเมินความสามารถในการชำระหนี้สินของผู้บริโภคได้ หากอนุมัติให้สินเชื่อแก่ผู้ขอสินเชื่อในลักษณะนี้จะเป็นการอนุมัติให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภคอย่างไม่รับผิดชอบ (Irresponsible lending) และเสี่ยงต่อการทำให้ผู้บริโภคก่อหนี้เกินตัว

อย่างไรจึงจะเป็นแนวปฏิบัติที่ดีในการให้สินเชื่อ (Good lending practices) หรือการให้สินเชื่ออย่างรับผิดชอบ (Responsible lending) แนวปฏิบัติในการให้กู้ยืมเงินที่ดีนั้น ผู้ให้กู้ต้องตรวจสอบอย่างรอบคอบว่าผู้กู้มีศักยภาพจะสามารถชำระคืนเงินกู้ได้ คือมีความเสี่ยงน้อยในการที่จะผิดนัดชำระหนี้ และหากมีความเสี่ยงที่อาจจะผิดนัดชำระหนี้ ผู้ให้กู้ต้องมีการเรียกหลักประกัน เช่น บ้าน รถยนต์ รถจักรยานยนต์ หรือทรัพย์สินอื่นๆ เพื่อว่าผู้ให้กู้จะนำมาชดเชยความเสียหายจากการผิดนัดชำระหนี้ของผู้กู้ แต่ในสินเชื่อเพื่อการอุปโภคบริโภคหรือสินเชื่อบัตรเครดิตนั้น มักเป็นสินเชื่อที่ไม่มีการเรียกหลักประกัน จึงควรต้องมีการประเมินความสามารถของผู้ขอสินเชื่ออย่างเข้มข้น ในส่วนของการประเมินความเสี่ยงด้านเครดิตของผู้กู้ ผู้ให้กู้ต้องวิเคราะห์หลายอย่างด้วยกัน โดยการใช้หลักการวิเคราะห์สินเชื่อ ไม่ว่าจะเป็นหลัก 5P's Credit, หลัก 5C's Credit, หลัก Previous Experience หรือการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลประมวลผลข้อมูลทางเลือก (alternative data) ประกอบการตัดสินใจอนุมัติสินเชื่อ เป็นต้น

ในบางประเทศได้มีมาตรการเพื่อลดการให้สินเชื่อที่ขาดความรับผิดชอบ (Irresponsible lending) และลดความเสี่ยงที่ประชาชนจะก่อหนี้เกินตัว¹³⁰ เช่น ประเทศสิงคโปร์ กำหนดให้ผู้ให้กู้ ต้องประเมินเครดิตและศักยภาพของผู้ขอสินเชื่อก่อนอนุมัติให้กู้ยืม โดยต้องตรวจสอบหนี้คงค้างของผู้ขอสินเชื่อ ต้องตรวจสอบข้อมูลจากเครดิตบูโร (The Credit Bureau Singapore, CBS) และรายได้ของผู้ขอสินเชื่อก่อนที่จะเพิ่มวงเงินสินเชื่อใดๆ หรือในประเทศออสเตรเลีย มีกฎหมายกำหนดให้ผู้ให้กู้ต้องตรวจสอบเครดิตของผู้ขอสินเชื่ออย่างเหมาะสม ว่ามีความสามารถในการชำระเงินกู้ได้ โดยผู้ให้กู้ต้องตรวจสอบรายได้ภาระหนี้ทั้งหมดของผู้ขอสินเชื่อ เพราะกฎหมายต้องการให้มีการให้กู้ยืมเงินอย่างรับผิดชอบ

ดังนั้น ความเสี่ยงจากการผ่อนปรนหลักเกณฑ์ในการให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลนั้นยังมีมาก เมื่อเทียบกับประโยชน์ที่ได้คือการที่ประชาชนเข้าถึงสินเชื่อได้สะดวกและง่ายขึ้น ซึ่งหากจะควบคุมความเสี่ยงให้ลดน้อยลงโดยที่ยังคงประโยชน์ไว้ได้ การแก้ไขให้ข้อที่มีการผ่อนปรนนั้น มีการผ่อนปรนที่น้อยลงคือ อาจกำหนดข้อที่จำเป็นจะต้องใช้ในการประเมินความเสี่ยงทางด้านความสามารถและความเต็มใจในการชำระหนี้ของผู้ขอสินเชื่อ โดยนำหลักวิเคราะห์ 5C's Credit มาประยุกต์ใช้ เช่นเดียวกับการนำไปใช้ประกอบกับข้อมูลทางเลือก (alternative data) เช่น พิจารณายกเลิกการผ่อนผันหลักเกณฑ์ข้อที่ว่า ผู้ประกอบธุรกิจไม่ต้องตรวจสอบภาระหนี้สินของผู้บริโภคและข้อที่ไม่จำเป็นต้องพิจารณาฐานะทางการเงินจากรายได้หรือกระแสเงินสดหมุนเวียนในบัญชีเงินฝากของผู้บริโภคสำหรับการพิจารณาให้สินเชื่อ เป็นต้น

4.3 มาตรการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน

เรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินนั้นมีความสำคัญและถูกวางอยู่ในนโยบายขององค์การสหประชาชาติ (United Nation) และหลักการกำกับดูแลและการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงินขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) และกลุ่มประเทศ G20 ส่วนในประเทศไทยหากผู้บริโภคต้องการร้องเรียนเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงิน ทางธนาคารแห่งประเทศไทยจัดให้มีศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน (ศคง.) ขึ้น ทั้งนี้หากพิจารณาแนวทางการกำกับดูแลสินเชื่อดิจิทัลของทั้งประเทศเคนยาและประเทศอินเดียกับประเทศไทยแล้ว ทั้งสองประเทศมีจุดที่แตกต่างจากของประเทศไทยคือ ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับสินเชื่อดิจิทัลของทั้งสองประเทศมีความรุนแรงกว่าของไทยมาก คือมีผู้บริโภคเสียชีวิตจากการใช้บริการสินเชื่อดิจิทัล

¹³⁰ UNCTAD, Consumer Credit and Banking[ออนไลน์], 21 ธันวาคม 2558. แหล่งที่มา

<https://asean.org/wp-content/uploads/2021/01/Consumer-Credit-Banking-Module.pdf>

เกิดขึ้น ดังนั้นมาตรการกำกับดูแลจึงมุ่งเน้นไปที่การคุ้มครองผู้บริโภค การเข้าถึงและการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลเป็นหลัก

ในประเทศไทย กระบวนการร้องเรียนที่บริโภคเมื่อได้รับความเสียหายจากผู้ให้บริการทางการเงิน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ให้บริการนอกระบบที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจอย่างถูกต้องจากธนาคารแห่งประเทศไทย ผู้บริโภคสามารถติดต่อศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน (ศคง.) และทำการแจ้งความกับทางเจ้าหน้าที่ตำรวจ หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายที่เกี่ยวข้องที่ทำงานร่วมกัน จะทำการสืบสวนและในบางกรณีทางเจ้าหน้าที่ต้องขอความร่วมมือกับทางธนาคารเพื่ออายุติบัญชีของผู้ต้องสงสัยพร้อมทั้งส่งหลักฐานเส้นทางการเงินให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทั้งนี้ในระหว่างการดำเนินการดังกล่าวผู้เสียหายไม่สามารถทำอะไรได้ จึงมีข้อเรียกร้องขอให้เร่งรัดกระบวนการตรวจสอบให้เร็วขึ้น แต่ในการแกะรอยติดตามผู้กระทำความผิดนั้นต้องใช้เวลา เนื่องจากผู้กระทำความผิดมักจะไม่ใช้บัญชีธนาคารของตนเอง

ในเรื่องของการจัดการกับแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มที่หลอกลวง ทางพนักงานเจ้าหน้าที่จะยื่นคำร้องต่อศาลและประสานงานกับทางกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (Ministry of Digital Economy and Society, MDES) เพื่อตรวจสอบและทำการสั่งปิดตามหลักฐานที่ปรากฏชัดเจน แต่ถึงแม้วันนี้แพลตฟอร์มหนึ่งจะถูกปิดไป วันข้างหน้าก็สามารถเปิดขึ้นมาใหม่ในชื่อใหม่ได้ ดังนั้นทางเจ้าหน้าที่ตำรวจ (Cyber Crime Investigation Bureau) จึงให้คำแนะนำในการป้องกันคือ “มีสติ ไม่เชื่อและไม่โอน”¹³¹ และผู้บริโภคสามารถตรวจสอบกลโกงของมิจฉาชีพที่ใช้ในการหลอกลวงบนโลกออนไลน์ได้ทางเว็บไซต์ของ คณะทำงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันภัยอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (RTP Cyber Vaccinated) โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติ¹³² ที่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบกลโกงต่างๆถึง 18 แบบ ซึ่งรวมถึงการหลอกให้กู้เงินออนไลน์ด้วย

อย่างไรก็ตาม นอกจากให้ผู้บริโภคมีความระมัดระวังและป้องกันตนเองแล้ว หน่วยงานกำกับดูแลควรกำหนดหรือขอความร่วมมือให้ผู้ประกอบธุรกิจเป็นอีกส่วนหนึ่งในการให้ความรู้และลดความเสี่ยงให้แก่ผู้บริโภค คือหากมีมาตรการผ่อนปรนหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อเพื่อสนับสนุนให้มีการซื้อสินค้าให้ประชาชนเข้าถึงบริการทางการเงินในระบบได้ ก็ควรสนับสนุนให้มีการซื้อสินค้าให้ประชาชนตรวจสอบว่าผู้ให้บริการนั้นได้รับอนุญาตอย่างถูกต้องกฎหมายหรือไม่ โดยอาจเพิ่มให้มีขั้นตอนที่เป็นคำเตือนและช่องทางที่นำผู้ขอสินเชื่อไปทำการตรวจสอบผู้ให้บริการก่อนว่าเชื่อถือได้ แล้วจึงทำการสมัครขอสินเชื่อเป็นขั้นตอนถัดไป ซึ่งการเพิ่มขั้นตอนเข้ามานี้คล้ายกับการที่ผู้ขอสินเชื่อจะต้อง

¹³¹ Thai PBS, เตือนภัย หลอกกู้เงินออนไลน์[ออนไลน์], 31 สิงหาคม 2565. แหล่งที่มา <https://www.youtube.com/watch?v=BPAawVDuvWY>

¹³² สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, RTP Cyber Vaccinated[ออนไลน์], 2565. แหล่งที่มา <https://24hicarecenter.com/cybervaccinated>

กดยืนยัน “ข้อกำหนดและเงื่อนไข (Terms and Conditions) หรือ นโยบายความเป็นส่วนตัว (Privacy Policy)” ก่อนสมัครเข้าใช้บริการสินเชื่อ ดังนั้น นอกจากการให้สินเชื่ออย่างรับผิดชอบแล้ว การเพิ่มมาตรการลดความเสี่ยงเพื่อให้ความคุ้มครองผู้บริโภคได้มากขึ้นด้วยการให้ความรู้และทักษะทางการเงิน โดยเฉพาะกลุ่มผู้บริโภคที่เปราะบางเช่น ผู้สูงอายุและคนพิการ ให้สามารถรู้เท่าทันกลโกงและแยกแยะสินเชื่อดิจิทัลในระบบออกจากสินเชื่อดิจิทัลนอกระบบได้จึงเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนเช่นกัน

และในรายงานการเติบโตของบริการทางการเงินดิจิทัลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดย BEN&COMPANY GOOGLE และ TEMASEK¹³³ พบว่า การปล่อยสินเชื่อดิจิทัลจะเป็นส่วนที่สร้างรายได้ที่ใหญ่ที่สุดด้วยนวัตกรรมการให้สินเชื่อเพื่ออุปโภคบริโภคและเงินทุนหมุนเวียน SMEs เนื่องจากปัจจัยที่เอื้ออำนวยหลายด้านไม่ว่าจะเป็น การเข้าถึงที่สะดวก การมีเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า และการได้รับการสนับสนุนจากกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ทำให้ประมาณรายได้จากการปล่อยสินเชื่อดิจิทัลในปีพ.ศ. 2568 ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกินกว่า 18,000 ล้านเหรียญสหรัฐ และนอกจากผู้ประกอบการที่เป็นสถาบันการเงินแล้ว บริษัทที่ไม่ได้ให้บริการทางการเงินแต่มีฐานข้อมูลของลูกค้าขนาดใหญ่ เช่น ผู้ให้บริการโทรคมนาคม ผู้ค้าปลีกออนไลน์ e-Commerce บริษัทท่องเที่ยวออนไลน์ ต่างก็สนใจที่จะเข้ามาประกอบธุรกิจให้บริการสินเชื่อแก่ลูกค้าของตน

แสดงให้เห็นว่าสำหรับภาคธุรกิจแล้ว ไม่ว่าจะเศรษฐกิจจะอยู่ในสถานะเช่นไรจะมีการวางแผนและพัฒนาการดำเนินธุรกิจให้บรรลุเป้าหมายนั้นคือผลกำไรให้ได้มากที่สุดตลอดเวลา อีกทั้งยังสามารถใช้กฎระเบียบที่ถือเป็นหนึ่งในต้นทุนในการประกอบธุรกิจให้เป็นตัวช่วยสนับสนุนอีกทางหนึ่งได้ เพราะฉะนั้นการพัฒนาปรับปรุงมาตรการการกำกับดูแลที่ให้ผลทั้งด้านการสนับสนุนและการบริหารความเสี่ยงให้ควบคู่ไปกับการพัฒนาของกิจกรรมทางธุรกิจจึงจำเป็นอย่างยิ่ง

¹³³ TEMASEK, Fulfilling its promise- The future of Southeast Asia’s digital financial services[ออนไลน์], 2565. แหล่งที่มา <https://www.temasek.com.sg/content/dam/temasek-corporate/news-and-views/resources/reports/future-of-southeast-asia-digital-financial-services.pdf>

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาถึงประเด็นปัญหาในการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล (Digital Personal Loan) พบว่ามีประเด็นที่ต้องพิจารณาอยู่ 3 ประเด็น ได้แก่ ปัญหาการกำหนดให้ใช้เฉพาะข้อมูลทางเลือก (alternative data) ปัญหาการผ่อนผันหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล และปัญหามาตรการควบคุมความเสี่ยงเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่ไม่เพียงพอ ซึ่งประเด็นปัญหาดังกล่าวทำให้การกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลในประเทศไทยมีการผ่อนปรนที่มากเกินไปทำให้เกิดความเสี่ยงต่อผู้บริโภคในการใช้บริการสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล

ดังนั้น จึงควรมีการแก้ไขหลักเกณฑ์การกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล ให้ใช้ข้อมูลทางเลือก (alternative data) นำมาวิเคราะห์ประกอบกับข้อมูลพื้นฐานของผู้บริโภค เช่น รายได้ อาชีพ หรือภาระหนี้สิน อย่างใดอย่างหนึ่งหรือสองอย่าง เพื่อที่จะสามารถประเมินได้ทั้งความสามารถและความเต็มใจในการชำระหนี้ของผู้ขอสินเชื่อ ในเรื่องของการผ่อนปรนหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลนั้น ควรพิจารณายกเลิกการผ่อนผันหลักเกณฑ์ดังนี้

(1) ผู้ประกอบธุรกิจไม่จำเป็นต้องพิจารณาฐานะทางการเงินจากรายได้หรือกระแสเงินสดหมุนเวียนในบัญชีเงินฝากของผู้บริโภคสำหรับการพิจารณาให้สินเชื่อ เนื่องจากการผ่อนผันในข้อนี้เป็นการยกเว้นการวิเคราะห์ตามหลัก 5C's Credit เรื่องอุปนิสัยหรือความเต็มใจในการชำระหนี้ของผู้ขอสินเชื่อ (Character) ที่มีความจำเป็นต้องได้รับการประเมินและวิเคราะห์ถึงความเสี่ยงทางเครดิต และเพื่อให้สอดคล้องประกอบกับการใช้ข้อมูลทางเลือก และ

(2) ผู้ประกอบธุรกิจไม่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลกลาง หรือจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเพื่อใช้ข้อมูลร่วมกันในการสอบยันข้อมูลของผู้บริโภค เช่น วงเงินสินเชื่อที่ได้รับทั้งสิ้น และภาระหนี้สิน ทั้งนี้ ผู้ประกอบธุรกิจยังคงต้องให้ความสำคัญกับความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่นำมาใช้ ในข้อที่ (2) เป็นการไม่นำประวัติข้อมูลการชำระหนี้ของผู้ขอสินเชื่อรวมถึงภาระหนี้สินที่มีอยู่มาพิจารณาให้สินเชื่อ ตามหลักการ 5C's Credit แล้ว ข้อนี้อยู่ในการวิเคราะห์เรื่องความสามารถในการชำระหนี้ (Capacity) ของผู้ขอสินเชื่อและเป็นเรื่องที่สำคัญมากในการพิจารณาความเสี่ยงว่าผู้ขอสินเชื่อมีความน่าจะเป็นในการที่จะผิดนัดชำระหนี้มากน้อยเพียงใด ทั้งข้อ (1) และ (2) มีความสัมพันธ์กัน โดยเป็นการวิเคราะห์ถึงความสามารถ(2) “และ” ความเต็มใจ(1) ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ประกอบกับข้อมูลทางเลือกแล้วเห็นควรใช้หลักเกณฑ์ทั้งสองข้อควบคู่กัน คือผู้ขอสินเชื่อมีความเต็มใจและมีความสามารถในการ

ชำระหนี้ นอกจากนี้การยกเลิกการผ่อนผันหลักเกณฑ์ทั้งข้อ(1) และ (2) ยังช่วยให้ผู้ให้กู้สามารถคำนวณอัตราส่วนหนี้สินต่อรายได้ต่อเดือนได้ว่าผู้ขอสินเชื่อจะมีเงินเหลือเพียงพอในการดำรงชีวิตตามปกติหรือไม่และไม่ให้ผู้ขอสินเชื่อเกินตัว

ข้อเสนอแนะข้างต้นสอดคล้องกับหลักวิเคราะห์ 5C's Credit และหลักการให้สินเชื่ออย่างรับผิดชอบ (Responsible lending) และเพื่อเป็นการควบคุมความเสี่ยงให้ลดลงรวมถึงเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ควรเพิ่มมาตรการให้ผู้ประกอบธุรกิจให้สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลเพิ่มขึ้นตอนในการตรวจสอบผู้ประกอบการสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัลที่ได้รับการอนุญาตตามกฎหมายลงในแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มก่อนการสมัครขอสินเชื่อของผู้บริโภค เพื่อช่วยให้ผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นและมั่นใจในการใช้บริการทางการเงินดิจิทัลมากขึ้น

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

ชนินทร์ พิทยาวิธ. การบริหารสินเชื่อสถาบันการเงินครบวงจร, กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษร
โสภา จำกัด, 2547.
ดำรงศักดิ์ ณ ระนอง. กฎหมายเกี่ยวกับการเงินธุรกิจ, รายวิชา 3400773, 2565.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ภาษาไทย

คลินิกแก้หนี้. ความรู้ทางการเงิน[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.debtclinicbysam.com/หนี้ดี-คืออะไร-หนี้พ/> [8 ธันวาคม 2565]
คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. วิกฤตต้มยำกุ้ง
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.it.kmitl.ac.th/~it61070034/project/Tomyumkung.html> [12 ธันวาคม 2565]
ธนาคารแห่งประเทศไทย. Basel III หลักเกณฑ์การกำกับดูแลสถาบันการเงินภายหลังวิกฤตการเงินโลก [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/Highlights/Basel3Article/Basel_III_Paper_15_Jun_2011.pdf [15 มิถุนายน 2565]
ธนาคารแห่งประเทศไทย. Financial Soundness Indicators [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.bot.or.th/Thai/Statistics/Articles/Doc_Lib_statisticsHorizon/FSIs.pdf [10 ตุลาคม 2558]
ธนาคารแห่งประเทศไทย. รายงานผลการสำรวจภาวะและแนวโน้มสินเชื่อ ไตรมาสที่ 1 ปี 2563
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconomicConditions/CreditCondition/LoanSurvey_TH_Q1_2020_cbkhkkip.pdf [30 เมษายน 2565.]
ธนาคารแห่งประเทศไทย. รายงานผลการสำรวจภาวะและแนวโน้มสินเชื่อ ไตรมาสที่ 1 ปี 2564
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconomicConditions/CreditCondition/LoanSurveyTH_Q1_2021_perw6c9q.pdf [30 เมษายน 2565]
ธนาคารแห่งประเทศไทย. Digital Transformation ในระบบการเงินไทย [ออนไลน์]. แหล่งที่มา
<https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256404Executive'sTalk.aspx>
[12 ธันวาคม 2565]

ธนาคารแห่งประเทศไทย. แผนยุทธศาสตร์ธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2563-2565 [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: https://www.bot.or.th/Thai/AboutBOT/RolesAndHistory/DocLib_StrategicPlan/BOT-StrategicPlan2020to2022.pdf [1 ธันวาคม 2565]

ธนาคารแห่งประเทศไทย. บทบาท ธุรกิจ และความเสี่ยงของธนาคารพาณิชย์ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/Highlights/Basel3_VDO/printA1.pdf [6 ธันวาคม 2565]

ธนาคารแห่งประเทศไทย. Credit Scoring Model [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/ArticleAndResearch/FAQ/FAQ_132.pdf [20 สิงหาคม 2561]

ธนาคารแห่งประเทศไทย. ทิศทางการผลักดันการธนาคารที่ยั่งยืน[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256204Cover.aspx> [13 สิงหาคม 2565]

ธนาคารแห่งประเทศไทย. ธนาคารแห่งประเทศไทยกับการแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือน[ออนไลน์].

แหล่งที่มา: https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/Report/Pages/AnnualReport2018_box04.aspx [15 สิงหาคม 2565]

ธนาคารแห่งประเทศไทย. Responsible Lending Guidelines[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256204Knowledge02.aspx> [13 สิงหาคม

2565]

ธนาคารกรุงศรีอยุธยา. ความแตกต่างระหว่างหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบ[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://www.krungsri.com/th/krungsri-the-coach/loan/borrowing/difference-between-debt-informal-debt> [12 ธันวาคม 2565]

ธนาคารแห่งประเทศไทย. สินเชื่อแบบมีหลักประกันและสินเชื่อแบบไม่มีหลักประกัน[ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/bankofthailandofficial/photos/สินเชื่อแบบไม่มีหลักประกัน-และ-สินเชื่อแบบมีหลักประกัน-แตกต่างกันอย่างไร1-สินเชื่อ/867791546903607/> [13 กันยายน 2565]

ธนาคารแห่งประเทศไทย. ภาพรวม Fintech กับระบบการเงินของไทย[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256203CoverStory.aspx> [13 ธันวาคม 2565]

ธนาคารแห่งประเทศไทย. รายชื่อผู้ให้บริการสินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/Pages/DigitalPloan_ServicePro

vider.aspx?fbclid=IwAR3p9mJiXurslMRXBxy2rvEdjwvlZRdmFRMbUTKDVXsuaXe
0HX5oMM4IZZk [25 สิงหาคม 2565]

ธนาคารแห่งประเทศไทย. รายงานเรื่องร้องเรียนปี 2564[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.1213.or.th/th/Market%20conduct/stats/ComplaintReport_64.pdf [15 มิถุนายน 2565]

ศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน. สินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.1213.or.th/th/serviceunderbot/loans/loans/Pages/personalloan.aspx> [12 ธันวาคม 2565]

ศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน. การบริหารหนี้สิน[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.1213.or.th/th/moneymgt/debtmgmt/Pages/debtmgmt.aspx> [12 ธันวาคม 2565]

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล การเรียนรู้และปรับตัว [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://portal.settrade.com/brokerpage/IPO/Research/upload/2000000445885/3343_p.pdf [13 กันยายน 2565]

สมาคมธนาคารไทย. Sustainable Banking Guidelines: Responsible Lending[ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.tba.or.th/wp-content/uploads/2019/08/Guidelines-ResponsibleLending.pdf> [13 สิงหาคม 2565]

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. RTP Cyber Vaccinated[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://24hicarecenter.com/cybevaccinated> [12 ธันวาคม 2565]

โสมรศม์ จันทร์รัตน์. เศรษฐกิจศาสตร์ในโลก Big Data [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.moj.go.th/view/31895> [24 สิงหาคม 2565]

BearTai. Shopee ดึงรูปและบันทึกหน้าจอบนมือถือโดยไม่แจ้งผู้ใช้งาน[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.beartai.com/news/it-thai-news/474288> [1 กันยายน 2565]

Moneybuffalo. คนโบราณทวงหนี้กันอย่างไร[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.moneybuffalo.in.th/history/ทวงหนี้-เมโสโปเตเมีย> [22 สิงหาคม 2565]

Thai PBS. เตือนภัย หลอกกู้เงินออนไลน์[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=BPAawVDuvWY> [31 สิงหาคม 2565]

กฎหมาย

ประกาศฉบับที่ ธพท.ฝกส.(01)ว.977/2563 เรื่องหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจ
สินเชื่อส่วนบุคคลดิจิทัล
ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ สนส.ที่ 12/2563 เรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และ
เงื่อนไขในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ
พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551

วิทยานิพนธ์

กลางใจ แสงวิจิตร, พเนิน อินทระระ และ ภูมิ ชี้เจริญ. Fintech กับบทบาทในการจัดการหนี้ครัวเรือน
นอกระบบ เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน. โครงการวิจัยได้รับทุนอุดหนุน มหาวิทยาลัย
ลัยสงขลานครินทร์. 2562.

หนังสือภาษาต่างประเทศ

World Bank Group. World Development Report 2022, The World Bank, Washington,
DC, 2565.

World Bank Group. Finance, Competitiveness & Innovation Global Practice, The World
Bank, Washington, DC, 2564.

World Bank Group. Fintech Note No.3, The World Bank, Washington, DC, 2562

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างประเทศ

A., P., Tarun and Ansgar. The effects of machine learning on credit markets [Online].

Available from: [https://www.researchgate.net/publication/321380410_](https://www.researchgate.net/publication/321380410_Predictably_Unequal_The_Effects_of_Machine_Learning_on_Credit_Markets)

[Predictably_Unequal_The_Effects_of_Machine_Learning_on_Credit_Markets](https://www.researchgate.net/publication/321380410_Predictably_Unequal_The_Effects_of_Machine_Learning_on_Credit_Markets)

[11 December 2022]

Annabelle A. A brief history of loans: Business lending through the ages [Online].

Available from: [https://www.become.co/blog/a-brief-history-of-loans-](https://www.become.co/blog/a-brief-history-of-loans-business-lending-through-the-ages/)

[business-lending-through-the-ages/](https://www.become.co/blog/a-brief-history-of-loans-business-lending-through-the-ages/) [11 December 2022]

AFI Library. Financial education in Latin America and the Caribbean [Online]. Available from: <https://www.afi-global.org/publications/financial-education-in-latin-america-and-the-caribbean/> [22 November 2022]

Baker McKenzie. Response to UNCTAD questionnaire from Brazil [Online]. Available from: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=fc8b9aa8-5672-4167-8768-69b810c15c7b>. [2 July 2022]

BBC News. Ukraine war [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/news/explainers-62902029> [20 August 2022]

BIS Working Papers No 877. Fintech and Big tech credit: a new database [Online]. Available from: <https://www.bis.org/publ/work887.pdf> [11 August 2022]

BIS Working Papers No 834. How do machine learning and non-traditional data affect credit scoring? New evidence from a Chinese fintech firm [Online]. Available from: https://wwz.unibas.ch/fileadmin/user_upload/wwz/00_Forschungsseminar/2019_HS_Gambacorta_et_all_WP834.pdf [19 November 2022]

Cambridge Judge Business School. Alternative finance [Online]. Available from: <https://www.jbs.cam.ac.uk/faculty-research/centres/alternative-finance/research/> [27 July 2022]

Center of Financial Inclusion. India's new digital lending recommendations [Online]. Available from: <https://www.centerforfinancialinclusion.org/it-is-the-best-of-times-and-the-worst-of-times-indias-new-digital-lending-recommendations> [16 November 2022]

Central Bank of Kenya. Publication of regulations for digital credit providers and commencement of their supervision [Online]. Available from: https://www.centralbank.go.ke/uploads/press_releases/2119450187_Press%20Release%20-%20Publication%20of%20Regulations%20for%20Digital%20Credit%20Provider%20and%20Commencement%20of%20their%20Supervision.pdf [11 December 2022]

Central Bank of Kenya. The Central Bank of Kenya (Digital Credit Providers) Regulations [Online]. Available from: <https://www.centralbank.go.ke/wp-content/>

uploads/2022/03/L-.N.-No.-46-Central-Bank-of-Kenya-Digital-Credit- Providers- Regulations-2022.pdf [11 December 2022]

CGAP. The evolving nature and scale of consumer risks in digital finance [Online].

Available from: <https://www.cgap.org/blog/evolving-nature-and-scale-consumer-risks-digitalfinance#:~:text=These%20risks%20include%20mobile%20app,may%20result%20in%20over%20indebtedness.> [12 August 2022]

CGAP. Kenya's digital credit revolution five years on [Online]. Available from:

<https://www.cgap.org/blog/kenyas-digital-credit-revolution-five-years> [15 March 2022]

DLAK. PWC comparative study on the regulation of digital lending [Online]. Available

from: <https://www.dlak.co.ke/comparative-study-on-the-regulation-of-digital-lending.html> [11 December 2022]

DLAK. The Digital Lenders Association of Kenya [Online]. Available from: <http://www.dlak.co.ke/comparative-study-on-the-regulation-of-digital-lending.html> [11

December 2022]

Encyclopedia. Personal Loan [Online]. Available from: <https://www.encyclopedia.com/finance/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/personal-loan#:~:text=Personal%20loans%20have%20probably%20existed,at%20a%20set%20interest%20rate.> [29 November 2022]

Federal Reserve History. Subprime Mortgage Crisis [Online]. Available from: <http://www.federalreservehistory.org/essays/subprime-mortgage-crisis> [20 August 2022]

Federal Deposit Insurance Corporation and Center for Financial Research. On the rise of the Fintechs – Credit scoring using Digital Footprints [Online]. Available

from: <https://www.fdic.gov/analysis/cfr/2018/wp2018/cfr-wp2018-04.pdf> [21 September 2022]

Financial Stability Board (FSB). FinTech credit: Market structure, business models and financial stability implications [Online]. Available from: <https://www.fsb.org/2017/05/fintech-credit-market-structure-business-models-and-financial-stability-implications/> [11 December 2022]

- FinRegLab. Data diversification in credit underwriting [Online]. Available from: <https://finreglab.org/data-diversification-in-credit-underwriting/> [20 October 2022]
- FinAccess Report. 2019 Finaccess household survey [Online]. Available from: [https://www.centralbank.go.ke/uploads/financial_inclusion/1035460079_2019%20FinAcces%20Report%20\(web\).pdf](https://www.centralbank.go.ke/uploads/financial_inclusion/1035460079_2019%20FinAcces%20Report%20(web).pdf) [22 November 2022]
- FSDKenya. Digital credit in Kenya [Online]. Available from: https://fsdkenya.org/wp-content/uploads/2020/07/Focus-Note-Digital-Credit-in-Kenya_Updated.pdf [11 December 2022]
- HavardBusinessReview. Kenya is becoming a global hub of fintech innovation [Online]. Available from: <https://hbr.org/2021/02/kenya-is-becoming-a-global-hub-of-fintech-innovation> [18 August 2022]
- Harveen A. India withdraws data protection bill [Online]. Available from: <https://themorningcontext.com/internet/india-withdraws-personal-data-protection-bill?type=short> [16 November 2022]
- Indian School of Business. Financial Inclusion and Alternate Credit Scoring: Role of Big Data and Machine Learning in FinTech [Online]. Available from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3507827 [14 September 2022]
- International Finance Corporation. Sustainable Banking Networking [Online]. Available from: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/98ed795e-559a-496c-b76d-b89ddb8c2716/SBN_Brief+20210511.pdf?MOD=AJPERES&CVID=nBpj8ZX [20 November 2022]
- InvestIndia. A global fintech superpower [Online]. Available from: <https://www.investindia.gov.in/sector/bfsi-fintech-financial-services#:~:text=The%20digital%20investment%20market%20is,to%20%2410%20tn%20by%202026.> [11 December 2022]
- John E. Baiden. The 5C's of Credit in the Lending Industry [Online]. Available from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1872804 [26 August 2022]

- Jagtiani and L. do fintech lender penetrate areas that are underserved by traditional banks [Online]. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0148619518300390> [3 September 2022]
- Kelvin K. Personal loan in Kenya [Online]. Available from: <https://www.money254.co.ke/guides/full-guide-all-you-need-to-know-about-personal-loans-in-kenya> [11 December 2022]
- LiDA102. Digital redlining [Online]. Available from: <https://course.oeru.org/lida102/learning-pathways/societal-issues-and-the-internet/digital-redlining/> [18 November 2022]
- LoanSpot. Qualification for loan in Kenya [Online]. Available from: <https://loanspot.io/ke/how-can-i-qualify-for-a-loan-in-kenya/> [30 November 2022]
- Nation. Suicide that jolted CBK: Inside plan to rein in digital lenders [Online]. Available from: <https://nation.africa/lifestyle/smartcompany/Suicide-that-roused-CBK-digital-lenders-law-regulation/1226-5459554-15sjb5o/index.html> [19 March 2022]
- OECD. Supporting financial resilience and transformation through digital financial literacy [Online]. Available from: <https://www.oecd.org/finance/financial-education/supporting-financial-resilience-and-transformationthrough-digital-financial-literacy.htm> [18 November 2022]
- OECD. Financial consumer protection and aging population [Online]. Available from: <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/Financial-Consumer-Protection-and-AgeingPopulations.pdf> [5 August 2022]
- OECD. Financial consumer protection and financial literacy in Asia in response to Covid-19 [Online]. Available from: <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/Financial-consumer-protection-and-financialliteracy-in-asia-in-response-to-covid-19.pdf>. [12 August 2022]
- Otiato G. Market leaders panic as 10 digital lenders cleared [Online]. Available from: <https://www.businessdailyafrica.com/bd/markets/capital-markets/digital-lending-gets-more-competitive-as-10-cleared-3954370> [12 December 2022]

P., M. and Diego. challenging in assessing the effectiveness of financial education program: The Colombian case [Online]. Available from:

https://revistas.javeriana.edu.co/index.php/cuadernos_admon/article/view/14374. [22 November 2022]

PWC. A wider circle: Digital lending and the changing landscape of financial inclusion [Online]. Available from: <https://www.pwc.in/assets/pdfs/consulting/financial-services/fintech/publications/a-wider-circle-digital-lending-and-the-changing-landscape-of-financial-inclusion.pdf> [8 August 2022]

Rajah and Tann. ABS Guidelines on Responsible Financing [Online]. Available from:

https://eoasis.rajahtann.com/eoasis/dl/ABS_Guidelines.pdf [28 October 2022]

Reelanalytics. state of digital lending in Kenya 2021 [Online]. Available from:

<https://www.dlak.co.ke/uploads/1/9/8/3/19835783/2021-reelanalytics-digital-lending-research-report.pdf> [11 December 2022]

Reserve Bank of India. Report of working group on digital lending [Online]. Available

from: <https://www.rbi.org.in/Scripts/PublicationReportDetails.aspx?UrlPage=&ID=1189#S1> [18 November 2022]

Reserve Bank of India. Report of working group on digital lending [Online]. Available

from: <https://www.rbi.org.in/Scripts/PublicationReportDetails.aspx?UrlPage=&ID=1189#S24> [18 November 2022]

Reserve Bank of India. Guidelines on Digital Lending [Online]. Available from:

<https://rbidocs.rbi.org.in/rdocs/notification/PDFs/GUIDELINESDIGITALLENDINGD5C35A71D8124A0E92AEB940A7D25BB3.PDF> [2 November 2022]

Reserve Bank of India. Recommendations of the working group [Online]. Available

from: https://www.rbi.org.in/Scripts/BS_PressReleaseDisplay.aspx?prid=54187 [12 December 2022]

Sea Limited. Annual Report 2022 [Online]. Available from: <https://cdn.sea.com/webmain/static/resource/seagroup/pressrelease/2021AR/9OnCqBAnsNMu6SWhHzoP/2022-04-22%20-%20Form%20-F.pdf> [22 April 2022]

Sharif A. Methods of Evaluating Credit Risk Used by Commercial Banks in Palestine [Online]. Available from: file:///C:/Users/User/Downloads/3.Evaluation-Strategies-of-Credit-Risk.pdf [16 September 2022]

Talia, Bryce and Jann. On the Fairness of Machine-Assisted Human Decisions [Online]. Available from: https://ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/law-n-economics/leb-dam/documents/GillisMcLaughlinSpiess_Humachine.pdf [12 December 2022]

TEMASEK. Fulfilling its promise-The future of Southeast Asia's digital financial services [Online]. Available from: <https://www.temasek.com.sg/content/dam/temasek-corporate/news-and-views/resources/reports/future-of-southeast-asia-digital-financial-services.pdf> [11 December 2022]

The Alan Turing Institute. AI in financial service [Online]. Available from: http://www.turing.ac.uk/sites/default/files/2021-06/ati_ai_in_financial_services_lores.pdf [12 November 2022]

The guardian. how rogue digital loan apps in Kenya intimidate borrowers [Online]. Available from: <https://www.theguardian.com/global-development/2022/oct/12/traumatising-how-rogue-digital-loan-apps-in-kenya-intimidate-borrowers> [15 November 2022]

The new Indian express. Bullied online by money-lending app company, Chennai man kills self [Online]. Available from: <https://www.newindianexpress.com/cities/chennai/2020/nov/25/bullied-online-by-money-lending-app-company-chennai-man-kills-self-2227722.html> [9 November 2022]

The new Indian express. Easy online loans land customers in vicious loop [Online]. Available from: <https://www.newindianexpress.com/cities/chennai/2020/nov/25/easy-online-loans-land-customers-in-vicious-loop-2227736.html> [12 December 2022]

TechCrunch. Google cracks down on personal loan apps in India following abuse and outcry [Online]. Available from: <https://techcrunch.com/2021/01/13/google-cracks-down-on-personal-loan-apps-in-india-following-abuse-and-outcry/?guccounter=1> [12 December 2022]

TechCrunch. India toughens digital lending rules to provide greater transparency, control to consumers [Online]. Available from: <https://techcrunch.com/2022/08/10/india-nudges-lending-apps-to-provide-greater-transparency-control-to-consumers/> [12 December 2022]

The World Bank Economic Review. Behavior revealed in mobile phone usage predicts credit repayment [Online]. Available from: <https://academic.oup.com/wber/article-abstract/34/3/618/5622690?redirectedFrom=fulltext> [12 November 2022]

UNCTAD. Consumer Credit and Banking [Online]. Available from: <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/01/Consumer-Credit-Banking-Module.pdf> [21 September 2022]

UNCTAD. Financial Consumer Protection, including Financial Education and Literacy [Online]. Available from: https://unctad.org/system/files/official-document/cicplpd29_en.pdf [6 April 2022]

UNCTAD. Response to UNCTAD questionnaire [Online]. Available from: https://unctad.org/system/files/non-official-document/ccpb_IGECON2022_Report_WG_e-commerce_final_5b_en.pdf [15 August 2022]

UNCTAD. Digital Economy Report 2021: Cross-Border Data Flows and Development – For Whom the Data Flow [Online]. Available from: https://unctad.org/system/files/official-document/der2021_en.pdf [12 August 2022]

World Health Organization. Data Information [Online]. Available from: <https://covid19.who.int/data> [12 December 2022]

Working Group of the Committee on the Global Financial System (CGFS) and the

WorldMeter. Kenya population [Online]. Available from: <https://www.worldometers.info/world-population/kenya-population/> [12 December 2022]